

NOTARIATAS

Nr. 19 / 2015

Ukrainos notariatas
lūžio metu

Lietuvos notariai aukoja nuo karo nukentėjusiems kolegoms Ukrainoje. Kaunas, 2014 m. gruodžio 6 d.

Lietuvos notarų rūmų prezidentas Marius Stračkaitis ir Ukrainos notarų rūmų prezidentė Natalija Vasilina per susitikimą Kijeve, 2014 m. gruodžio 9 d.

2014 m. gruodžio 6 d. Lietuvos notarų rūmų narių visuotiniame susirinkime ir jo renginiuose Kaune buvo surengta aukų Ukrainos notarams rinkimo. Surinktas aukas ir Notarų rūmų paramą (3 000 eurų) Lietuvos notarų rūmų prezidentas Marius Stračkaitis 2014 m. gruodžio 8–10 dienomis lankydamasis Kijeve perdavė Ukrainos notarų rūmams. Šios lėšos bus panaudotos pagalbai nuo karo nukentėjusiems notarams.

Vizito Kijeve metu M. Stračkaitis daug bendravo su Ukrainos notariais ir gavo išsamios informacijos apie notarų patiriamus išbandymus dėl Rusijos įvykdytos Krymo aneksijos ir jos remiamų kovinių veiksmų Donecko ir Luhansko srityse. Prieš konfliktą Donecko srityje dirbo maždaug 500 notarų, Luhansko srityje – daugiau kaip 350. Prasidėjus karui, absoliuti dauguma jų buvo priversti nutraukti darbą ir pasitraukti, palikdami biurus. Nebuvo galimybių evakuoti archyvus, todėl dalis jų buvo sunaikinti, dalis – išplėšti. Nemažai teisininkų Rusijos separatistai įtraukė į mir-

tininkų sąrašus, kaip Ukrainos valdžios pareigūnus. Pafrontėje esantys notariai mėgina išsaugoti archyvus, masiškai skenuoja dokumentus, kad būtų galimybė juos atkurti. Kryme dauguma notarų archyvų buvo perimti Rusijos valdžios. Didžioji dalis notarų nutraukė veiklą ir išvyko į Ukrainą, tačiau buvo ir likusiųjų, kurie priėmė Rusijos pilietybę ir persikvalifikavo dirbti pagal Rusijos teisę.

Daug notarų su šeimomis pasitraukė iš karinio konflikto zonos ir įsikūrė Ukrainos vidurio ir vakarų srityse. Notariai demonstruoja tarpusavio solidarumą ir visaip padeda vieni kitiems. Kai kurie pabėgėliai notariai buvo įdarbinti kolegų biuruose teisininkais ir padėjėjais, tačiau dešimtys notarų neturi ne tik darbo, bet ir nuolatinės pastogės. Todėl jiems renkama ir teikiama pagalba.

Ukrainos notariai aktyviai dalyvauja savanorių veikloje, rinkdami piniginę ir daiktinę paramą savo šalies kariams, sužeistųjų gydymui, patys padeda slaugyti sužeistuosius.

TURINYS

ĮŽANGA	5
---------------	----------

UKRAINOS NOTARIATAS

LIUDMILA PAVLOVA Ukrainos notariato problemos	6
---	----------

KATERYNA ČYŽMAR Atėjo metas atnaujinti ir papildyti šiuolaikinio Ukrainos notariato plėtros strategines kryptis (interviu)	9
--	----------

DMITRO ŽURAVLIOV Notariato veiklos Ukrainoje principai ir teisinės ypatybės	13
---	-----------

SABRINA SIBIGA Notarai ir mediacija	16
---	-----------

STRAIPSNIAI

RAMUTĖ RUŠKYTĖ Dar kartą apie siūlymus advokatams suteikti notarų funkcijų	22
--	-----------

SANDRA VENCLOVIENĖ Kodėl notarams neturėtų būti taikomas viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas?	33
--	-----------

KONSULTACIJOS

Dėl Žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo įstatymo ir Miškų įstatymo pakeitimų taikymo	39
---	-----------

Notarų rūmų prezidiumo patvirtintų konsultacijų, susijusių su vekselių teisės klausimais, apibendrinimas	50
---	-----------

Konsultacija dėl uždarnosios akcinės bendrovės akcijų pirkimo-pardavimo sutarties ir bendrovės akcijų pasirašymo sutarties sudarymo notarine tvarka	63
--	-----------

AKTUALIJOS

Sociologinė apklausa. Notarai – visuomenės pasitikėjimo aukščiausiose pozicijose	75
---	-----------

Numerį rengė Lietuvos notarų rūmų darbuotojai:
Justas Čiomasas (teisininkas konsultantas)
Sandra Vencloviienė (teisininkė konsultantė)
Sandra Vitkauskaitė (teisininkė konsultantė)
Eglė Čaplinskienė (teisininkė konsultantė)
Aleksandras Matonis (atstovas viešiesiems ryšiams)
Laima Mikiparavičienė (konsultantė)
Ieva Mikaliūkšytė (teisininko padėjėja)
Renesta Pudžiuvėlienė (teisininko padėjėja)
Dangyra Bružienė (specialistė)
Egidija Tiesnesienė (valdytoja)
Dalia Jūrevičienė (sekretorė)
Dalia Remeikytė (specialistė archyvarė)
Irena Zacharevičienė (buhalterė)
Notaras Marius Stračkaitis

Edita Birulienė (kalbos redaktorė)

Tekstus vertė „Okas Language Solutions“

Viršelyje panaudota „Scanpix“ – RIA Novosti nuotr.,
fotografas Andrej Stenin
Nuotraukoje – Ukrainos integracijos į ES šalininkai
gina Maidano aikštę Kijeve

Tiražas 600 egz.
ISSN 1822-8127

Olimpiečių g. 4, Vilnius
El. p. rumai@notarai.lt
www.notarurumai.lt

Rengė spaudai ir spausdino UAB „Druka“
Mainų g. 5, LT-94101 Klaipėda
Tel. (8 46) 380458
Faks. (8 46) 380459
El. p. info@druka.lt
www.druka.lt

© Lietuvos notarų rūmai, 2014
© Notarų herbo autorius Arvydas Každailis, 2007

Ukraina – kiekvieno lūpose. Kalbėdami apie karo šioje šalyje sukeltas nelaimes, susimąstome ir apie tai, kad tarp nukentėjusiųjų nuo šio karo – ir mūsų profesijos atstovai. Ukrainos notariate prieš kelerius metus pradėtos esminės reformos. Tačiau bet kurios reformos karo apimtoje šalyje yra sudėtingos, o kartais – ir sunkiai įmanomos. Lietuvos notarų rūmai mato savo atsakomybę suteikti Ukrainos notarams pagalbą. Ir metodinę, kad reformos vyktų sklandžiau, ir materialinę, kad būtų palengvinta nuo karo nukentėjusių notarų dalia. Lietuvos notarų piniginė auka praėjusių metų pabaigoje pasiekė Ukrainą ir buvo išdalinta notarams, nukentėjusiems nuo agresijos Donecko ir Luhansko srityse. Šiame „Notariato“ numeryje daug dėmesio skiriame Ukrainos kolegų – notariato teoretikų ir praktikų samprotavimams apie dabartinę profesijos būklę ir jos iššūkius.

Seime periodiškai atgyja kalbos apie dalies notarinių veiksmų perdavimą advokatams. Nors dažnai tai nekoordinuotos pavienių parlamentarų iniciatyvos, nerandančios pritarimo, tendencija kelia nerimą. Todėl pateikiame autoritetingos teisininkės Ramutės Ruškytės argumentuotą nuomonę, kodėl advokatai negali atlikti notarinių veiksmų. Notarų rūmų teisininkė Sandra Vencloviėnė savo straipsnyje samprotauja, kodėl notarams neturėtų būti taikomi viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo reikalavimai.

Notarų veiksmų naujovės išlieka karšta tema. Todėl publikuojame Notarų rūmų prezidiumo rekomendacijas, susijusias su žemės ūkio paskirties žemės, akcijų perleidimu ir vekselių sudarymu.

Malonaus ir prasmingo skaitymo,

Jūsų „Notariatas“

Liudmila Pavlova

Buvusi Ukrainos notarų rūmų prezidentė,
Teorinių teisinių tyrimų justicijos srityje
instituto ekspertė notariato ir advokatūros
klausimais, nuspėlniusi Ukrainos teisininkė

UKRAINOS NOTARIATO PROBLEMOS

Pranešimas tarptautinėje mokslinėje praktinėje konferencijoje „Lotyniškojo notariato Europoje strateginės raidos kryptys. Problemos ir perspektyvos“, Kijevas, 2014 m. gruodžio 9 d.

Šiek tiek anksčiau nei prieš metus Ukrainos notarų rūmai inicijavo ir organizavo apskritojo stalo diskusiją tema „Profesinės savivaldos įgyvendinimo būdai Ukrainoje“.

Apskritojo stalo diskusijoje dalyvavo 15-os Ukrainos savivaldos ir savireguliacijos profesinių organizacijų atstovai, teisių gynėjai, mokslo darbuotojai, notariai, taip pat labai garbingos tarptautinės organizacijos – Tarptautinės notariato sąjungos, kurios nare Ukrainos notariatas tapo praėjusių metų spalio mėnesį, atstovai.

Todėl ir šiandien vykstančioje konferencijoje, kuri tęsia tinkamos profesinės savivaldos organizacijos, konkrečiai, notariato srityje, temą, man labai malonu pasveikinti jus, jos dalyvius, garbingus mokslo darbuotojus, notarus, teisingumo ministrą, kurio dėka tapo įmanomos 2010–2013 metais vykdytos profesinės notariato reformos, – Aleksandrą Lavri-novičių ir ypač šiltai mūsų seną draugą, bendražy-

gį ir prijaučiantį Tarptautinės notariato sąjungos Tarptautinio notarinio bendradarbiavimo komisijos vadovą Michellį Merlottį ir Lietuvos notarų rūmų prezidentą Marių Stračkaitį.

Minėtoje apskritojo stalo diskusijoje ypač daug dėmesio buvo skirta sudėtingai situacijai, susijusiai su Ukrainos profesinių savivaldos ir savireguliacijos organizacijų veikla, kurią iš esmės lėmė tai, kad nėra parengtos profesinės savivaldos valstybinės strategijos ir plėtros politikos arba jos veikia neefektyviai, nesuderinti šio klausimo teisinės bazės klausimai, todėl tiek tam tikros valdžios institucijos ir aukšti pareigūnai, tiek nepriklausomų, laisvųjų profesijų atstovai, kurie jau susivienijo į atitinkamas profesines savivaldos organizacijas arba ketina tokias kurti, nesuvokia arba nepakankamai suvokia profesinės savivaldos institutą.

Reikėtų konstatuoti, kad per praėjusį laikotarpį praktiškai neįvyko jokių nei teisinio reguliavimo, nei

atskirų organizacijų veiklos pokyčių.

Kalbėsiu apie Ukrainos notarų rūmus, kuriuos steigiant tiesiogiai dalyvavau, todėl visi klausimai, susiję su šia organizacija, man yra labai skausmingi.

Deja, bet profesinės savivaldos idėja Ukrainą pasiekė neseniai ir, mano nuomone, labai pavėluotai.

Būtent todėl Ukrainos notariatas susidūrė su didelėmis problemomis, kurias lėmė negebėjimas perimti arba netinkamas kitų išsivysčiusių šalių patirties formuojant profesinę notarinę savivaldą, kuriose tokia savivalda efektyviai veikia dešimtmečius, kartais ir kelis amžius, perėmimas, pagrindinių notarų savivaldos organizacijų veiklos postulatų nesuvokimas arba absoliučiai subjektyvus suvokimas, valstybinių reguliavimo institucijų kišimasis į notarų veiklą ir perteklinis notariato srities reguliavimas – dėl to faktiškai profesinė savivaldos organizacija tapo eiline ir, deja, ne geriausia visuomenine organizacija.

Šiais metais pasikeitus valstybės valdžiai, įgaliosios valstybės institucijos požiūris į notarų savivaldą pasikeitė iš esmės, tačiau Notarų rūmų darbas dėl to nė kiek nepagerėjo – vadovybė dažniausiai stabdo visas iniciatyvas, susijusias su notarų veiklos teisinio reguliavimo tobulinimu, notarų kvalifikacijos kėlimo strategija, metodinės pagalbos notarams teikimu, notarų materialiniu palaikymu – tu, kuriems to reikia ir, konkrečiai, išvykusių arba likusių laikinai okupuotose teritorijose, notarų interesų gynimu, nereagavimu arba labai vangiu reagavimu į bandymus apriboti jų įgaliojimus atlikti notarinius veiksmus ir panašiai.

Esu įsitikinusi, kad būtina atlikti galiojančio Ukrainos notariato įstatymo keitimus bent jau šiais toliau nurodytais klausimais.

Pirmasis klausimas susijęs su būtinybe uždrausti valstybės valdžios institucijoms neteisėtai, nepagrįstai, prieštaraujant įstatymui, kištis į Ukrainos notarų rūmų veiklą.

Kol notariatai bus visiškai priklausomi ir, be jokios abejonės, kontroliuojami valstybės, atstovaujamos Teisingumo ministerijos (turiu omenyje visiską, jokių alternatyvų nepripažįstančią teisingumo institucijos vykdomą notarų veiklos kontrolę), juos visada bus galima priversti eiti „reikiama“ kryptimi ir vykdyti įsakymus netgi nepaisant įstatymų, rūmų statuto ir savo sąžinės.

Antrasis klausimas susijęs su profesinės savivaldos organizacijos narių įgaliojimų išplėtimu pamažu perduodant profesinės veiklos kontrolės funkcijas šios organizacijos nariams.

Trečiasis klausimas. Įstatymu nereguluota notarų bendruomenės atstovų delegavimo spren-

džiant leidimo verstis tokia veikla ir atimti teisę vykdyti šią veiklą klausimus lėmė savivaldos organizacijos vaidmens iškraipymą: ankstesnioji Teisingumo ministerijos vadovybė apskritai savarankiškai skirdavo tokius notarus, o dabartinė Notarų rūmų vadovybė, užuot sušaukusi notarų suvažiavimą ir išrinkusi atstovus į Notarų aukščiausiąją kvalifikacinę komisiją, patvirtino šiuos atstovus rūmų tarybos sprendimu iš pačių tarybos narių tarpo.

Ketvirtasis klausimas susijęs su notarų profesinės etikos taisyklių patvirtinimu. Šią funkciją turi įtvirtinti aukščiausiasis profesinės savivaldos organas – Ukrainos notarų suvažiavimas. Tokiu atveju nė vienam naujai į valdžią atėjusiam valdininkui nekils minties keisti pagrindinius notarų etikos principus. Pavyzdžiui, ta pati Janukovičiaus laikų Teisingumo ministerija be jokio pagrindo pakeitė notarų profesinės etikos taisykles, supaprastino jas panaikindama rūmų nario atsakomybę už nario mokesčių, kurie yra profesinės savivaldos organizacijos egzistavimo pagrindas, nemokėjimą.

Nesuprantama, kodėl dabartinė rūmų vadovybė nesureagavo į tokį įstatymo ir rūmų statuto reikalavimų pažeidimą ir nesiėmė priemonių, kad naujoji Teisingumo ministerijos vadovybė pašalintų šį faktą.

Ir galiausiai paskutinis labai svarbus klausimas – elektroninio notarinio archyvo sukūrimas. Koks aktualus šis klausimas ir kaip svarbu jį spręsti, be to, per kiek galima trumpiausią laiką, patvirtintu skaudūs įvykiai, susiję su Krymo aneksija ir Ukrainos rytinių sričių dalies teritorijos okupacija. Krymo valstybinių notarų kontorų ir privačių notarų notariniai archyvai pagal įstatymus yra Ukrainos valstybės nuosavybė. Tačiau šiandien, kai pagal Rusijos Federacijos įstatymus Krymas tapo Rusijos Federacijos dalimi, visi archyviniai notariniai dokumentai, esantys Krymo teritorijoje, dabar priklauso Krymo Respublikai ir neaišku, ar pavyks juos atgauti.

Daug archyvų Donecko ir Luhansko srityse buvo išplėšti ir sunaikinti, kaip ir patalpos, kuriose dirbo notariatai.

Notariniai archyvai – tai didžiulis kiekis dokumentų, susijusių su piliečių ir juridinių asmenų nuosavybe, jų teisėmis ir pareigomis, originalų. Atnaujinti juos, kaip ir kitus archyvų dokumentus, bus nepaprastai sudėtinga, o kai kuriais atvejais ir neįmanoma, todėl bus pažeistos piliečių teisės.

Siekiant išvengti tokių situacijų pasikartojimo ateityje, reikėtų pradėti nedelsiant kurti saugius elektroninius notarinius archyvus ir užtikrinti jų egzistavimą. Ši uždavinys sudėtingas, tačiau įgyvendinama. Iš pradžių būtina kiek galima greičiau parengti atitinkamą teisinę ir techninę dokumentaciją. Teo-

rinių teisinių tyrimų justicijos srityje institutas jau prieš penkis mėnesius pradėjo spręsti šiuos klausimus, parengė ir išsiuntė Teisingumo ministerijai nagrinėti Instrukcijos dėl notariato įstaigų ir teisingumo institucijų veiksmų ypatingų situacijų atveju siekiant apsaugoti piliečius ir išsaugoti notarius dokumentus tvarkos projektą. Pagal Ukrainos teisingumo ministerijos pranešimą, į šį projektą bus atsižvelgta rengiant atitinkamą Teisingumo ministerijos norminį teisės aktą.

Tik atlikus šiuos ir kitus neatidėliotinus įstatymo keitimus bus galima kalbėti apie subsidiariškumo principo kaip imperatyvo pripažinimą, kai pagrindinių valstybės valdžios institucijų kompetencija bus ne pagrindinė, o papildoma, pagalbinė subjektų, institucijų, organizacijų, vykdančių valdžios įgaliojimus žemesniame lygyje, kompetencijos atžvilgiu – tai savo ruožtu neleis perduoti visų valdymo funkcijų aukščiausiems valdžios organams ir skatins valdžios įgaliojimų decentralizaciją, apie kurią pasitaroju metu tiek daug kalba mūsų politikai.

Tik tada galėsime kalbėti apie paritetinius, grin-

džiamus partnerystę, tarpusavio pasitikėjimu notarų savivaldos organizacijos ir valstybinės valdžios institucijos santykius, bendrų pastangų koncentravimą siekiant plėtoti notariatą, didinti jo vaidmenį, autoritetą, atsakomybę, visų be išimties notarų profesinės savivaldos vaidmens, savo kaip notaro vaidmens savivaldoje ir apsaugos nuo neteisėto kišimosi į jų veiklą suvokimą. Tačiau neginčytina sąlyga išlieka profesinės savivaldos organizacijos pavaldumas ministerijai.

Mūsų Teorinių ir teisinių tyrimų justicijos ir pažangiųjų projektų srityje institutas pradėjo nagrinėti siūlymus dėl atitinkamų galiojančio notariato įstatymo ir kitų teisės aktų pakeitimų, kurie leis pakelti notariatą ir profesinę notarų savivaldą į kokybiškai naują lygį.

Mes glaudžiai bendradarbiaujame su Ukrainos Aukščiausiosios Rados (UAR) deputatais, UAR Teisėnės politikos formavimo komitetu, UAR Moksliniu ekspertiniu komitetu. Sieksime, kad būtų įgyvendinti mūsų pasiūlymai. Patikinu jus, kad mums pakaks įkvėpimo ir atkaklumo siekiant iškeltų tikslų. ■

„L. Pavlova skaito pranešimą notariatui skirtoje konferencijoje 2014 m. gruodžio 9 d.“

Kateryna ČYŽMAR

Visuomeninės organizacijos Teorinių ir teisinių tyrimų justicijos ir pažangiųjų projektų srityje instituto ekspertų tarybos pirmininkė, nusipelnusi Ukrainos teisininkė, teisės mokslų kandidatė

ATĖJO METAS ATNAUJINTI IR PAPILDYTI ŠIUOLAIKINIO UKRAINOS NOTARIATO PLĖTROS STRATEGINES KRYPTIS

Per pastaruosius metus Ukrainos notariatas patyrė daug pokyčių, tačiau šios svarbios teisės šakos reformos klausimas tebėlieka atviras. Apie tai, kaip notarai vertina priimtus pakeitimus ir kaip mato savo instituto veiklos reformą, „Jurydyčna hazeta“ (liet. „Teisės žinių laikraštis“) kalbėjosi su nusipelnusia Ukrainos teisininke, Teorinių ir teisinių tyrimų justicijos ir pažangiųjų projektų srityje instituto tarybos ekspertų komisijos vadove Kateryna ČYŽMAR.

– Gerbiamoji Kateryna, kaip jūs vertinate dabartinę Ukrainos notariato reguliavimo būklę?

– Dabartiniame etape iš tikrųjų būtina reformuoti galiojančius notariato įstatymus, siekiant juos patobulinti, pašalinti dubliavimąsi, sumažinti įstatymų įgyvendinamųjų norminių teisės aktų ir panašiai. Šis klausimas ypač aktualus, nes pastaruoju metu Ukrainoje susiformavo praktika visur, taip pat ir notariato srityje, pernelyg dažnai taikyti įstatymų įgyvendinamuosius teisės aktus. Teoriškai įstatymų įgyvendinamųjų teisės aktų tikslas – aiškinti, traktuoti bei konkretizuoti galiojančius teisės aktus. Todėl, mūsų nuomone, didelis įstatymų įgyvendinamųjų teisės aktų skaičius liudija įstatymų normų netobulumą, galimą netinkamą jų taikymą. Tai lemia nota-

rinių dokumentų ir notarų, kitų asmenų, kurie pagal įstatymus yra įpareigoti atlikti tam tikrus notarinius veiksmus, veiklos nesuderinamumą ir neatitikimus.

Kartu noriu pastebėti, kad 2012 m. rugsėjo 6 d. Ukrainos Aukščiausioji Rada priėmė įstatymą „Dėl Ukrainos notariato įstatymo pakeitimo siekiant valstybinio notarinės veiklos reguliavimo“, kuris įsigaliojo 2013 01 01. Šis įstatymas patikslina notarinės veiklos valstybinio reguliavimo klausimus, diegia privalomas notarų elgesio etikos taisykles, taip pat įstatymų lygiu reguliuoja asmenų rengimo notarinei veiklai ir leidimo verstis tokia veikla, notarinės veiklos nutraukimo ir stabdymo klausimus. Be to, jis numato galimybę kurti notarų profesinę savivaldą Ukrainoje, kuri bus įgyvendinama per Ukrainos notarų rūmus.

Šis įstatymas – tai baigiamasis Ukrainos notariato reformos etapas. 2010–2013 metais Ukraina atliko rimtą darbą, pirmiausia – įstatymų lygiu, siekdama užtikrinti Ukrainos notariato stojimo į Tarptautinę lotyniškojo notariato sąjungą sąlygas. Pavyzdžiui, buvo sukurta bendra notarinės veiklos savivaldos ir reguliavimo institucija – Ukrainos notarų rūmai ir patvirtintos Notarų profesinės etikos taisyklės. Buvo atliktos didelio masto reformos daiktinių teisių registravimo dalyvaujant notarams srityje, kurios geriausia patirtis buvo pritaikyta daugelio posovietinių šalių teritorijoje.

Šie veiksniai ir kruopštus kasdienis šalies notarų darbas pelnė tarptautinės ir pasaulio notarų bendruomenės pripažinimą ir pritarimą – 2013 m. spalio 9 d. Ukrainos notariatas buvo priimtas į Tarptautinę lotyniškojo notariato sąjungą, kurios nariai yra didžioji dauguma Europos šalių notarų asociacijų.

Tarptautinė notariato sąjunga (UINL) įsteigta 1948 m., šiandien ji vienija 86 valstybių notarų korporacijas. Tai nevyriausybinių organizacijų, įsteigta siekiant prisidėti, koordinuoti ir plėtoti notarų funkcijas ir veiklą visame pasaulyje. Sąjunga turi rimtą politinę įtaką. Jos interesams atstovaujama JTO, UNESCO, Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijoje, Europos Komisijoje bei Europos Parlamente, Europos Taryboje, Tarptautiniame privatinės teisės unifikavimo institute (UNIDROIT) ir kitose tarptautinėse organizacijose.

2010 m. gruodį Ukrainos teisingumo ministerija patvirtino 2010–2015 m. Ukrainos notariato institucijų reformavimo koncepciją. Šiandieną pagrindiniai šio dokumento iškelti tikslai beveik įgyvendinti. Kartu atėjo metas atnaujinti ir papildyti šiuolaikinio Ukrainos notariato plėtros strategines kryptis atsižvelgiant į tai, kad dabar Ukraina – Tarptautinės lotyniškojo notariato sąjungos narė.

– Ar jau padaryti kokie nors žingsniai reformuojant Ukrainos notariatą? Ar jie veiksmingi?

– Man atrodo, kad kelis Ukrainos teisingumo ministerijos įsakymų ir Ukrainos Ministrų Kabineto nutarimo „Dėl Notarų aukščiausios kvalifikacinės komisijos nuostatų tvirtinimo“ pakeitimus sunku pavadinti notariato reformavimo ar plėtros žingsniais. Pavyzdžiui, ministerijos įsakymo „Dėl notarinių paslaugų prieinamumo gyventojams organizavimo užtikrinimo ir tokių paslaugų teikimo gerinimo“ turinys ir struktūra visiškai sutampa su 2008 05 30 įsakymu „Dėl notarinių paslaugų teikimo gyventojams gerinimo“. Tik tuo metu šis norminis aktas iš tikrųjų buvo aktualus, nes Notariato įstatymas nenumatė galimybės privatiems notarams tvarkyti paveldėjimo bylas,

dėl to kildavo nepatogumų ir valstybinėse notarų kontorose susidarydavo eilės.

Šio įsakymo naujove galima laikyti nebent 9 punktą, kuriame kalbama apie būtinybę patvirtinti mokymų, skirtų vietos savivaldos institucijų pareigūnų kvalifikacijai kelti, grafikus. Tačiau teisingumo institucijos neturi nieko bendra su panašiomis priemonėmis. Dar yra atskira eilutė apie „karštąsias telefono linijas“ ir notarų dalyvavimą išvažiuojamuosiuose visuomeniniuose priimamuosiuose. Tai tikriausiai dabar yra svarbiausia tiems valstybiniais ir privatiems notarams, kurie dirba Antiteroristinės operacijos (ATO) zonoje.

2014 m. liepos 4 d. Ukrainos teisingumo ministerijos tinklalapyje paskelbta informacija apie 2014 07 07 priimtą įsakymą Nr. 1087/5 „Dėl privatinės veiklos nutraukimo“, kuriuo nutraukiama asmenų, vykdžiusių privačią notarinę veiklą Autonominės Krymo Respublikos (AKR) ir Sevastopolio miesto teritorijoje ir paskirtų į Rusijos Federacijos notarų pareigas, notarinė veikla. Manychiau, šio įsakymo, priimto, švelniai tariant, nelabai laiku, vykdymo rezultatas bus nulinis, nes jį vykdyti privalo tie, kas jau nuo 2014 m. gegužės nevykdo notarinės veiklos pagal Ukrainos įstatymus.

Be to, įsakyme nenumatomas efektyvus jo vykdymo kontrolės mechanizmas, būdas užtikrinti asmenų, kurie įpareigojami Ukrainos įstatymų numatyta tvarka nutraukti privačią notarinę veiklą, atsakomybę jiems pažeidus šio įsakymo reikalavimus. Faktiškai už įsakymo reguliavimo ribų lieka ir valstybinio, ir privataus notariato archyvų fondų bei dokumentų, saugomų AKR valstybiniame notariniame archyve, išsaugojimo problemos. Dėl to šio norminio akto vykdymas taps žymiai sudėtingesnis ir bus neįmanoma panaikinti teisės verstis notarine veikla pažymėjimų asmenims, kurie gavo RF licencijas verstis notaro praktika remiantis pagrindais, numatytais Ukrainos notariato įstatyme.

Š. m. liepos 25 d. paskelbtas ministerijos įsakymas dėl kvalifikacinio egzamino rengimo tvarkos. Šiuo įsakymu neva siekiant kovoti su korupcija taip komplikuojami paprasti klausimai, kad surengti egzaminą vadovaujantis šia „skaidria“ procedūra bus itin sudėtinga.

Dar viena kvalifikacinio egzamino rengimo problema – naujos redakcijos Notarų aukščiausios kvalifikacinės komisijos nuostatų 5 punktas, pagal kurį Komisijoje, be ministerijos atstovų, yra 7 notari, kuriuos delegavo Ukrainos notarų rūmai (UNR). Tačiau savo statute UNR nenumato tokių įgaliojimų, kaip notarų delegavimas į Aukščiausiąją kvalifikacinę komisiją. Akivaizdu, kad norint suformuoti komisijos

sudėti, reikės surengti neeilinį notarų suvažiavimą, pakeisti Notarų rūmų statutą ir išrinkti notarų bendruomenės deleguojamus komisijos narius. O tokius įgaliojimus šiandieną turi tik Ukrainos notarų suvažiavimas.

Nors UNR prezidentė įsitikinusi ir, pasak jos, naujas būdas deleguoti notarų į Aukščiausiąją kvalifikacinę komisiją, kai kandidatūras siūlo UNR skyriai, neprieštarauja įstatymams, tokiu būdu problema nebus išspręsta. O nauja komisijos sudėtis tokiomis aplinkybėmis ir turint minty Ukrainos įstatymo „Dėl notariato“ 10 straipsnio reikalavimus rizikuoja būti nelegitimus. Tai savo ruožtu kelia grėsmę minėtam egzaminui, kurį reformatoriai labai nori surengti, netgi nepaisydami situacijos šalyje.

Dar vienas gana įdomus dokumentas – įsakymas pakeisti Apostille spaudo oficialiuose dokumentuose, skirtuose naudoti užsienio valstybių teritorijoje, dėjimo Teisingumo ministerijoje ir notariškai įformintų dokumentų, skirtų tolesniam konsuliniam legalizavimui, rengimo Ukrainos teisingumo ministerijoje tvarką. Dabar saviems dokumentus bus galima tvarkyti kiekvieną dieną, o kitiems terminai gali būti pratęsti, ir kiekvienu konkrečiu atveju turi būti priimtas atitinkamas įsakymas pratęsti terminą. O kokia ta įsakymo numatyta priežastis pratęsti dokumentų nagrinėjimą iki 3 dienų – dokumentų kiekis, kurių atitinkami darbuotojai dėl svarbių priežasčių negali apdoroti? Koks tai kiekis? Šimtas, du šimtai dokumentų? Ar vadovybės nuožiūra? Kaip sakoma, „draugams – viskas, priešams – įstatymas“. Tik dabar visa ko leistinumas ir savivalė aiškiai reguliuojami, ir jokia atsakomybė negresia.

– Neseniai buvo sukurta notariato reformų darbo grupė. Kokį jūs matytumėte Ukrainos notariato reformavimo planą?

– Ministerijos tinklalapyje paskelbus informaciją apie darbo grupės kūrimą, sprendžiant iš priimtų įstatymų įgyvendinamųjų norminių teisės aktų, apie šios grupės (kurios sudėtyje nebuvo nė vieno atitinkamo profilio departamento darbuotojo) darbo efektyvumą neverta nė kalbėti. O dėl reformų plano vizijos, tai toks planas pateiktas Ukrainos notariato plėtros koncepcijos projekto tezėse. Šį projektą notariatai ir mokslininkai dabar aktyviai svarsto.

– Turint omenyje situaciją Ukrainos Rytuose, kaip sprendžiamas tų regionų notarų darbo klausimai?

– Atsižvelgiant į tai, kad per 4 mėnesius nesimta būtinų priemonių, pirmiausiai siekiant norminio situacijos reguliavimo, Donecko, Luhansko sričių ir

besiribojančių su ATO zonos sričių notariatai tebelieka neapginti ir bejėgiai. Iki šiol neišspręsti Ukrainos notariato įstatymo numatyti notarinės veiklos garantijų klausimai, tarp jų – klausimai, susiję su notarinių veiksmų atlikimo paslapties garantijomis, ATO veiksmų teritorijoje dirbančių notarų teisių gynimu, valstybinių notarų darbo apmokėjimu, notarų kontorų patalpų bei valstybinių archyvų apsauga. Nepakan-ka informacijos apie regionuose turimus laisvus etatus valstybinio notariato įstaigose, tokią informaciją reikia skelbti Teisingumo ministerijos tinklalapyje.

Teorinių ir teisinių tyrimų institutas parengė ir pateikė Teisingumo ministerijos ekspertams siūlymus dėl būdų, kaip galima būtų spręsti probleminius notariato įstaigų funkcionavimo ATO zonoje klausimus. Taip pat oficialiame UNR puslapyje internete paskelbta informacija apie š. m. rugpjūčio 15 d. tarybos sprendimu patvirtintą Notarų rūmų strategiją, skirtą šiems klausimams reguliuoti.

Notariatai iš visų Ukrainos kampelių labai padeda kolegoms ir Ukrainos armijai. Tačiau kai Ukrainos teisingumo ministerija nėra norminiais aktais suregulavusi problemų, susijusių su notarų, išvykusių iš ATO zonos ir ketinančių dirbti kituose regionuose, registracija, atleidimu nuo atsakomybės už archyvų praradimą ne dėl notaro kaltės ir kt., situacija gali tapti nevaldoma bet kuriuo momentu.

– Kaip sprendžiami teisių registracijos Kryme klausimai?

– Pagal Rusijos Federacijos įstatymus.

– Neseniai buvo priimti įstatymų pakeitimai, numatantys, kad teisės verstis notaro praktika liudijimas gali būti išduodamas Ukrainos piliečiui, turinčiam ne mažesnę kaip 6 metų darbo teisės srityje stažą. Kaip jūs vertinate šiuo pakeitimus?

– Esant situacijai, kai įstatymas neriboja notarų skaičiaus notarinės apygardose, laikau tokius pakeitimus logiškais ir teisingais.

– Neseniai notariatai buvo įpareigoti išduoti pažymą apie notarinių paslaugų vertę. Notarus papiktino tokia naujovė? Kaip jums atrodo, ar tokios pažymos suteikia notarų darbui daugiau skaidrumo?

– Nesuprantu tokių pakeitimų motyvacijos. Šiandieną Ukrainos notariato įstatymas nustato, kad privatiems notarams už notarinių veiksmų atlikimą mokamas sutartinis mokeskis. Tuo pat metu privatus notaras neturi teisės už notarinių veiksmų atlikimą imti mažesnę negu valstybinio mokesčio tarifas mo-

kestį. Be to, vykdomosios valdžios centrinių institucijų įsakymais notarams negali būti nustatomos pareigos, kurių nenumato įstatymas.

Apskritai, mano giliu įsitikinimu, joks pažymų išdavimas nesuteikia darbui daugiau skaidrumo, o tik jį apsunkina. Per mano 17 metų darbo teisingumo institucijose praktiką galėčiau paminėti tik pavienius atvejus, kai notaras dėl kokių nors priežasčių nedavė pažymos. Bet kokios, ne tik dėl apmokėjimo suinteresuoto asmens prašymu.

– Notarai kaip specialūs subjektai, kuriems suteikiamos teisių į nekilnojamojį turtą valstybinių registratorių funkcijos, nuo 2013 m. turi priegią prie įvairių registrų. Ar jau galima daryti kokias nors išvadas apie šių naujovių rezultatus?

– Įdiegus daiktinių teisių registracijos dalyvaujant notarams modelį ir suteikus jiems teisių ir teisių suvaržymų valstybinių registratorių funkcijas, buvo išspręsta daug strateginių valstybinės svarbos klausimų, konkrečiau:

- gauta 7,5 tūkst. valstybinių registratorių darbo vietų be papildomų Ukrainos valstybinio biudžeto išlaidų, o tai sudaro ne mažiau kaip 300 mln. grivinių kasmet;
- klausimas dėl valstybinės registracijos paslaugų kokybės, kurios garantija buvo ir yra milžiniška šalies notarų darbo su elektroniniais ištekliais patirtis ir aukšta notarų kvalifikacija;
- klausimas dėl šių paslaugų prieinamumo gyventojams, jų suteikimo „vieno langelio“ principu, kai atlikdami notarinius veiksmus su nekilnojamuoju turtu notarijai vienu metu nepertraukiamai registruoja ir teises į šį turtą, ir teisių suvaržymus;
- klausimas dėl valstybiniame registre įrašomų daiktinių teisių ir jų suvaržymo registracijos įrašų teisingumo valstybinės garantijos, tikrinant notarų patvirtintų sutarčių „švarumą“ ir teisėtumą;
- klausimas dėl notarų atsakomybės už įstatymų valstybinės teisių registracijos srityje pažeidimą. Valstybė neatsako už žalą, padarytą neteisėtais privataus notaro veiksmais jam atliekant teisių į nekilnojamojį turtą valstybinio registratoriaus funkcijas. Asmeniui atlyginama visa žala, patirta dėl privataus notaro neteisėtų veiksmų arba jo aplaidumo. Be to, pradėdamas notarinę veiklą, notaras privalo apsidrausti civilinės atsakomybės draudimu, o minimali draudimo suma yra 1 tūkst. minimalių darbo užmokesčių. Taigi, tam irgi nereikia papildomų išlaidų iš valstybės biudžeto;
- ir svarbiausias dalykas – sprendžiama korupcijos valstybinės registracijos tarnybos institucijose problema.

Notarai sąžiningai vykdo nekilnojamojo turto ir jo suvaržymų valstybinių registratorių funkcijas. Šalies notarijai visiškai pateisino valstybės pasitikėjimą dėl jiems suteiktų viešų įgaliojimų valstybinės registracijos srityje! Esu įsitikinusi, kad reforma daiktinių teisių registracijos srityje buvo viena sėkmingiausių būtent todėl, kad antrinę teisių ir teisių suvaržymų registraciją atliekant notarinius veiksmus įstatymų leidėjas patikėjo Ukrainos notarams.

Ar būtina dabar, keliant erzelį dėl vadinamųjų reformų, naikinti viską, kas jau išlaikė bandymus laiku ir įrodė veiksmingumą? Žinoma, ne! Juk šiandieną egzistuoja didelė grėsmė, kad teisių į nekilnojamojį turtą registracijos reforma bus pasmerкта vos prasi-dėjusi.

Valstybinis reguliatorius padarytų tikrą reformą, jeigu, pavyzdžiui, inicijuotų Ukrainos valstybinio registro kaip centrinės vykdomosios valdžios institucijos likvidavimą ir valdininkų armijos šalies ir regionų lygiu mažinimą. Valstybinio daiktinių teisių į nekilnojamojį turtą ir jų suvaržymų registro elektroninės versijos supaprastinimą ir tobulinimą. Juk eiliniam žmogui nesvarbu, kas priima ir išduoda dokumentus – tiesioginio ar netiesioginio aptarnavimo padaliniai, jam tas pats, kas priima sprendimą dėl valstybinės registracijos. Žmogui svarbiausia, kad tos paslaugos būtų prieinamos, teikiamos vienoje vietoje „vieno langelio“ principu, taip pat svarbi jų kaina.

O štai paslaugų kokybę privalo užtikrinti valstybė. Tokiame kontekste reikia pažymėti, kad Teisingumo ministerijos vaidmuo turėtų apsiriboti valstybinės registracijos tvarkos, jos procedūrų norminio reguliavimo rengimu.

Įgaliojimai spręsti, ar registruoti nuosavybės teises į ypač „gardžius“ nekilnojamojo turto objektus, negali priklausyti centrinei vykdomosios valdžios institucijai. Kitaip kova su korupcija bus ne kas kita, kaip bandymas tai korupcijai vadovauti.

– Informaciją iš Daiktinių teisių į nekilnojamojį turtą ir jų suvaržymų valstybinės registracijos registro teikia ne tik teisių valstybinės registracijos institucija, bet ir notaras, išduodamas ištraukas, informacines pažymas ir išrašus. Kaip vertinate tokius pokyčius?

– Iš esmės teigiamai.

– Šiuo metu laukiama, kad bus pasirašytas asociacijos su ES susitarimas. Kokių pokyčių dėl to turėtų sulaukti Ukrainos notariatas?

– Manau, kad tokio susitarimo pasirašymas skatins notariato įstatymų plėtrą ir tobulinimą ir leis galutinai suformuoti lotyniškojo tipo notariatą Ukrainoje. ■

Dmitro Žuravliov

teisės mokslų daktaras,
Visuomeninės organizacijos Teorinių ir
teisinių tyrimų justicijos ir pažangiųjų
projektų srityje instituto direktorius

NOTARIATO VEIKLOS UKRAINOJE PRINCIPAI IR TEISINĖS YPATYBĖS

Ukrainos notariatas – institucijų ir pareigūnų, turinčių įgaliojimus notarinės veiklos srityje, kuriems patikėtos pareigos tvirtinti teises, juridškai svarbius faktus ir atlikti kitus įstatymų numatytus notarinius veiksmus, norint suteikti jiems teisinę reikšmę, aiški ir griežtos struktūros sistema.

Kaip ir bet kuri kita teisinė sistema, Ukrainos notariatas veikia pagal savo principus; apie tai savo straipsnyje „Ukrainos notariatas. Veiklos principai“ kalba teisės mokslų kandidatė, docentė K. I. Čyžmar. Šie principai gali būti tiek universalūs (būdingi ir kitoms teisės sistemoms), tiek būdingi tik Ukrainos notariato institucijoms. Pats terminas „principas“ kildinamas iš lotynų k. žodžio „ištakos“, „pagrindas“. Todėl teisės teorijoje principams priskiriami teisės norminiai pradmenys, apibūdinantys jų turinį ir dėsingumus. Pažymėtina, kad Ukrainos notariato sistema veikia pagal objektyvius ir tarpusavyje susijusius principus, atspindi šios sistemos specifiką ir svarbiausias kokybines ypatybes.

Vienas pačių svarbiausių Ukrainos notariato veiklos principų – teisėtumo principas (universalus prin-

cipas), grindžiamas notariato veiklos teisiniu pagrindu – Ukrainos Konstitucija. Ukrainos Konstitucijos 92 straipsnis skelbia, kad Ukrainoje notariato organizacija ir veikla nustatoma tik įstatymu. Teisėtumo principas įtvirtinamas ir sukonkretinamas Ukrainos notariato įstatymo 5 ir 7 straipsniuose, skirtuose notaro pareigoms. Čia notarui (ir notarinius veiksmus atlikti įgaliotiems asmenims) imperatyviai nurodoma vykdyti savo profesines pareigas pagal Ukrainos notariato įstatymą ir duotą priesaiką, padėti piliečiams, įmonėms, įstaigoms ir organizacijoms įgyvendinti savo teises ir ginti teisėtus interesus, išaiškinti jų teises ir pareigas, įspėti dėl atliekamų notarinių veiksmų pasekmių tam, kad jie nenukentėtų dėl savo teisinių žinių stygiaus. Nurodytieji subjektai, atliekantys notarinius veiksmus, privalo vadovautis Ukrainos įstatymais, Ukrainos Rados nutarimais, Ukrainos prezidento įsakymais ir nurodymais, Ukrainos vyriausybės nutarimais ir nurodymais, o Krymo Respublikos teritorijoje, be to, ir Krymo Autonominės Respublikos teisės aktais, Ukrainos teisingumo ministro įsakymais, apskričių, Kijevo ir Sevastopolio

miestų valstybinių administracijų teisės norminiai aktai. Notarai nustatyta tvarka pagal kompetenciją sprendžia iš tarptautinės teisės normų, Ukrainos tarptautinių sutarčių kylančius klausimus. Teisėtumo principas įgyvendinamas ir įpareigojant atsakyti atlikti Ukrainos teisės aktams ir tarptautinėms sutartims prieštaraujančius notarinius veiksmus.

Teisėtumo principas reikalauja, kad visi notarinio proceso subjektai tiksliai ir griežtai laikytųsi ir vykdytų įstatymų reikalavimus, nustatytos tvarkos notariniams veiksams atlikti, kad notariniai veiksmai būtų atliekami teisėtai pagrindais ir įstatymo numatyta procesine forma, kad sprendimai būtų pagrįsti atitinkamomis materialinės ir proceso teisės normomis; šis principas galioja ne tik notarams, bet ir visiems notarinio proceso subjektams, kurie taip pat privalo nepriekaištingai laikytis įstatymo reikalavimų.

Su pirmuoju, teisėtumo, principu glaudžiai susijęs specialaus subjektiškumo principas; šis principas reikalauja, kad notarinę veiklą vykdytų išimtinai specialūs subjektai, t. y. notarai, dirbantys valstybiniuose notarų biuruose, valstybiniuose notaro archyvuose (valstybiniai notarai), arba notarai, besiverčiantys privačia notaro praktika (privatūs notarai). Ir tik išimtiniais atvejais, tose gyvenvietėse, kur nėra notarų, Ukrainos notariato įstatymo 37 straipsnyje numatytus veiksmus atlieka tam įgalioti vietos savivaldos institucijų pareigūnai. Užsienyje notarinius veiksmus atlieka Ukrainos konsulinės įstaigos, o įstatyme numatytais atvejais – diplomatinės įstaigos.

Įstatymų leidėjas suteikia įgaliojimus atlikti notarinius veiksmus ir kartu nustato tam tikrus „apsauginius“ kovos su korupcija principus, pagal kuriuos vykdoma notarinė veikla. Taigi jais draudžiama notarui ar notarinius veiksmus atliekantiems vietos savivaldos organų pareigūnams atlikti notarinius veiksmus savo vardu, savo vyro ar savo žmonos vardu, taip pat savo giminaičių (tėvų, vaikų, anūkų, senelio, močiutės, brolių ir seserų) vardu, taip pat notaro biuro darbuotojų vardu, darbuotojų, turinčių darbo santykių su privačiu notaru, ar vykdomojo komiteto darbuotojų vardu. Pirmiau nurodytais atvejais notariniai veiksmai atliekami bet kuriame kitame valstybiniame notaro biure, pas privatų notarą arba kitos kaimo tarybos vykdomajame komitete. Pažeidžiant šį principą atlikti notariniai ir jiems prilyginami veiksmai negalioja. Kovos su korupcija notarinėje veikloje principą užtikrina notarui, viešųjų paslaugų teikėjui, numatyta baudžiamoji atsakomybė. Vadovaujantis Ukrainos baudžiamoji kodekso 365-2 straipsniu, notaro piktnaudžiavimas savo įgaliojimais, siekiant

neteisėtos naudos sau ar kitiems asmenims, baudžiamas bauda su teisės eiti pareigas atėmimu.

Vienas pamatinių notariato veiklos principų – notarinių veiksmų paslapties principo laikymasis. Įstatymu yra įtvirtinta, kad notarinę paslaptį sudaro visi duomenys, gauti atliekant notarinius veiksmus, ar suinteresuotiems asmenims kreipiantis į notarą, įskaitant duomenis apie asmenį, jo turta, asmenines turtines ir neturtines teises ir pareigas ir pan. Už šio principo laikymąsi visų pirma atsako notaras, notaro padėjėjas, net jei jų veikla apsiriboja teisinės pagalbos teikimu ar supažindinimu su dokumentais, neatliekant notarinių veiksmų. Pareiga laikytis notarinės paslapties principo taikoma ir asmenims, kurie notarinės paslapties turinį sudarančius duomenis sužinojo vykdydami tarnybines pareigas. Šio principo įgyvendinimas Ukrainoje, atliekant notarinę veiklą, išsiskiria tuo, kad, be bendrųjų notarinės paslapties laikymosi taisyklių, nustatytos ir procedūros, be kurių neįmanoma teikti informacijos apie atliktus notarinius veiksmus, pavyzdžiui:

pažymas apie atliktus notarinius veiksmus notaras išduoda per dešimt dienų, gavęs pagrįstą atitinkamų įstatyme nustatytų institucijų reikalavimą, jei tai susiję su jų nagrinėjamos bylos; būtina nurodyti bylos numerį ir patvirtinti herbiniu antspaudu. Paimti notarinių veiksmų registro išrašą ir notarui saugoti perduotus dokumentus, notaro antspaudą draudžiama. Tokie notarinių veiksmų registrai, dokumentai ar spaudas pateikiami apžiūrai motyvuotu teismo sprendimu ir po to nedelsiant gražinami.

Notarinių veiksmų slaptumo principo laikymosi garantijos įtvirtintos ir baudžiamąjį proceso įstatymuose. Vadovaujantis Ukrainos baudžiamąjį proceso kodekso 65 straipsniu, notarą draudžiama apklausti liudytoju dėl žinių, sudarančių notaro paslaptį. Išimtinė tvarka notaras gali būti atleistas nuo pareigos saugoti notaro paslaptį, jei šiuos duomenis jam patikėjęs asmuo atleidžia notarą minėto asmens nustatyta apimtimi. Atleidimas išreiškiamas raštu. Be to, notaras atleidžiamas nuo atsakomybės už notarinės paslapties principo nesilaikymą tuomet, jei jis įgyvendina įprastos finansinės stebėsenos subjekto įgaliojimus. Įdomi notarinės paslapties principo laikymosi civiliniame procese ypatybė – galimybė suengti uždarą teismo procesą. Taip pagal Ukrainos civilinio proceso kodekso 6 straipsnį uždaras bylos nagrinėjimas leidžiamas tais atvejais, jei atviras nagrinėjimas gali lemti paslapties ar bet kokios kitos įstatymu saugomos paslapties atskleidimą. O mums jau žinoma, kad notarinių veiksmų paslaptį saugo Ukrainos notariato įstatymas.

Nuo 2013 m. sausio 1 d. Ukrainoje iš esmės pasi-

keitė leidimo verstis notaro praktika principas. Šiuo metu laikomasi principo „į profesiją tik per profesiją“. Įstatyme įtvirtina, kad notaro kvalifikacinį egzaminą gali laikyti tik asmuo, turintis ne mažesnę nei šešerių metų teisinio darbo stažą, iš jų trejų metų notaro padėjėjo darbo stažą (taip susipažįstant su profesija iš vidaus).

Ukrainos notariatas vadovaujasi viešumo principu. Viešumo principas įgyvendinamas per valstybės įgaliojimus vykdyti vieną iš svarbiausių notariato funkcijų – juridinių ir fizinių teisių ir teisėtų interesų gynybą. Todėl notariatas turi valstybinės valdžios įgaliojimus ir per savo veiklą įgyvendina viešąją valstybės valdžią. Notariato organizacijos viešumas pasireiškia tuo, kad notariatas formuojamas valstybės valia: notariato veiklos teisinis pagrindas – valstybės priimti įstatymai ir kiti norminiai aktai, reglamentuojantys visus svarbiausius notariato organizacijos ir veiklos klausimus.

Valstybė per teisės saugos institucijas registruoja privačių notarų veiklą, atidaro ar uždaro valstybines notarų kontorą, nustato teisės verstis notarine veikla liudijimų išdavimo tvarką ir juos išduoda. Valstybė taip pat nustato privačių notarų darbo vietas keliamus reikalavimus. Viešo pobūdžio notarinė veikla vykdoma griežtai valstybės nustatytose ribose, pagal įstatymą. Valstybė garantuoja ir užtikrina vienodas sąlygas piliečiams verstis notaro praktika, o notarams – vienodas galimybes organizuoti ir vykdyti notarinę veiklą.

Valstybė notarams užtikrina galimybę vykdyti nepriklausomą notarinę veiklą; draudžiamas bet koks kišimasis į notaro veiklą, taip pat ir siekiant sutrukdyti jam vykdyti savo profesinius įsipareigojimus ar vertimas atlikti neteisėtus veiksmus, taip pat reikalavimas, kad notaras ir jo darbuotojai pateiktų notaro paslaptį sudarančius duomenis. Už visa tai įstatymas numato ir atsakomybę.

Vienas svarbiausių bet kokios teisės sistemos principų – teisminės gynybos principas. Teisės į teisminę gynybą principas notarinėje veikloje realizuojamas norminiais nurodymais, įtvirtintais Ukrainos notariato įstatymo 50 straipsnyje. Nurodyta norma teigia, kad notariniai veiksmai ar atsisakymas juos atlikti gali būti skundžiami teismui. Teisė apskųsti notarinių veiksmų ar atsisakymą jį atlikti turi asmuo, su kurio teisėmis ir interesais tokie veiksmai yra susiję. Šis principas itin svarbus piliečių ir juridinių asmenų teisėms atliekant notarinius veiksmus užtikrinti, nes jis saugo nuo galimo notaro piktnaudžiavimo.

Vis dėlto ne tik piliečiai ir juridiniai asmenys turi teisę į teisminę gynybą notarinės veiklos srityje. Savo teises teisme gali ginti ir notarai.

Taip pat išskirtini šie principai, kuriais vadovaujasi ir kuriais grindžiama notarų veikla Ukrainoje:

- etikos ir moralės principas;
- nuolatinio notarų kvalifikacijos kėlimo principas;
- notaro profesinės atsakomybės principas;
- notarinių veiksmų atlygintinumo principas;
- notarinės veiklos valstybės kontrolės ir reguliavimo principas;
- lygybės prieš įstatymą vykdamas notarinę veiklą principas; vienoda notarinio akto teisinė galia;
- vientiso notarinio proceso ir vientiso veiksmų algoritmo principas;
- notarinės veiklos ir raštvedybos valstybinės kalbos principas;
- principas, pagal kurį notarinės veikla yra neginčytina.

Ukrainos notariatas neabejotinai savo veikloje vadovaujasi Tarptautinės lotynų notariato sąjungos principais ir priesakais, kurie išsikristalizavo per ilgus notarinės veiklos amžius ir pasirodė esą teisiškai nepriekaištingi, todėl yra privalomi visiems notarams:

1. Gerbk savo tarnystę, valstybės valdžios institucijas ir profesinės bendrijos organus;
2. Vykdyk notarinius veiksmus tik tada, jei esi įsitikinęs, jog tavo veiksmai atitinka įstatymą, o bet kokias abejones išspręsk prieš imdamasis veiksmų; susilaikyk nuo veiksmų net ir esant mažiausiu abejonių jų teisėtumu ir teisingumu;
3. Būk ištikimas Tiesai;
4. Būk apdairus;
5. Medžiagą nagrinėk atsidadavęs ir itin kruopščiai;
6. Elkis garbingai;
7. Vadovaukis teisingumu;
8. Apsiribok įstatymu;
9. Dirbk oriai;
10. Atmink, kad tavo misija – užkirsti kelią civiliniams teisiniams ginčams.

PARAUDOTŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Ukrainos Konstitucija;
2. Ukrainos civilinis kodeksas;
3. Ukrainos notariato įstatymas;
4. Чижмарь К. И. Нотариат Украины: принципы деятельности. Научный вестник Ужгородского университета, 2012, № 18, с. 23.
5. Черемных Г. Г., Черемных И. Г. Нотариальное право Российской Федерации: Учебное пособие. Москва: Юрид. лит., 2005, с. 432. ■

Sabrina Sibiga

privati Kijevo miesto notarinės apygardos notarė

NOTARAI IR MEDIACIJA

Kaip sėkmingai spręsti interesų konfliktus? Koks yra notaro vaidmuo sprendžiant konfliktus? **MEDIACIJA** – kas tai? Ir kuo **MEDIACIJA** skiriasi nuo **MEDIACIJOS**?

Mano tikslas – papasakoti jums apie visiškai naują notaro veiklos paslaugą, kuri dar labiau padidins jūsų visų **socialinę vertę, paklausą ir sėkmę!** Ši paslauga taip pat sustiprins **notariato, neginčijamos jurisdikcijos organo**, padėtį!

TAIGI mediacija – kas tai? Ir kokia jos taikymo technologija, kitaip tariant – **kaip tai daryti?**

Mediacija (iš lotynų k. *medius* – **dviejų skirtingų požiūrių tarpininkas**) – tai konfliktuojančių šalių taikymo savanoriškose derybose procedūra, dalyvaujant ir trečiajam asmeniui – tarpininkui (mediatoriui), padedančiam išspręsti ginčą.

Ši sąvoka kartu **paprasta ir sudėtinga**. Ji **paprasta**, nes nėra sudėtinga teisingai klausytis, klausinėti, bendrauti pozityviai ir užduoti klausimus. Todėl kartais atrodo, kad mes ir taip viską darome gerai. Vis dėlto žinoti ir mokėti – ne vienas ir tas pats. Tai **sudėtinga** dėl to, kad, norint laikytis taisyklių, reikalingi gebėjimai, įgūdžiai, savikontrolė ir nuolatinės treniruotės.

Mediacijos procedūra suteikia galimybę ginčo šalims ne tik išsaugoti daug teisių derybų metu, bet ir daug galimybių rasti abiem šalims priimtina konflikto

sprendimą, kitaip nei teisme, kur viena šalis visuomet pralaimi. Šis principas Vakaruose vadinamas **win-win** (kai abi pusės laimi). Pati mediacijos procedūra Europos šalyse irgi gana suvienodinta.

Kiekvienas, kuriam yra tekę dalyvauti konflikte ir pavykę jį sėkmingai išspręsti, **yra visiškai patenkinamas rezultatu esant šiems trims veiksniams:**

Asmuo dalyvauja sprendžiant ginčą;

Asmeniui buvo suteikta galimybė išreikšti emocijas; Ginčo sprendimo rezultatas atitinka asmens interesus.

Tai yra vadinamasis pasitenkinimo trikampis: **emocija-procesas-rezultatas**.

Būtent todėl, kad į mediaciją įtraukiamos visos trikampio šalys, ir užtikrinamos galimybės **vykdyti** mediacijos metu priimtus **sprendimus** (susitarimus).

Taigi **mediacija notariate** – **sėkmingas ginčų sprendimo variantas**.

Šiuolaikinė mediacija pradėjo formuotis antroje XX amžiaus pusėje. Tai pasakytina pirmiausia apie anglosaksų teisės sistemos šalis – JAV, Australiją, Didžiąją Britaniją, o vėliau ji sėkmingai paplito ir Europoje. Pirmiausia taikyti mediaciją paprastai bandyta sprendžiant šeimos santykiuose kylančius ginčus. Vėliau mediaciją imta taikyti sprendžiant pačius įvairiausių ginčus, nuo šeimos konfliktų iki sudėtingų daugiašalių komercinių ir viešųjų konfliktų.

Tarpininkai sprendžiant ginčus dalyvavo nuo seniausių laikų; istorikai tokių atvejų aptiko jau finikiečių prekyboje ir Babilone.

Tarpininkai veikė jau senovės Graikijoje, o Romos teisėje, nuo Justiniano kodekso (530–533 m.), tarpininkavimas jau buvo pripažįstamas.

Kai kuriose tradicinėse kultūrose tarpininkas buvo itin gerbiamas, prilyginamas žiniams ar genties vadams.

Pasaulyje rasime daug mediacijos įtvirtinimo įstatymu pavyzdžių. Atitinkami teisės aktai priimti JAV, Austrijoje ir Vokietijoje. Europos Komisija yra patvirtinusi Mediatoriaus kodeksą, o Europos Sąjunga priima daug mediatorių veiklą reglamentuojančių direktyvų.

JAV teismų praktikoje siekiama didžiąją dalį ginčų išspręsti savanoriškai dar prieš kreipiantis į teismą, ir teisėjas gali nutraukti bylos nagrinėjimą ir patarti šalims kreiptis į mediatorių.

Ukrainos istorijoje susiklostė daug ginčų sprendimo neteisimine tvarka tradicijų. Zaporožės sečėje svarbūs susirinkimai, visų pirma – karinės tarybos, vykdavo rato forma. Klausimų aptarimas ratelyje tęsdavosi tol, kol būdavo pasiekiamas konsensusas, priimtinas visiems nariams. XV–XVI amžiuje Rusijos vaivadijos teritorijoje paplito „draugiško sutaikinimo“ procedūros, dalyvaujant ypatingajam arbitrai. Taip būdavo sprendžiami šlėktų tarpusavio konfliktai.

Šiandien visame pasaulyje ir patys gyventojai, sprendžiant įvairius ginčus, vis dažniau kreipiasi į mediatorius. Kaip rodo statistika, **80 proc. atvejų mediatorius ginčą išsprendžia sėkmingai, o ginčo sprendimai vykdomi 2 kartus dažniau nei teismo sprendimai.**

Jungtinėje Karalystėje itin paplitusi taikinimo, dalyvaujant neutraliam tarpininkui, procedūra. Veikia ir speciali tarnyba – karštoji telefono linija, kurios numeriu galima paskambinti iš bet kurios šalies vietos, apibūdinti konfliktą, savo pageidavimus mediatoriui, ir jums bus pasiūlytas visas jūsų reikalavimus atitinkančių specialistų sąrašas. Sprendžiant dėl privalomos procedūros, Jungtinėje Karalystėje pasirinktas kompromisinis variantas: šalis, atsisakiusi teismo pasiūlytos mediacijos procedūros, privalo padengti visas teismo išlaidas, net ir laimėjusi bylą.

Vokietijoje mediacija yra neatsiejama teisingumo sistemos dalis. Pavyzdžiui, tarpininkai priskirti tiesiogiai teismams, taip smarkiai sumažinant galimų teismo bylų skaičių. Šiuo metu mediacija taikoma ne tik Vokietijos šeimos teismuose, bet ir bendrosios kompetencijos, administraciniuose teismuose ir pan. Daugelyje Vokietijos teisės mokyklų nuolat dėstomas mediacijos kursas, kitaip tariant, visi teisės fakultetų absolventai yra išklause ir mediacijos kursą.

Indijoje meditacijoje pasiekti susitarimai savo galia nenusileidžia trečiųjų teismo (arbitražo) sprendimams, nepriklausomai nuo to, ar ši procedūra pradėta jau vykstančiame teismo procese, ar ne.

Įvairios tarpininkavimo procedūros, konkrečiai, mediacija, kaip vidaus ginčų sprendimo priemonė, tradiciškai buvo populiarios Japonijoje. Japonijos verslo sluoksnių ypač didelis pomėgis taikyti alternatyvius ginčų sprendimo būdus tradiciškai buvo susijęs su etika – neigiamu požiūriu į nesutarimų sprendimą valstybiniame teisme.

Ekspertų vertinimu, apie 30 proc. ginčų Kinijoje išsprendžiama neteisimine tvarka. Šioje šalyje, taip pat Vengrijoje ir Korėjoje, jei šalis mediacijos metu pasiekia susitarimą ir jį patvirtina trečiųjų teismo (arbitražo) nustatyta tvarka, šis susitarimas įgyja trečiųjų teismo (arbitražo) sprendimo galią ir vykdomas atitinkamai. Ši procedūra leidžia, nereikalaujant meditacijoje pakieto sprendimo tvirtinti (kaip numatyta taikos sutartims), pateikti meditacijoje pasiektą susitarimą vykdyti (remiantis valstybės prievarta), taip pat užtikrina valstybinę jų teisėtumo priežiūrą, nepriklausomai nuo teismo proceso.

Remiantis per kelis praėjusius dešimtmečius sukaupta patirtimi, pasakytina, kad dabar jau galima išspręsti bet kokį ginčą. Šiuo metu išsivysčiusios teisės sistemos šalyse mediacija gana plačiai naudojama civiliniams teisiniams, šeimos, komerciniams konfliktams ir net administraciniams ir viešiesiems ginčams spręsti. Nors statistiniai duomenys įvairiose šalyse skiriasi, tačiau šalyse, kur mediacijos tradicijos seniausios (pirmiausia – anglosaksų sistemos šalyse), šiuo metodu sėkmingai išsprendžiama nuo 60 iki 80 proc. visų ginčų ir konfliktų.

Ir dar šiek tiek statistikos.

Kasmet Jungtinėje Karalystėje vyksta **4 tūkstančiai mediacijos procesų**, kuriuose sprendžiami civiliniai ir komerciniai ginčai; bendra ieškinio suma siekia **4 milijardus svarų sterlingų**. Įmonės tokiu būdu **sutaupe** apie **1 milijardą svarų sterlingų per metus**, nes, pasirinkdama **MEDIACIJĄ**, o ne teisminį nagrinėjimą, jų vadovybė praranda mažiau darbo laiko, įmonės išsaugo dalykinius santykius, išlaiko gamybos našumą ir mažina visas galimas teises išlaidas.

Iš viso nuo **1990 metų** mediacija, kaip veiklos forma, leido Jungtinės Karalystės įmonėms sutaupyti per **6 milijardus svarų sterlingų**, o bendra mediatorių suteiktų paslaugų vertė sudaro **8 milijardus svarų sterlingų**.

Palyginę realų sprendimų vykdymą, matome, kad, pavyzdžiui, Nyderlanduose įvykdoma **70 proc.** mediacijos susitarimų ir tik **30 proc.** teismo sprendimų.

Ukrainoje įvykdoma **nuo 25 iki 30 proc.** teismo

sprendimų.

Kodėl būtent notarai iš visų kitų profesijų **artimiausi mediatorių vaidmeniui?**

Todėl, kad **notaro veiklai** būdingi visi **mediacijos** požymiai:

Dėl savo profesijos esmės notaras negali „dirbti“ tik vienos iš šalių naudai; jis privalo atsižvelgti į visų notariniuose veiksmuose dalyvaujančių asmenų interesus;

Notaras privalo įspėti apie atliekamų teisinių veiksmų pasekmes, nes tai padeda šalims priimti teisingą sprendimą;

Notaras privalo užtikrinti notarinių veiksmų atlikimo paslaptį;

Daugelyje Europos šalių notarui (mediatoriui) dalyvaujant priimti susitarimai, notariškai patvirtinti, įgyja vykdomąją galią ir leidžia be teismo užtikrinti priverstinį mediacijos rezultatų vykdymą.

Verta aptarti ir notaro vaidmenį prevencinio (išankstinio) teisingumo institute. Daugelis mokslininkų yra atkreipę dėmesį į notariato instituto ryšį su teisminės valdžios institutu. Jau Romos teisės laikais kalbėta, kad, **notarui dirbant, teismas ilsisi**. Vadinasi, **mediacija – NAUDINGA!**

Analizuojant mediacijos notaro praktikoje plėtros galimybes, pažymėtina, kad šiuolaikiniame Ukrainos notariate sudarytos visos galybės laikytis mediacijos principų ir visiškai juos atskleisti.

Mokslininkų manymu, **mediacijos procedūros notarui dalyvaujant pranašumai**, palyginti su tais atvejais, kai šalys ginčą sprendžia savarankiškai, kiekviena pasitelkdama savo teisininkus arba tai daro teisme, yra šie:

- greitis ir mažos išlaidos, palyginti su ginčo sprendimu teisme;
- daug galimybių, kad pasiektas susitarimas dėl autoriteto, o dažnai – ir dėl vykdomosios notarinio akto galios bus įvykdytas savanoriškai; prie to prisideda ir tai, kad šalys susitarimą pasiekė savarankiškai ir smarkiai prisidėjo prie rezultato;
- užtikrinamas sutarimo paieškų proceso slaptumas, sudaromos garantijos sveikam moraliniam ir psichologiniam klimatui šalių santykiuose (pasiekus rezultatą).
- Šalys yra ne pasyvios formaliojo proceso stebėtojos, kaip teisme, bet aktyvios derybų dalyvės;
- neliaka pavojaus, kad teisme bus priimtas nepalankus sprendimas (su atitinkama prejudicine galia), bus skirta bauda, patirtos teismo išlaidos ir nukentėjusi reputacija.

Atsižvelgiant į tai, kad dabartiniame notariato teisės plėtros etape nėra bendros mokslinės koncepcijos, skirtos mediacijai notaro praktikoje suprasti, skiriamos šios Ukrainos notarų dalyvavimo mediacijos

procedūrose perspektyvos, šiuo metu jau pasiekusios mokslinės koncepcijos lygį:

1. Mokslinio mediacijos procedūrų metodo notaro praktikoje rengimas;

2. Parengtos notaro praktikos mediacijos koncepcijos įtvirtinimas įstatymu.

Svarbi notaro funkcija – jis užkerta kelią teisės pažeidimams ir ginčams teisme, taip pat įtikina šalis susitarti.

Notariniai aktai įsigalioja nedelsiant, o ginčo šalys juos privalo vykdyti savanoriškai. Kilusio ginčo sprendimas ir būsimas teismo sprendimo vykdymas daugiausia priklauso nuo to, kaip notaras anksčiau yra padėjęs šalims suformuluoti notarinio akto sąlygas. Be to, daug notarinių aktų turi vykdomąją galią, pavyzdžiui, susitarimas dėl alimentų mokėjimo, vykdomieji įrašai. Pažymėtina, kad notariato vykdoma išankstinio teisingumo organo funkcija jokiū būdu nepakeičia teismo vykdomo teisingumo; konkrečiai, notariato institutas nevykdo teisingumo ir savo kompetencija aiškiai skiriasi nuo teismų sistemos institucijų.

Notariato, kaip prevencinio, išankstinio teisingumo organo, institutas vykdo šias pagrindines fizinių ir juridinių asmenų teisių užtikrinimo ir gynimo funkcijas:

- suteikia galimybę priverstinai vykdyti įsipareigojimus nesikreipiant į teismą;
 - padeda formuoti ir aiškiai įtvirtinti civilinių teisių santykių subjektų abipuses teises ir pareigas, suteikia joms apibrėžtumą, teisiųjų prieštaravimų nebuvimą ir oficialiai jas įformina.
- Notarai, padėdami spręsti teisinius konfliktus:
- užtikrina įrodymus, reikalingus iškelus bylą teisme ar administravimo institucijose;
 - renka neprieštarigus ir išsamius įrodymus, reikalingus bylai išspręsti (tiek oficialiais notaro veiksmais, tiek dalyvaujant byloje kaip liudytojas ar trečiasis asmuo).

Notarai, kitaip nei daugelio kitų teisiųjų profesijų atstovai, privalo atsižvelgti į visas teises, socialines ir ekonomines bylos aplinkybes, visų be išimties bylos dalyvių ir visos visuomenės interesus, todėl jie turi veikti strategiškai ir įvairiapusėms. Notarai privalo vengti vienpusio požiūrio, siekdami laikinų ar taktinių tikslų. Be to, nustatyta ypatinga, didesnė notaro atsakomybė už duodamų patarimų turinį. Notaras – ne paprastas teisinės informacijos šaltinis, jis – šios informacijos teisėtumo, reikšmingumo ir patikimumo garantas.

Notaro dalyvavimas mediacijos procedūrose dar labiau pageidaujamas, nes pasiektų susitarimų rezultatai įforminimas per notarą (mediatorių) lemia jų didesnę tvirtumą ir neginčijamą pobūdį, kartu užtikrinant reikalingą šalių neteisminių santykių slaptumą. Be to,

kadangi notarinis aktas, kuriuo įtvirtinamas notarui dalyvaujant pasiektas susitarimas, paprastai vykdytinas be teismo ar kitos institucijos patvirtinimo, juo galutinai išsprendžiamas konfliktas.

Mediacija didina notaro kompetenciją ir stiprina notaro, neginčijamos jurisdikcijos organo, padėtį.

Pagrindiniai mediacijos principai:

savanoriškumas; tarpininko sąžiningumas ir objektyvumas; procedūros rezultatai visiškai priklauso nuo šalių; procedūra nesusijusi su konfrontacija; slaptumas; daug galimų abiem pusėms priimtinių sprendimų.

Mediacija (taip pat ir notarui dalyvaujant) – savanoriškas procesas. Šalys pačios priima sprendimus dėl galimybės aptarti ginčą ir gali savo nuožiūra derybas bet kada nutraukti. Derybos netrukdo šalims, jei sprendimo rasti nepavyksta, kreiptis į teismą ar pasinaudoti kitomis procedūromis, net ir tuomet, jei tarpininkavimu ginčo išspręsti nepavyksta. Deryboms skirtas laikas nėra tuščiai prarandamas, nes šalys geriau suprato ginčą ir pasirengė **jį spręsti arbitražo, teismo ar kita tvarka.**

Notarų pranašumas – tai, kad šalys žino apie notarus, kaip neutralius tarpininkus, privalančius saugoti profesinę paslaptį.

O kitų procesijų atstovai, norintys teikti mediacijos paslaugas, visų pirma privalo užsitikrinti šalių pasitikėjimą. Kaip daug kartų pastebėta, notarų profesinė patirtis praverčia ir meditacijoje, t. y. sudarant sutartis ir sprendžiant konfliktus. Kasdieniame darbe notarui tenka nuolat derinti neutralumo reikalavimus, pareigą teikti teisinę pagalbą ir ginti silpnesnę šalį.

Kuo geriau dalyviai pasiruošę deryboms iki notarui tvirtinant sandorį, tuo daugiau galimybių rasti abiem pusėms naudingą kompromisą. Todėl notaras dar iki derybų pradžios turi suteikti šalims kuo daugiau informacijos. Dažnai šalys, tik gavusios notaro parengtą sutarties projektą, supranta, kad jos sutinka ne dėl visų sutarties punktų. Kartu notaras gali pasiūlyti kelis tam tikrų klausimų sprendimo būdus. Jo pasiūlymai dėl įsipareigojimų vykdymo užtikrinimo priverčia šalis apsvarstyti konkretų sudarytos ir patvirtintos sutarties vykdymą.

Vis dėlto **notaras**, siūlydamas įvairius variantus, **privalo nepamiršti savo neutralumo**, pareigos tarnauti abiejų šalių interesams. Tvirtinant šalių sandorį, prioritetu turi būti jų interesų pusiausvyra (notaras siekia juos išsiaiškinti, todėl dalyvauja neutraliai), o ne kova už savo pozicijas. Notaro patirtis gali praversti ieškant priimtinausių variantų ir taikant įvairias teises priemones ginčytiniams klausimams išspręsti.

Mediacija – notaro, prevencinio teisingumo organo, galimybės.

Mediacija sudarant sutartis

Notarai yra vienintelė profesionali teisininkų – nešališkų ir nepriklausomų konsultantų – grupė. Daug kuo notaro veikla artima mediatoriaus veiklai. Todėl ir mediatoriams (ne notarams) yra įdomūs praktiniai darbo metodai ir profesinės notariatui taikomos taisyklės. Vis dėlto notaras veikia įvairiose srityse, ir ne kiekviena konsultacija ar tvirtinimas reiškia mediaciją, nors jos elementų neabejotinai rasime daugelyje notaro veiklos formų. Įstatymas tiesiogiai nępareigoja notarų tarpininkauti. Vis dėlto notaro darbe tarpininkavimo išvengti nepavyksta dėl praktinių priežasčių. Notarai privalo ne tik išlikti bešališki šalių atžvilgiu, bet ir nustatyti jų bendrą valią.

Todėl nė vienas notaras neišsivers be tarpininkavimo ir derybų vedimo įgūdžių, ypač tada, jei kyla prieštaravimų ar nesutarimų.

Tradicinė mediatoriaus funkcija – pagalba derybose. Notarinėje praktikoje pasitaiko, kad šalys, tvirtinant jų sutartį, nepajėgia išspręsti kilusių nesutarimų ir problemų. Pavyzdžiui, tvirtinant pirkimo ir pardavimo sutartį gali iškilti klausimų dėl atsakomybės už prisiimtų įsipareigojimų, susijusių su sutarties dalyku, vykdymą ar dėl pardavėjo išsikėlimo iš parduodamo buto datos. Tokiu atveju notaro pareiga – užtikrinti nuoseklią dalyvių diskusiją ir taip išspręsti kilusius nesutarimus. Notaras prirėkus nurodo galimus kompromiso variantus. Mediatoriaus darbą galima traktuoti kaip informacijos perdavimą su vertimu į pašnekovui suprantamą kalbą. Tvirtinant sandorius, susijusius su paveldėjimo ar šeimos teise, dažnai karštai diskutuojama dėl įvairių problemų ir klausimų. Tuomet pašaliniam asmeniui gali pasirodyti, kad šalys kalbasi skirtingomis kalbomis. Šalys bendrauja tarpusavyje, nors nesupranta, ką kita šalis nori pasakyti. Šiuo atveju notaras privalo suformuluoti ir perduoti kiekvienam dalyviui informaciją tokia forma, kad šalys galėtų pasiekti kokį nors kompromisą. Svarbi mediatoriaus užduotis – šalių tarpusavio interesų ir pozicijų (reikalavimų) atribojimas. Tam mediatorius privalo nurodyti dalyviams, kad šalys, siekdamos optimalaus, suderinto sprendimo, keisdamosi reikalavimais, turi nepamiršti savo galutinių interesų. Tokia funkcija būdinga notaro veiklai.

Beveik kaskart notarui, tvirtinančiam kokį nors dokumentą, tenka nurodyti, ar konkretus dalyvių pasiūlymas yra pagrįstas. Mediatorius suartina šalių pozicijas ir sumažina pernelyg didelius reikalavimus iki protingos ribos. Iš nurodytų pavyzdžių matyti, kad notarams seniai gerai žinomi visi pagrindiniai medi-

atorių uždaviniai. Todėl kyla klausimas, kuo gi skiriasi notaro veikla nuo mediacijos apskritai. Apie tai ir bus kalbama toliau.

I. Apie mediacijos sudarant sutartis ir sprendžiant konfliktus atribojimą

Notaro veiklai nesvetimi mediacijos elementai. Vis dėlto ne visa, kas patenka į notarines veiklos suvokimą, yra susiję su mediacija, kurios esmę išmano daugelis specialistų. Mediacija – tai speciali tarpininkavimo veiklos forma. Savo kasdienėje veikloje notaras neišvengia mediacijos – tiek sudarydamas sutartis, tiek sprenddamas kylančius konfliktus. Vis dėlto su sutarčių sudarymu susijusi veikla gerokai platesnė.

1. Mediacijos samprata

Labai dažnai jau pats mediacijos supratimas padeda spręsti konfliktus. Pavyzdžiui, pasak kai kurių autorių, mediacija – „...savanoriška konflikto aptarimo procedūra, kurioje šalys priima abiem pusėms priimtą sprendimą“. Dažnai pastangos apibrėžti mediaciją veda į pamatinės jos koncepcijos paieškas. Tokiuose svarstymuose mediatoriumi pateikiami mediacijos rengimo nurodymai. Taip susiaurinti mediacijos sampratą gana pavojinga. Diskusijoje dėl optimalių mediatoriaus veiksmų neleistina ieškoti naujų sampratų, nes tokiu atveju pamiršamos šios procedūros pamatinės vertybės ir teikiami pranašumai. Iš esmės apie mediaciją galima kalbėti kaskart, kai tarp kelių asmenų, neutraliam trečiajam asmeniui dalyvaujant, vyksta derybos. Tokia samprata neužkerta kelio bet kokioms mediatoriaus veiksmų koncepcijoms. Patys asmenų tarpusavio konfliktai yra reikšmingi, renkantis konkrečią mediacijos formą. Civiliniame procese valstybiniuose teismuose dažniausia sprendžiama dėl reikalavimų pagrįstumo ar nepagrįstumo.

Mediacijoje susiklosto gerokai sudėtingesnė padėtis, nes čia reikia pasiekti kompromisą, o konfliktas tam trukdo. Kadangi šalys viena kita nepasitiki, jos atsisako į konflikto sprendimą pažvelgti kaip į bendrą užduotį. Tada svarbiausiomis tampa emocijos, o tai lemia iškreiptą padėties suvokimą. Dažnai šalių bendravimas iš atviros diskusijos net virsta tiesioginiais grasinimais. Sutuoktinių derybose vėl atgimsta abipusiai priekaištai ir nepasitenkinimas. Net į patį protingiausią pasiūlymą kitas sutuoktinis gali pasakyti: „Vis viena su tavimi nėra ko kalbėtis“, o tai savo ruožtu sukelia susierzinimą. Todėl užuot kalbėjusios apie problemą, šalys ieško naujų kaltinimų, siekdamos sumenkinti kitą dalyvį. Daugeliui konfliktinių situacijų būdingos bendravimo ir suvokimo problemos. Todėl mediacijoje konfliktams išspręsti tinka tik tokia procedūra, kurioje daugiausia dėmesio skiriama įvardytoms pro-

blemoms. Jei derybose, dalyvaujant nepriklausomam trečiajam asmeniui, tokie aspektai neturi reikšmės ir kalbama apie kokio nors sandorio sudarymą, tai galime kalbėti apie mediaciją, skirtą sutarčiai sudaryti. Atitinkamai keičiasi ir mediatoriaus uždaviniai. Užuot sprendęs bendravimo ir suvokimo problemas, mediatorius daugiausia pastangų skiria optimalaus sprendimo paieškoms.

2. Interesų santykis

Mediatoriaus veiklos esmė – ne tiek spręsti konfliktus, kiek padėti šalims nustatyti savo interesus. Notaras sutelkia dėmesį ieškodamas atsakymo į klausimą, ar pasiekta šalių interesų pusiausvyra, o jei ne – kaip galima jais keistis. Todėl notaras mediatorius visų pirma privalo įvertinti derybų šalių interesus. Jei interesų prieštaravimo nėra, nėra ir mediacijos. Galimas pavyzdys: vienintelis įpėdinis kreipiasi su pareiškimu dėl paveldėjimo teisės liudijimo išdavimo. Čia interesų prieštaravimo nekyla. Padėtis visai kitokia, esant keliems įpėdiniams, kurie neturi vieningos nuomonės, pavyzdžiui, dėl palikimo aiškinimo ar paveldėto turto padalijimo. Čia akivaizdu, kad tarpininko dalyvavimas būtinas įpėdinių interesų prieštaravimams išspręsti.

60 proc. laiko pareikalauja INTERESŲ NUSTATYMAS IR JŲ DERINIMAS.

Mediacija – aiškios struktūros tarpininkavimo sprendžiant ginčus metodas, kai **notaras – tarpininkas išlieka neutralus**.

Notaras mediatorius, viena vertus, privalo stebėti bendras sąlygas (reglamentą), parengtas dar iki mediacijos pradžios (jų taisykles ir struktūrą), kita vertus – pasiekti, kad šalys pripažintų ir aptartų tai, ką anksčiau slėpė. Notaras privalo atrasti specifinius, nuolat pasitaikančius disfunkcinius dalyvių bendravimo modelius ir užtikrinti jų skaidrumą.

Notarui, norinčiam tarpininkauti, būtina gebėti priimti ir pripažinti kitų žmonių nuomonę. Kartu mediatorius neprivalo su ta nuomone sutikti ar pritarti jų elgesiui. Vienas iš mediatoriaus veiklos aspektų – nestandartinių sprendimų paieška. Tuo tikslu mediatorius randą būdą pasiekti ginčo šalis, taip sudarydamas sąlygas išsiaiškinti tai, kas svarbiausia ginčo atveju. Tai padeda pereiti nuo principais pagrįsto ginčo prie interesais grindžiamo ginčo, o tai įmanoma tik tada, jei šalys atmeta smulkias pretenzijas ir asmenines nuoskaudas.

„Kartą po apelsinmedžiu stovėjo dviese ir ginčijosi, kam teisėtai priklauso tie apelsinai.“

Vienas sako: „Tam, kas juos pirmasis pastebėjo.“

Kitas sako: „Tam, kas juose atpažino saulę.“

Ginčo būta karšto. Vis dėlto nė vienai iš šalių nepalengvėjo. Kumščiai susigniauzė, akyse žibėjo neapy-

kanta. Abu norėjo bet kokia kaina pasisavinti apelsinus. Laimei, tuo metu pasitaikė pakeleivis. Į jį ginčo dalyviai ir kreipėsi, prašydami:

„Išspręsk mūsų ginčą!“

O pakeleivis tik paklausė: „Kam jums tie apelsinai?“

Vienas sako: „**Man reikia jų prinokusio minkštimo**, kad mano svečiai galėtų jų sočiai prisivalgyti per mano dukters vestuves.“

„O man reikalinga jų sultinga žievė, kad iš jos pagaminčiau cukatų sūnaus vestuvėms“, – tarė kitas. Pakeleivis tylėjo. Nieko nepasakė ir abu pavargę žmonės... Visų trijų akys prašviesėjo, o veidai nušvito.“

Ši žinoma istorija patvirtina, kad interesai turi teisę egzistuoti ir net gali būti patenkinti vienu metu. Tačiau ne visuomet ginčo dalyviai sugeba tai patys pripažinti, ir čia jiems į pagalbą stoja mediatorius (tarpininkas), kurį dalyviai mato kaip autoritetingą ir objektyvią asmenybę, galinčią jiems padėti pažvelgti į ginčo esmę iš šalies.

Atliekant interesų analizę, šalinami neaiškumai ir plečiamas dalyvių akiratis: kai nelaukiami pamatomi priešingos šalies interesai, išryškėja ir prieštarų pozicijų sąlyčio taškai.

3. Mediacijos etapai

Išskiriant konfliktų sprendimo mediacijos būdu etapus, pažymėtina, kad pradinis etapas – svarbiausias. Būtent šiame etape mediatorius privalo išaiškinti dalyviams mediacijos esmę ir tikslus, sustiprinti jų pasitikėjimą mediatoriumi. Jis motyvuoja šalis aktyviai dalyvauti derybose, siekiant sėkminga išspręsti kilusį konfliktą. Mediatorius privalo šalims įrodyti, kodėl joms naudinga derinti savo interesus tarpusavyje. Idealiu atveju, mediatoriui padedant, konflikto dalyviai, meditacijai pasibaigus, tampa jų interesus vienodai gerai išreiškiančio sandorio šalimis.

Kita mediatoriaus užduotis – pakeisti šalių požiūrį į tarpusavio santykius. Svarbi viso mediacijos proceso sėkmės sąlyga – požiūris į kitą šalį ne kaip į varžovą, o kaip į partnerį, siekiant naudingo rezultato. Iš esmės meditacijoje svarbiausia apsaugoti šalis nuo nereikalingų emocijų ir apginkluoti jas konstruktyvaus bendravimo technika. Ne taip svarbu, ar mediatorius dalyvauja pradiniam etape, sudarant sutartį. Šalys, kurios kreipiasi į notarą kaip mediatorių, jau yra pasirengusios sudaryti sau palankų sandorį. Visiškai įmanoma, kad dėl tam tikrų būsimos sutarties nuostatų, pavyzdžiui, dėl pirkimo kainos, šalys jau susitarė. Mediatoriaus motyvavimas čia jau būtų nereikalingas. Pačios bendravimo problemos taip pat nėra. Sudarant sutartį, mediatorius privalo parengti galutinį sutarties variantą, kad kaip įmanoma geriau suderintų šalių interesus. Kartu notaras atkreipia dėmesį į tuos

interesų prieštaravimus, kurių šalys nebuvo pastebėjusios ar nežinojo dėl panašių sandorių sudarymo patirties stygiaus. Taigi mediatoriui tenka daugiausia veikti antroje proceso pusėje, kada, išsiaiškinus ir suderinus visus interesus, sudaroma, o vėliau ir vykdoma sutartis.

4. Notarinis tvirtinimas kaip mediacijos sudarant sutartis forma

Notarinis sandorių tvirtinimas – išskirtinė mediacijos forma, taikoma sudarant sutartis. Notarui svarbiausia – ne šalių tarpusavio konfliktas, o jų prieštaringi interesai. Tiesa, kaip rodo notarinė praktika, net ir tais atvejais notarai sugeba sėkmingai atlikti mediatoriaus užduotis, teikdami pagalbą ginčams išspręsti. Padėtis derybose gali greitai pasikeisti: šalių bendradarbiavimas ir draugiškumas gali staiga virsti kova ir priešiškuumu. Šiuo atveju notaras imasi spręsti konfliktus taikydamas mediaciją. Vis dėlto visi atliekami notariniai veiksmai leidžia daryti išvadą, kad didžioji jų dalis susijusi su notaro, kaip mediatoriaus, vaidmeniu sudarant sutartis.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, pažymėtina, kad Ukrainoje seniai susiformavo būtinybė mediaciją reglamentuoti įstatymu.

Įstatymu būtina suteikti notarams teisę rengti mediacijos procedūras, o ne įpareigoti juos siūlyti notarinio proceso šalims savo ginčus spręsti primityviomis procedūromis. Tai leis labiausiai suinteresuotiems notarams reikiamai pasirengti ir gana profesionaliai teikti paslaugas.

Pats pasirengimas turi atskleisti notarui, ką reiškia mediacija, jos atsiradimo istoriją, atskleisti jos vykdymo procedūrą, taip pat padėti notarui išmokti įvairių metodų (pavyzdžiui, bendravimo, konfliktų analizės, derybų rengimo, aktyviojo klausymosi, perfrazavimo, apibendrinimo ir kt.), t. y. pasirengimą turi sudaryti praktinis ir teorinis kursai.

Todėl mūsų profesinė pareiga visuomenei – panaudoti **mediacijos teikiamas galimybes, kuriomis plečiama notaro kompetencija ir stiprinama notariato, neginčijamo teisingumo organo, padėtis.** ■

Ramutė Ruškytė,

teisininkė, buvusi Lietuvos Respublikos
Konstitucinio Teismo teisėja, Europos teisėjų
asociacijos konkurencijos teisės klausimais narė

DAR KARTĄ APIE SIŪLYMUS ADVOKATAMS SUTEIKTI NOTARŲ FUNKCIJŲ

Lietuvos notarų rūmų prašymu atsakau į man pateiktus klausimus dėl Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo pakeitimo ir papildymo projekto Nr. XIIP-1700 (toliau – Projektas). Teikiama Seimui svarstyti Projekto esmė – leidimas tam tikrus notarinius veiksmus (liudyti dokumentų nuorašų ir jų išrašų tikrumą bei parašo dokumentuose tikrumą) atlikti advokatams.

Buvo pateikti šie klausimai:

(1) atlikti bendrą šios teisėkūros iniciatyvos teisinę analizę, įvertinti Projekto kokybę teisėkūros požiūriu;

(2) įvertinti galimybę suteikti advokatams papildomą funkciją, atsižvelgiant į notaro ir advokato profesijų paskirtį ir esmę;

(3) įvertinti projekto atitiktį Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintiems lygiateisiškumo ir teisinės valstybės principams.

I DALIS. TEISĖKŪROS INICIATYVOS TEISINĖ ANALIZĖ, PROJEKTO KOKYBĖS TEISĖKŪROS POŽIŪRIU VERTINIMAS

Teisėkūros subjektas, teikdamas teisėkūros iniciatyvą dėl Advokatūros įstatymo, kaip ir dėl bet kurio kito įstatymo, pataisų, turi laikytis reikalavimų, kylančių iš Konstitucijos ir įstatymų. Šie reikalavimai yra įvairūs ir apima visas teisėkūros stadijas nuo teisėkūros iniciatyvos pareiškimo, teisės akto rengimo, teisės akto priėmimo iki teisės akto pasirašymo ir paskelbimo. Reikalavimus įstatymų leidėjui, kaip teisėkūros subjektui, suponuoja konstitucinis teisinės valstybės principas, kuris, kaip savo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, *inter alia* reiškia, kad įstatymuose

ir kituose teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti aiškus, suprantamas, neprieštaringas, teisės aktų formuluotės turi būti tikslios, turi būti užtikrinami teisės sistemos nuoseklumas ir vidinė darna, teisės aktuose neturi būti nuostatų, vienu metu skirtingai reguliuojančių tuos pačius visuomeninius santykius. Ypač svarbu pabrėžti, jog Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad leidžiant teisės aktus turi būti paisoma teisėkūros procedūrinių reikalavimų, taip pat ir tų, kuriuos yra nusistatęs pats teisėkūros subjektas.

Reikalavimai teisėkūros subjektams, rengiantiems teisės aktus, yra įtvirtinti specialiai šiems santykiams reguliuoti skirtame 2012 m. rugsėjo 18 d. priimtame Teisėkūros pagrindų įstatyme. Šių, kaip ir kitų, reikalavimų, kylančių iš Konstitucijos ir kitų įstatymų, tinkamas įgyvendinimas sudaro prielaidas užtikrinti gerą teisės akto kokybę.

Šioje dalyje bus vertinama, ar teikiant teisėkūros iniciatyvą dėl Advokatūros įstatymo pataisų nebuvo pažeisti nustatyti reikalavimai, taip pat bus analizuojama, ar rengiant Projektą buvo laikomasi reikalavimų, skirtų teisės akto kokybei užtikrinti, nustatytą Teisėkūros pagrindų įstatyme.

1. Projekto tikslas

Teisėkūros pagrindų įstatymo 8 straipsnyje reikalaujama jau skelbiant teisėkūros iniciatyvą nurodyti *inter alia* projekto rengimo priežastį ir tikslą¹. Analizuojamame Projekte jo rengimo tikslas ir priežastis nėra nurodyti, bet jie apibūdinti prie Projekto pridėtam aiškinamajame rašte.

Pažymėtina, kad pagal Teisėkūros pagrindų įstatymo 2 straipsnio 7 dalį, 5 straipsnio 2 dalies 3 punktą teisės akto projekto lydimiesiems dokumentams – kartu su teisės akto projektu teisės aktą priimančiam subjektui privalomiems pateikti dokumentams – yra priskirtas aiškinamasis raštas, todėl Projektas bus vertinamas kartu su pateiktu aiškinamuoju raštu. Projekto rengėjai aiškinamojo rašto 2 punkte „**Projekto tikslai ir uždaviniai**“ kaip tikslą nurodo *siekį išplėsti advokato funkcijas*. Kodėl būtina išplėsti advokato funkcijas, Projekto rengėjai argumentuotai nepaaiškina, tik aiškinamojo rašto 2

punkte yra pateikta informacija, kurioje, be daugybės subjektų, galinčių liudyti dokumentų nuorašų ir jų išrašų tikrumą bei parašo dokumentuose tikrumą Jungtinėje Karalystėje, paminėti ir advokatai: „Didžiojoje Britanijoje gali patvirtinti <...> banko darbuotojai, advokatai, valstybės tarnautojai, teisėjai ir parlamento nariai, netgi gydytojai, mokytojai, religinių bendruomenių vadovai <...>.“ Kodėl pasirinktas būtent vienos valstybės – Jungtinės Karalystės, priklausančios kitai teisinei sistemai nei Lietuvos teisinė sistema, pavyzdys ir kodėl iš pateikto pavyzdžio „ištrauktas“ vienas subjektas – advokatas, kuriam Projektu suteikiama teisė atlikti nurodytus notarinius veiksmus, niekaip nepaaiškina.

Taigi šiuo aspektu Projekto tikslas niekaip nepagrįstas, nebent tikslas gali būti laikomas partikuliaru (reikšmingu nedidelei visuomenės daliai).

Reikia pažymėti, jog tame pačiame aiškinamojo rašto 2 punkte „Projekto tikslai ir uždaviniai“ taip pat yra nurodyta (matyt, reikia preziumuoti, kad tai yra kitas Projekto rengėjo iškeltas tikslas), kad „siekiami panaikinti atsiradusį teisinį labai griežtą apibrėžtumą, numatantį, kad *tik* notarijai gali liudyti dokumentų nuorašų ir jų išrašų tikrumą bei parašo dokumentuose tikrumą“.

Teiginys, kad „*tik* notarijai gali liudyti dokumentų nuorašų ir jų išrašų tikrumą bei parašo dokumentuose tikrumą“, neatitinka tikrovės ir prieštarauja ne tik to paties aiškinamojo rašto 1 punkto pirmam sakiniui: „<...> šią funkciją turi tik notarų biurai ir seniūnijų seniūnai“, bet ir Notariato įstatymo 27, 27-1 straipsniams, kuriuose nustatyta, kad liudyti dokumentų nuorašų ir jų išrašų tikrumą bei parašo dokumentuose tikrumą turi teisę seniūnai, konsuliniai pareigūnai.

Vadinasi, Projekto rengėjai, išsikėlę tikslą pašalinti galimybę *tik notarams* liudyti dokumentų nuorašų ir jų išrašų tikrumą bei parašo dokumentuose tikrumą, siekia panaikinti tai², ko iš tikrųjų nėra. Toks rengėjų tikslas laikytinas fiktyviu. Todėl negalima teigti, kad toks tikslo, kurio nėra, suformulavimas atitinka Teisėkūros pagrindų įstatymo 8 straipsnio 1 dalį.

2. Reikalavimai teisės akto kokybei užtikrinti

Projektas įregistruotas 2014 m. balandžio 15 d., todėl jam taikomi šie reikalavimai, skirti teisės akto kokybei užtikrinti, nustatyti Teisėkūros pagrindų įstatyme (2012 m. rugsėjo 18 d. redakcija su vėles-

¹ „8 straipsnis. Teisėkūros iniciatyvos.“

1. Šio įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje numatytos įstaigos teisėkūros iniciatyvas planuoja ir pareiškia teisės aktų nustatyta tvarka rengiamuose strateginio planavimo dokumentuose ir jas paskelbia Teisės aktų informacinėje sistemoje, nurodydamos siūlomo nustatyti naujo ar keičiamo esamo teisinio reguliavimo pagrindinius principus ir motyvus, preliminarių teisės akto projekto pavadinimą, teisės akto projekto rengimo priežastis ir tikslą [kursyvas mano. – R. R.], taip pat gali nurodyti teisės akto projekto rengimo pradžios ir pabaigos terminus, teisės akto projekto rengėją.“

² Minėta, kad pagal šiuo metu galiojančius įstatymus *ne tik notarijai* gali liudyti dokumentų nuorašų ir jų išrašų tikrumą bei parašo dokumentuose tikrumą.

niais pakeitimais ir papildymais):

1) bendrieji teisės akto projekto reikalavimai, nustatyti 9 straipsnyje;

2) teisėkūros principai, nurodyti šio įstatymo 3 straipsnyje;

3) atsižvelgiant į tai, kad Projektu nustatomos papildomos (naujos) advokatų funkcijos, kurių šiuo metu jie neatlieka ir niekada anksčiau nėra atlikę, darytina išvada, kad Projektu iš esmės keičiamas teisinis reguliavimas, o tokiu atveju turi būti taikomas ir Teisėkūros pagrindų įstatymo 15 straipsnis, kuriame *inter alia* nustatyta, kad, rengiant teisės akto, kuriuo iš esmės keičiamas teisinis reguliavimas, projektą, privalo būti atliekamas numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimas, kurio rezultatai pateikiami aiškinamajame rašte arba atskiru dokumentu.

2.1. Bendrieji teisės akto projekto reikalavimai

Teisėkūros pagrindų įstatymo 9 straipsnyje įsakmiai nurodyta, kad įstatymų įgyvendinamuose teisės aktuose turi būti numatomos labiausiai įgyvendinamų įstatymų tikslus atitinkančios, ekonomiškiausios ir efektyviausios priemonės (3 dalis).

Reikalavimas įgyvendinant įstatymus pasirinkti ekonomiškiausias ir efektyviausias priemones, kurios labiausiai atitiktų tikslus, suponuoja ir reikalavimą įstatymo projekto ar jo pataisų projekto rengėjui įstatyme ar (ir) aiškinamajame rašte aiškiai suformuluoti tikslą. Minėta, kad Projekte tikslas nėra nurodytas, o tikslas, nurodytas aiškinamajame rašte, yra fiktyvus. Plačiau apie tai žr. 1 ir 2.2.1 punktus.

Labai svarbus reikalavimas yra įtvirtintas Teisėkūros pagrindų įstatymo 9 straipsnio 5 dalyje, kurioje *inter alia* nurodyta, kad teisės akto projektą rengiantis subjektas įvertina visus kitų asmenų pateiktus pasiūlymus. 2014 m. balandžio 15 d. pateiktame aiškinamajame rašte, kurio pateikėju nurodytas vienas Seimo narys, nėra užuominų apie tai, ar teisės akto projektą rengiantis subjektas apskritai gavo ir vertino kitų asmenų pateiktus pasiūlymus dėl Projekto.

Teisėkūros pagrindų įstatyme (9 straipsnio 1 dalis) taip pat reikalaujama, kad teisės akto projektą rengiantis subjektas teisės akto projektą rengtų vadovaudamasis šio įstatymo 3 straipsnyje nurodytais teisėkūros principais.

2.2. Teisėkūros principų reikalavimų įgyvendinimas

Teisėkūros principai išreiškia tam tikrus imperatyvius reikalavimus, keliamus teisėkūroje dalyvaujantiems asmenims, siekiant sukurti vientisą, nuoseklią,

darnią ir veiksmingą teisės sistemą. Tikslus principų paisymas yra vienas iš instrumentų, sudarančių prielaidas tinkamai teisės akto projekto kokybei.

Teisėkūros subjektas privalo paisyti Teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnyje nurodytų principų, *inter alia*: 1) tikslingumo, 2) atvirumo ir skaidrumo, 3) efektyvumo, 4) aiškumo, 5) sistemiskumo.

2.2.1. Kaip teikiamu Projektu įgyvendintas tikslingumo principas?

Tikslingumo principas reiškia, kad teisės akto projektas turi būti rengiamas ir teisės aktas priimamas tik tuo atveju, kai siekiamų tikslų negalima pasiekti kitomis priemonėmis (Teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 1 punktą). Taigi pagal tikslingumo principą Projektas turi būti rengiamas ir priimamas tik tuo atveju, jeigu (1) yra nurodomi tikslai, kurių siekiama, ir (2) jeigu tų tikslų negalima pasiekti kitomis negu Projekto priėmimas priemonėmis.

Rengiamo įstatymo tikslo apibrėžimo svarba atspindi, kaip minėta, ir Teisėkūros pagrindų įstatymo 9 straipsnio 3 dalyje, kurioje įsakmiai nurodyta, kad įstatymų įgyvendinamuose teisės aktuose turi būti numatomos labiausiai įgyvendinamų įstatymų tikslus atitinkančios, ekonomiškiausios ir efektyviausios priemonės. Taigi, nuo to, kaip tinkamai (aiškiai pagrindžiant) įstatymo projektuose suformuluojami tikslai, priklauso ir tai, kiek veiksmingos bus parinktos priemonės jiems įgyvendinti.

Minėta, kad rengėjų nurodytas tikslas – „išplėsti advokato funkcijas“ – niekaip nepagrįstas, nebent tikslas gali būti laikomas partikuliarium (reikšmingu nedidelei visuomenės daliai), todėl ir vertinimas, ar Projektas buvo parengtas tik dėl to, kad kitomis priemonėmis tikslo nebuvo galima pasiekti taip, kaip reikalaujama Teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 1 punkte, būtų beprasmis.

Tikėtina, kad ir patys Projekto rengėjai būtent dėl to nepateikė jokių duomenų (aiškinamajame rašte apie tai visiškai neužsimenama), kad Projekto iniciatoriai ar rengėjai ieškojo alternatyvų (kitų priemonių) jų Projekte nurodytiems tikslams pasiekti.

Minėta, kad kitu Projekto rengėjų iškeltu tikslu – pašalinti galimybę *tik notarams* liudyti dokumentų nuorašų ir jų išrašų tikrumą bei parašo dokumentuose tikrumą – siekiama panaikinti tai³, ko iš tikrųjų nėra. Toks rengėjų tikslas laikytinas fiktyviu.

Vadinasi, tokiu teisiniu reguliavimu nesilaikoma Teisėkūros pagrindų įstatyme (3 straipsnio 2 dalies 1

3 Minėta, kad pagal šiuo metu galiojančius įstatymus *ne tik notaram* gali liudyti dokumentų nuorašų ir jų išrašų tikrumą bei parašo dokumentuose tikrumą.

punkte) nurodyto tikslingumo principo, reiškiančio, kaip minėta, kad teisės akto projektas turi būti rengiamas ir teisės aktas priimamas tik tuo atveju, kai siekiamų tikslų negalima pasiekti kitomis priemonėmis. Šiuo atveju tikslas ne tik gali būti pasiektas kitomis priemonėmis, bet ir jau yra pasiektas šiuo metu galiojančiais įstatymais (įstatymai numato keletą subjektų, kurie gali liudyti dokumentų nuorašų ir jų išrašų tikrumą bei parašo dokumentuose tikrumą).

Taigi, tokio Projekto priėmimas Seime dėl pirmiau nurodytų argumentų reikštų Teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 1 punkto pažeidimą.

2.2.2. Atvirumo ir skaidrumo principo elementų įgyvendinimas

Teisinio reguliavimo poreikis. Pagal Teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 4 punktą būtinumas žinoti teisinio reguliavimo poreikį yra vienas iš atvirumo ir skaidrumo principo elementų. Atsižvelgiant į tai, kad, kaip minėta, Projekto rengėjų nurodytas tikslas „panaikinti atsiradusį teisinį labai griežtą apibrėžtumą, numatantį, kad tik notariai gali liudyti dokumentų nuorašų ir jų išrašų tikrumą bei parašo dokumentuose tikrumą“, neatitinka tikrovės, yra fiktyvus, konstatuotina, kad, nesant projekto rengėjų nurodyto tikslo, nėra ir naujo teisinio reguliavimo poreikio tiek, kiek jis grindžiamas neva notarų turima privilegija liudyti dokumentų nuorašų ir jų išrašų tikrumą bei parašo dokumentuose tikrumą. Koks yra tikrasis naujo teisinio reguliavimo poreikis, nei iš Projekto, nei iš aiškinamojo rašto negalima tiksliai⁴ nustatyti.

Todėl negalima teigti, kad rengiant Projektą nurodytu aspektu – žinoti teisinio reguliavimo poreikį – buvo paisoma atvirumo ir skaidrumo principo.

Projekto rengimo iniciatoriai, Projekto rengėjai. Atvirumo ir skaidrumo principas reiškia ne tik būtinumą žinoti teisinio reguliavimo poreikį, bet ir teisės aktų projektų rengimą inicijavusius, teisės aktų projektus parengusius, poveikio vertinimą atlikusius subjektus (Teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 4 punktas). Iš pateikto Projekto ir iš aiškinamojo rašto neįmanoma nustatyti, kas yra Projekto iniciatoriai ir kas – jo rengėjai. Iš aiškinamojo rašto, kurio 1 punktas pavadintas „Projekto <...> pirminiai siūlytojai ir asmenys, dalyvavę rengiant ar tobulinant projektą“, negalima vienareikšmiškai atsakyti, ar tai, kad po aiškinamojo rašto 1 punktu

paryškintai nurodyta: „Įstatymo projekto siūlytojas Seimo narys Arvydas Mockus“, reiškia, kad jis yra pirminis siūlytojas, t. y. tas asmuo, kuris inicijavo Projektą, ar tas, kuris rengė Projektą, realizuodamas kitų asmenų iniciatyvą, ypač atsižvelgiant į tai, kad aiškinamojo rašto 13 punkte, pavadintame „Projekto autorius ar autorių grupė, įstatymo projekto iniciatorius“, jau nurodytas ne vienas, o du Seimo nariai.

Taigi reikėtų konstatuoti, kad Projektą rengę asmenys ir ypač Projekto rengimą inicijavę asmenys (*pirminiai* Projekto siūlytojai) nėra aiškiai žinomi ir aiškinamajame rašte nėra jokios nuorodos, kas buvo poveikio vertinimą atlikę⁵ subjektai.

Vadinasi, šiuo aspektu negalima konstatuoti, kad buvo paisoma Teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 4 punkte nurodyto atvirumo ir skaidrumo principo, pagal kurį reikalaujama, kad teisėkūra būtų vieša, inter alia kad būtų žinoma, kas inicijavo Projekto rengimą, kas jį rengė, taip pat reikalavimo žinoti poveikio vertinimą atlikusius subjektus. Konstatuotina, kad nurodytų šio principo elementų nebuvo paisoma.

2.2.3. Efektyvumo principo įgyvendinimas

Pagal Teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 5 punkte nurodytą *efektyvumo principą* būtina įvertinti visas galimo teisinio reguliavimo alternatyvas ir pasirinkti geriausią iš jų, teisės akte turi būti įtvirtinamos priemonės, leisiančios teisinio reguliavimo tikslą pasiekti veiksmingiausiai ir ekonomiškiausiai.

Projekte nėra jokių užuominų apie tai, kaip dabartinis užimtumas notarams trukdo laiku atlikti tam tikrus notarinius veiksmus. Jei iš tiesų esama tam tikrų sunkumų dėl atitinkamų notarinių veiksmų prieinamumo, turėtų būti nurodyta, kokios kitos alternatyvos (administracinės, teisinės) pagerinti notarinių veiksmų atlikimo prieinamumą buvo svarstomos, kokie tokio svarstymo rezultatai. Aiškinamajame rašte nėra jokių užuominų apie tai, kad buvo vertinamos teisinio reguliavimo alternatyvos, todėl negalima teigti, kad Advokatūros įstatyme bus įtvirtintos priemonės, leisiančios teisinio reguliavimo tikslą pasiekti veiksmingiausiai ir ekonomiškiausiai.

Todėl konstatuotina, kad efektyvumo principo nebuvo paisoma.

⁴ Minėta, kad Projekto teikėjo aiškinamajame rašte nurodytą „siekį išplėsti advokato funkcijas“ būtų galima laikyti nebent partikuliariu tikslu.

⁵ Nors numatomam teisinio reguliavimo poveikiui įvairioms sritims: teisei nei sistemai, kriminogeninei situacijai, korupcijai, verslo sąlygoms, valstybės biudžetui – apibūdinti skiriama po vieną aiškinamojo rašto sakinį, tačiau negalima neabejotinai teigti, kad poveikio vertinimas tikrai buvo atliktas.

2.2.4. Aiškumo ir sistemiskumo principų įgyvendinimas

Aiškumo principas pagal Teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 6 punktą reiškia, kad teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti *inter alia* suprantamas, aiškus ir nedviprasmiškas.

Tai, kad yra keičiami tik du Advokatūros įstatymo straipsniai (4 ir 44 straipsniai), kelia abejonių dėl Projekto aiškumo, nedviprasmiškumo, tinkamo jo supratimo. Kad būtų paisoma pirmiau nurodytų principų, turi būti papildytas Advokatūros įstatymas, atitinkamai patikslinant ir Projektu siūlomą 44 straipsnio redakciją. Būtina įvertinti tai, kad notaro ir advokato paskirtis yra kitokia ir kad advokato veikla – atstovauti šaliai. Todėl tam tikrais atvejais advokatas, būdamas vienos šalies atstovas, negalės atlikti notarinių veiksmų. Vadinasi, būtina Advokatūros įstatyme nustatyti aiškias sąlygas, kada advokatas gali atlikti įstatyme nurodytų notarinių veiksmus arba kada jis jų atlikti negali.

Aiškinant sistemiskumo principą kartu su aiškumo principu pažymėtina, jog, atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu notarinių veiksmų atlikimą reguliuoja Notariato įstatymas, kurio 27 ir 27-1 straipsniuose nurodyta, kokius notarinius veiksmus atlieka konsuliniai pareigūnai ir seniūnai, būtina papildyti ir Notariato įstatymą. Kitaip būtų pažeista teisės aktų darna.

Kartu pažymėtina, kad, priskyrus advokatams jų veiklai nebūdingą (pagrindinė jų vykdoma veikla iš esmės skiriasi nuo notaro vykdomos veiklos) funkciją, reikėtų keisti ir kitas Advokatūros įstatymo nuostatas, kurios reglamentuotų notarinių veiksmų atlikimo pagrindinius elementus.

Vien tai, kad advokatams suteikiama pati teisė atlikti notarinius veiksmus – liudyti dokumentų nuorašų ir jų išrašų tikrumą bei parašo dokumentuose tikrumą, Advokatūros įstatymo 4 straipsnio 4 dalyje įvardijant tai kaip paslaugą, savaime nepadaro šio notarinio veiksmo atlikimo tvarkos aiškios. To negalima išspręsti ir šio įstatymo 4 straipsnio 4 dalies pabaigoje anksčiau dėl kitų advokato atliekamų paslaugų įgyvendinimo įrašyta ir šiuo metu galiojanti nuostata (kuri yra taikoma advokatams, kai jie atlieka šiuo metu jiems priskirtas paslaugas): „Teisę teikti šioje dalyje nurodytas paslaugas advokatas įgyja ir šių paslaugų teikimas kontroliuojamas teisės aktų, reglamentuojančių šių paslaugų teikimą, nustatyta tvarka.“

Ar tokia nuostata savaime reiškia, kad advokatams bus taikomos Notariato įstatymo normos,

įtvirtinančios reikalavimus notarams (inter alia liudijant dokumentų nuorašų ir jų išrašų tikrumą bei parašo dokumentuose tikrumą)? Teisę atlikti notarinius veiksmus notaras įgyja tik turėdamas atitinkamą išsilavinimą, specialų pasirengimą (asesoriaus institutas ir kt.). Notarinius veiksmus notaras gali atlikti tik iki atitinkamo amžiaus. Ar Advokatūros įstatymo 4 straipsnio 4 dalies nuostata „Teisę teikti šioje dalyje nurodytas paslaugas advokatas įgyja ir šių paslaugų teikimas kontroliuojamas teisės aktų, reglamentuojančių šių paslaugų teikimą, nustatyta tvarka“ reiškia, kad tik dalis advokatų, o ne visi jie, galės atlikti Projekte nurodytus notarinius veiksmus? Ar tie advokatai, kurie neatitinka notarams keliamų reikalavimų, kaip antai yra vyresni nei 70 metų, negalės atlikti Projekte nurodytų notarinių veiksmų?

Kaip asmenims, besikreipiantiems į advokatą, bus žinoma, ar jis yra pasirengęs ir gali atlikti notarinius veiksmus? Gal advokatams, kurie norės atlikti notarinius veiksmus, bus suteikiamas specialus leidimas, prieš tai atitinkamai patikrinus jų žinias? (Pasaulinėje praktikoje galima aptikti tokios tvarkos pavyzdį.)

Akivaizdu, kad teisės aktai, kurie reglamentuoja notarų atliekamus notarinius veiksmus, negali būti mechanškai pritaikyti advokatams ne tik dėl pirmiau išvardytų priežasčių, bet ir kitais atvejais, kaip antai visuotinai žinoma, kad advokatai nemažai laiko praleidžia ne darbo vietoje, o teisme ir kitose įstaigose. Kas tuomet atliks Projekte nurodytus notarinius veiksmus, kai asmuo kreipsis?

Neaišku, ar advokato darbo vietai bus taikomi tokie patys reikalavimai kaip notaro darbo vietai, kurie yra griežtesni. Plačiau žr. teisingumo ministro 2004 m. gegužės 17 d. įsakymą Nr. 1R-119 „Dėl reikalavimų, keliamų notarų biurams ir notarų darbo laikui, patvirtinimo“ su vėlesniais pakeitimais.

Nėra aišku, ar Advokatūros įstatymo bendros nuostatos „Teisę teikti šioje dalyje [turima omenyje 4 straipsnio 4 dalis – R. R.] nurodytas paslaugas advokatas įgyja ir šių paslaugų teikimas kontroliuojamas teisės aktų, reglamentuojančių šių paslaugų teikimą, nustatyta tvarka“ formuluotės „teisę teikti <...> įgyja“ ir „kontroliuojamas teisės aktų“ reiškia, kad jos apima ir atlyginimo už atliekamus notarinius veiksmus dydžius? Taigi, ar advokatams už notarinių veiksmų atlikimą, šiais klausimais suteiktą konsultaciją klientai turės mokėti tokio dydžio atlyginimą, kokį teisingumo ministras, suderinęs su finansų ministru ir Lietuvos notarų rūmais, yra nustatęs notarams? Ar advokatas šioje situacijoje vadovausis Advokatūros įstatymo 50 straipsnio 1 dalimi, pagal kurią šalims leidžiama sutarti dėl užmokesčio?

6 Projekto teikėjas siūlo Advokatūros įstatymo 4 straipsnio „Advokato veikla“ 4 dalyje įterpti naują nuostatą „teikti notaro paslaugas liudijant dokumentų nuorašų ir jų išrašų tikrumą bei parašo dokumentuose tikrumą“.

Ar formuluotės „teisę teikti <...> įgyja“ ir „kontroliuojamas teisės aktų, reglamentuojančių šių paslaugų teikimą“ reiškia, kad už advokatų, kurių įgaliojimai bus sustabdyti arba pasibaigę, dokumentų saugojimą ir naudojimą bus atsakingi Notarų rūmai? Būtent tokia tvarka šiuo metu yra nustatyta notarų dokumentų saugumui užtikrinti (žr. Notariato įstatymo 15-1 straipsnio 2 dalį). Ar, priešingai, teisingumo ministras (tik kokiu pagrindu, nes Advokatūros įstatymas tokios teisės nesuteikia?) nustatys atskiras taisykles kartu su Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnyba?

Kol nėra Advokatūros įstatymo nuostatų, kuriomis būtų sprendžiami minėti klausimai, o aiškinamajame rašte apskritai neigiamas būtinumas pirmiau nurodytus santykius reglamentuoti ir Projekto teikėjas teigia, kad „Įstatymo projektui įgyvendinti naujų teisės aktų parengti nereikės“, negalima teigti, kad Projektas atitinka sistemiskumo ir aiškumo principus.

Kartu konstatuotina, kad nurodytais aspektais jis neatitinka Teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 6 ir 7 punktų reikalavimų.

2.3. Teisinio reguliavimo poveikio vertinimas

Užtikrinti gerą teisės akto kokybę turi padėti numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimas, nurodytas Teisėkūros pagrindų įstatymo 15 straipsnyje.

Toks vertinimas turi būti atliekamas rengiant teisės akto, kuriuo numatoma reglamentuoti iki tol nereglementuotus santykius, taip pat kuriuo iš esmės keičiamas teisinis reguliavimas, projektą.

Minėta, kad Projektu nustatomos naujos advokatų funkcijos, kurių šiuo metu jie neatlieka ir niekada anksčiau nėra atlikę, šie santykiai Advokatūros įstatyme anksčiau nebuvo reglamentuoti, todėl darytina išvada, kad numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimas yra būtinas.

Minėta ir tai, kad nėra aišku, kas atliko Projekto vertinimą. Lieka atviras klausimas, ar galima daryti prielaidą, kad Projekto vertinimas buvo atliktas, o aiškinamajame rašte esančios vieno sakinio nuorodos apie poveikį įvairioms sritims yra ne vien Projekto teikėjo pozicija, bet ir numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai.

Reikia pažymėti, kad Projekto aiškinamajame rašte nurodant, kaip jo įgyvendinimas atsilieps įvairioms valstybės ir visuomenės gyvenimo sritims, niekur neužsimenama apie neigiamas Projekto pasekmes. Priešingai, kategoriškai teigiama, kad „priėmus įstatymą, neigiamų pasekmių nenumatoma“. Neigiamų pasekmių neanalizavimas sudaro prielaidas pateikti nekokybiškus projektus ir kartu

yra pažeidžiama Teisėkūros pagrindų įstatymo 15 straipsnio 2 dalis, kurioje reikalaujama nustatyti galimą ne tik teigiamą, bet ir neigiamą poveikį to teisinio reguliavimo *sričiai, asmenims ar jų grupėms*, kuriems teisinis reguliavimas bus taikomas.

Pažymėtina, kad aiškinamajame rašte visiškai neatsispindi poveikis viešajam administravimui, administracinei naštai. Projekto teikėjas, kaip minėta, pateikia vieno sakinio nuorodas, kad priėmus naują Projektą neigiamų pasekmių kriminogeninei situacijai, verslo sąlygoms, valstybės biudžetui nebus, o kaip teigiamas poveikis nurodomi korupcijos sumažinimas, paslaugų prieinamumas.

Ar Projekto teikėjo aiškinamajame rašte nurodytos išvados apie teigiamas Projekto įgyvendinimo pasekmes gali būti vertinamos kaip realiai pagrįstos ir kartu leidžiančios daryti prielaidą, kad Projekte įtvirtintos nuostatos yra kokybiškai parengtos ir bus sėkmingai įgyvendintos?

2.3.1. Poveikis verslo sąlygoms, valstybės biudžetui

Aiškinamojo rašto 7 punkte teigiama: „Įstatymas įtakos verslo sąlygoms ir jo plėtrai neturės.“ Tokia išvada kelia abejonių. Jau vien tai, kad advokatams bus pavesta nauja funkcija, kartu nenustatant kitų normų, įtvirtinančių notarinių veiksmų atlikimo pagrindinius elementus, kurios leistų aiškiai suprasti, kuriais atvejais kokius konkrečius notarinius veiksmus ir kaip advokatas atliks, sudaro prielaidas atsirasti klaidoms, kurios pasireikš tam tikrais trikdžiais civilinėje apyvarčioje, ir kartu neigiamų pasekmių gali kilti verslo subjektams.

Aiškinamojo rašto 12 punkte į klausimą „Kiek biudžeto lėšų pareikalaus ar leis sutaupyti įstatymo įgyvendinimas?“ pateiktas atsakymas, kad Projekto, *kaip lydinčiojo teisės akto, įgyvendinimui* papildomų lėšų iš valstybės biudžeto nereikės, kelia abejonių dviem aspektais. Be kita ko, atsakoma ne į iškeltą klausimą: klausta apie lėšas įstatymui įgyvendinti, o atsakyta apie lėšas „Projekto, *kaip lydinčiojo teisės akto*“, įgyvendinimui. Jei Projekto rengėjai (teikėjai) Projektą laiko tik lydimuoju kito projekto dokumentu, tai galima sutikti, kad jam įgyvendinti lėšų nereikės. (Pagal Teisėkūros pagrindų įstatymo 5 straipsnio 2 dalies 3 punktą lydimieji dokumentai yra aiškinamasis raštas, poveikio vertinimo išvada, kitų tyrimų išvados, kiti dokumentai, kuriuos privaloma parengti kartu su teikiamu teisės akto projektu.) Reikia manyti, kad vis dėlto yra teikiamas savarankiškas Projektas, tuomet kyla klausimas, kodėl nereikės papildomų lėšų, turint omenyje jau vien tai, kad visi notarų atliekami notariniai veiksmai

yra registruojami, jie turi būti tinkamai tvarkomi ir nustatytą tvarka perduodami valstybės archyvu. Ar atskiram jų priėmimui iš advokatų, o vėliau ir saugojimui, nereikia jokių valstybės tarnautojų laiko sąnaudų, ar už tai jiems apmokės advokatai, ar apskritai dokumentai jokiais aplinkybėmis nebus perduodami valstybės archyvu?

Negalima sutikti ir su tuo, kad Projektui įgyvendinti nereikės priimti kitų teisės aktų. Plačiau apie tai žr. 2.2.4 punktą.

2.3.2. Poveikis korupcijai

Aiškinamojo rašto 4 punkte kaip Projekto nuostatų teigiamos savybės (teigiami rezultatai) nurodyta: 1) korupcijos sumažinimas; 2) paslaugos taps labiau prieinamos.

Tai, kad priėmus Projektą sumažės korupcija, teigiama ir aiškinamojo rašto 6 punkte.

Aiškinamajame rašte nėra pateikta jokių faktų, įrodymų, kitokio pagrindimo, kad šiuo metu nustatytas teisinis reguliavimas sudaro kokias nors prielaidas korupcijai. Taigi visiškai neaišku, kurioje srityje ir kaip gali pasireikšti korupcijos šalinimas nauju teisiniu reguliavimu.

Minėta, kad įstatymais yra nustatyti keli subjektai, kurie gali liudyti dokumentų nuorašų ir jų išrašų tikrumą bei parašo dokumentuose tikrumą. Aiškinamajame rašte niekaip nėra pagrindžiama, kad esama dokumentų nuorašų ir jų išrašų tikrumo bei parašo dokumentuose tikrumo liudijimo priimanumo problemų. Tačiau įstatymu nustatčius dar vieną subjektą – advokatus, be šiuo metu Notariato įstatymo, Konsulinio statuto, Vietos savivaldos įstatymo straipsniuose jau nurodytų subjektų, galima sutikti, kad paslaugos taps dar labiau prieinamos.

Tačiau ar dar labiau išsiplėtęs subjektų, kurie galės liudyti dokumentų nuorašų ir jų išrašų tikrumą bei parašo dokumentuose tikrumą, ratas reiškia, kad jis tiesiogiai gali turėti įtakos ir korupcijos mastui?

Jei sutiktume, jog vien dėl to, kad notarai liudija dokumentų nuorašų ir jų išrašų tikrumą bei parašo dokumentuose tikrumą, kažkoku nesuprantamu būdu randasi korupcija, tuomet, norint konstatuoti, kad numatomas korupcijos teisinis reguliavimas paveiks korupcijos mastą, reikia pagal Korupcijos prevencijos įstatymo 8 straipsnio 1 dalies 18 punktą atlikti antikorpupcinį vertinimą. Šio įstatymo 8 straipsnyje „Teisės aktų ar jų projektų antikorpupcinis vertinimas“ *inter alia* nustatyta:

„1. Teisės akto projekto rengėjas atlieka teisės akto projekto antikorpupcinį vertinimą, jeigu rengiamame teisės akte numatoma reguliuoti visuomeninius santykius, susijusius su:

<...>

18) kitais atvejais, jeigu, teisės akto projekto rengėjo nuomone, rengiamu teisės aktu numatomas teisinis reguliavimas *gali paveikti korupcijos* mastą [kursyvas šioje citatoje mano – R. R.]“

Reikia pažymėti ir tai, kad pagal Korupcijos prevencijos įstatymo 8 straipsnio 2 dalį galiojančių teisės aktų ir jų projektų, kuriais numatoma reguliuoti visuomeninius santykius, nurodytus šio straipsnio 1 dalyje, antikorpupcinį vertinimą atlieka Specialiųjų tyrimų tarnyba savo iniciatyva arba Respublikos Prezidento, Seimo Pirmininko, Ministro Pirmininko, Seimo komiteto, komisijos, frakcijos teikimu. Šio straipsnio 3 dalyje numatyta, kad, atliekant teisės aktų ar jų projektų antikorpupcinį vertinimą, gali būti pasitelktos valstybės institucijos ir (ar) mokslo įstaigos.

Neįmanoma vertinti nei dėl ko pagal dabar galiojančią teisinį reguliavimą, nustatytą Notariato įstatyme, apskritai atsiranda korupcija, nei dėl kokių priežasčių naujas teisinis reguliavimas galėtų ją sumažinti, kadangi nėra jokių įrodymų, leidžiančių teigti, kad buvo laikomasi iš Korupcijos prevencijos įstatymo 8 straipsnio kylančio reikalavimo atlikti antikorpupcinį vertinimą. Prie Projekto pridėjame aiškinamajame rašte nenurodyta, kad Specialiųjų tyrimų tarnyba ar kita institucija atliko antikorpupcinį Projekto vertinimą. Nėra įrodymų, kad Projekto rengėjas atliko tokį antikorpupcinį Projekto vertinimą.

Taigi Projekto teikėjo teiginys aiškinamajame rašte, kad Projektas „leis sumažinti korupciją“, prieš tai neatlikus antikorpupcinio vertinimo, niekuo nėra pagrįstas, o pačios Projektu siūlomos nuostatos neleidžia teikti tokios išvados. (Toks teiginys nebent leidžia daryti prielaidą apie siūlomo Projekto rengimo skubą siekiant kaip nors pagrįsti Projektą, ignoruojant jo kokybę.)

Vadinasi, buvo pažeistas Teisėkūros pagrindų įstatymo 16 straipsnis, kuriuo reglamentuojamas numatomo teisinio reguliavimo poveikio korupcijos mastui vertinimas, ir Korupcijos prevencijos įstatymo 8 straipsnis.

2.3.3. Apibendrinant Projekto teikėjo teiginius aiškinamajame rašte, kuriais turėtų būti išreikšti numatomo teisinio reguliavimo poveikio įvairioms sritims vertinimo rezultatai, konstatuotina, kad nė vienas nurodytas teigiamas poveikis įvairioms sritims niekaip nėra pagrindžiamas. Projekto aiškinamajame rašte pateikti kategoriški teiginiai, kad įstatymas įtakos verslo sąlygoms, valstybės biudžetui neturės, kelia abejonių.

Iš aiškinamojo rašto visumos, ypač atsižvelgiant į tai, kad poveikio vertinimo autorius neįvardytas,

negalima daryti išvados, kad apskritai poveikio vertinimas buvo atliktas. Tai, kad Projekto teikėjas nenurodo jokių neigiamų siūlomo teisinio reguliavimo įgyvendinimo pasekmių, nors tokių, kaip nurodyta pirmiau, gali kilti⁷, leidžia daryti išvadą, kad poveikio vertinimo (jei darysime prielaidą, kad kažkoks poveikio vertinimas vis dėlto buvo atliktas) išsamumas nėra proporcingas galimoms numatomo teisinio reguliavimo pasekmėms.

Vadinasi, negalima teigti, kad buvo paisoma visų reikalavimų, įtvirtintų Teisėkūros pagrindų įstatymo 15 straipsnyje.

2.4. Įvertinus pateiktą teisėkūros iniciatyvą dėl Advokatūros įstatymo pataisų, taip pat išanalizavus, kaip rengiant Projektą buvo laikomasi reikalavimų, skirtų teisės akto kokybei užtikrinti, darytina išvada, kad pirmiau nurodytais atvejais ne visada buvo laikomasi imperatyvių reikalavimų, nustatytų įstatyme ir skirtų teisės aktų kokybei užtikrinti, o kartais jų ir visiškai nebuvo paisoma.

3. Konstituciniai reikalavimai teisėkūros subjektams

Minėta, kad reikalavimai teisėkūrai kyla ne tik iš jau analizuotų įstatymų normų, bet pirmiausia iš Konstitucijos. Konstitucinis teisinės valstybės principas suponuoja įvairius reikalavimus įstatymų leidėjui, inter alia: įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti aiškus, suprantamas, neprieštaringas, teisės aktų formulotės turi būti tikslios, turi būti užtikrinami teisės sistemos nuoseklumas ir vidinė darna, teisės aktuose neturi būti nuostatų, vienu metu skirtingai reguliuojančių tuos pačius visuomeninius santykius.

Minėta, kad Projektas nėra aiškus, nes jam stinga išbaigtumo, jis sudaro prielaidas teisinį reguliavimą suprasti dviprasmiškai, jame esama atitinkamo prieštaravimo, juo sudaromos prielaidos pažeisti teisės sistemos nuoseklumą ir vidinę darną (plačiau apie tai žr. 2 punktą).

Pagal konstitucinį teisinės valstybės principą taip pat reikalaujama, kad leidžiant teisės aktus būtų paisoma teisėkūros procedūrinių reikalavimų, taip pat ir tų, kuriuos yra nusistatęs pats teisėkūros subjektas. Minėta, kad Teisėkūros pagrindų įstatyme nustatyti reikalavimai visiems teisėkūroje dalyvaujantiems asmenims, inter alia Seimo nariams. Minėta ir tai, kad, tam tikrais aspektais pareiškiant teisėkūros iniciatyvą, rengiant Advokatūros įstatymo pakeitimo ir papildymo projektą nebuvo paisoma

atitinkamų Teisėkūros pagrindų įstatymo 3, 9, 15, 16 straipsnių nuostatų, kurių dalis reglamentuoja teisėkūros procedūrinius reikalavimus.

Konstatuotina, kad kartu buvo pažeistas ir konstitucinis teisinės valstybės principas.

II DALIS. ĮVERTINTI GALIMYBĘ SUTEIKTI ADVOKATAMS PAPILDOMĄ FUNKCIJĄ, ATSIŽVELGIANT Į NOTARO IR ADVOKATO PROFESIJŲ PASKIRTĮ IR ESMĘ

1. Paprastai Europos valstybėse, įskaitant ir Lietuvos Respubliką, advokatų ir notarų funkcijos yra atskirtos, nes advokato ir notaro profesijos skirtingos. Generalinio advokato Pedro Cruz Villalon 2010 m. rugsėjo 14 d. pateiktoje išvadoje (byla C-47/08 ir kt.) apibendrinta, kad „šešios valstybės narės sukūrė ir išplėtojo bendrą notaro profesijos modelį, <...> visose šiose valstybėse narėse notari turi ypatingą, mišrų valstybės pareigūno ir nepriklausomo specialisto statusą, taigi jiems galioja teisės ir pareigos, kurias įgyvendindami jie vykdo *sui generis ekonominių veiklų* [kursyvas šioje citatoje mano – R. R.]“⁸.

Advokatų veikla yra teisinių paslaugų teikimas: tai teisės konsultacijos (patarimai teisės klausimais), teisinę reikšmę turinčių dokumentų rengimas, atsistovavimas teisės klausimais, gynyba bei atstovavimas bylų procese. Advokatas veikia vienos šalies interesais (gina savo kliento interesus). Priešingai, negalima teigti, kad notaro veikla yra teisinių paslaugų teikimas (ji leidžiama tik itin ribotai ir aiškiai apibrėžtomis sąlygomis). Tarp notaro ir kliento nesusiklosto sutartiniai privatinės teisės reguliuojami santykiai; jis turi būti nešališkas visų šalių atžvilgiu, siekti teisingai suderinti visų šalių interesus.

Notarų veikla, kaip pažymėta Europos Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. sprendime, siekiama bendrojo intereso tikslų, visų pirma užtikrinti tarp privačių asmenų sudarytų aktų teisėtumą ir teisinį saugumą, ši veikla yra imperatyvus bendrojo intereso pagrindas⁹.

Šiame sprendime taip pat nurodyti notarų veik-

⁸ Generalinio advokato P. C. Villalon 2010 m. rugsėjo 14 d. išvada byloje *Europos Komisija prieš Belgijos Karalystę* (C-47/08).

⁹ Europos Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. sprendimas *Europos Komisija prieš Vokietijos Federacinę Respubliką* (C-54/08, ECLI:EU:C:2011:339). Prieiga per internetą <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:62008CJ0054&qid=1402589806637>.

⁷ Būtinų reguliuoti pirmiau nurodytų visuomeninių santykių nesureguliuavimas gali sukelti neigiamų padarinių įgyvendinant Projektą.

los ypatumai, pavyzdžiui, „notarų veiklos organizavimas nustatant jiems taikomą įdarbinimo tvarką, ribojant jų skaičių ar teritorinę kompetenciją, numatant atlyginimo už notarinius veiksmus, notarų nepriklausomumo, su jų pareigomis nesusuderinamos veiklos taisyklės ir jų nepakeičiamumo garantijas, jei šie apribojimai leidžia pasiekti tokius tikslus ir yra tam būtini“¹⁰.

2. Paminėtini svarbiausi advokato ir notaro veiklos skirtumai, nustatyti Lietuvoje. „Iš esmės skiriasi ir Lietuvos notariato bei Lietuvos advokatūros formavimo tvarkos. Skiriasi notarų ir advokatų veiklos priežiūra ir atsakomybė. Skiriasi notarų ir advokatų veiklos teritorija, trukmė ir pasibaigimo pagrindai. Skiriasi notarų ir advokatų savivaldos mechanizmai. Skiriasi jų profesionalumo ir profesinės etikos standartai. Kai kurie institutai, susiję su notaro profesijos prigimtimi, išvis neturi analogų advokatūros santykiuose (pvz., notaro perkėlimas).“¹¹

Bendra yra tik tai, kad ir vieni, ir kiti gali teikti konsultacijas, rengti teisinius dokumentus¹². Tačiau notarai konsultacijas teikia ribotai; tai apima tik tokią veiklą, kuri yra neatsiejamai susijusi su jų vykdomomis prevencinio teisingumo funkcijomis. Konsultacijų teikimas paprastai susijęs su notarų atliekamais notariniiais veiksmais; dokumentai taip pat rengiami tik tokie, kurie gali būti tvirtinami notarine tvarka. Be to, skirtingas yra ir teikiamų konsultacijų apmokėjimas. Notarams apmokėjimas už konsultacijas, priešingai nei advokatams, yra reglamentuotas. Jie negali, kaip advokatai, laisvai tartis su šalimi dėl tokio atlyginimo dydžių. Skiriasi ir konsultavimo paslaugų teikimo būdas: notaras turi būti nešališkas, siekti teisingai suderinti visų šalių interesus, o advokatas veikia vienos šalies interesais.

3. Skirtinga advokatų ir notarų profesijų paskirtis ir prigimtis atsispindi ir dviejuose Konstitucinio Teismo nutarimuose. Antai 2011 m. vasario 14 d. nutarime Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad advokatams už teikiamas *teisines paslaugas* apmoka klientai. Konstitucinis Teismas, apibūdindamas notaro veiklą, jos nesiejo su teisiųjų paslaugų vykdymu, o notaro profesiją apibrėžė kaip valstybės kontroliuojamą profesiją: tai yra toks viešąjį interesą užtikrinančių funkcijų – fizinųjų ir juridinių asmenų subjektinių teisių ir juridinių faktų juridinio įtvirtinimo, šių asmenų ir valstybės teisėtų interesų apsaugos užtikrinimo – vykdymas, kai tai daro savarankiš-

ka profesine veikla besiverčiantys asmenys, o jiems *šias funkcijas vykdyti perdavusi valstybė* kontroliuoja, kaip jos vykdomos.

4. Taigi apibendrinant teigtina, kad Lietuvoje advokatų ir notarų profesijos paskirtis, prigimtis, jų veiklos turinys iš esmės skiriasi. Kartu pažymėtina, kad Lietuvos teisės aktuose yra įtvirtintas lotyniškas notariato modelis, kurio kūrime pradžia sietina su Lietuvos nepriklausomybės atkūrimu 1990 m. Šios rūšies notariato modelis pasaulyje susiformavo daugiau kaip prieš du šimtmečius Prancūzijoje ir egzistuoja daugiau nei 80 valstybių¹³. Beveik visose valstybėse nėra „notaro-advokato“ modelio. Be to, jei kuri nors valstybė, atsižvelgdama į savo istorines tradicijas, leidžia advokatams atlikti notarinius veiksmus, tai labai aiškiai nustatomos sąlygos, kurioms esant tai bus galima daryti. Notaru-advokatu gali dirbti tik advokatas, turintis tam tikrą darbo advokatu patirtį ir išlaikęs notariato specialybės egzaminą, atlikęs notaro praktiką. Advokatui, kuris dirba ir notaru, taikomi ir atitinkami veiklos apribojimai, nustatyti notarui.

5. Vertinant galimybę suteikti Lietuvoje dirbantiems advokatams papildomą funkciją, atsižvelgiant į notaro ir advokato profesijų paskirtį ir esmę, pirmiausia pažymėtina, kad Lietuvoje nuo pat savarankiško notariato susikūrimo po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo egzistuoja ne vadinamasis „notaro-advokato“, o „notaro“ modelis.

Kita vertus, negalima vienareikšmiškai teigti, jog valstybė neturi jokios diskrecijos ir negali išimtiniais atvejais, esant tam tikroms situacijoms, nustatyti, kad ir kiti asmenys gali atlikti ribotą kiekį notarinių veiksmų, kai asmuo patenka į specifines sąlygas, kai jam pasiekti notarą būtų sudėtinga arba iš viso neįmanoma. Tokie atvejai galimi, kai asmuo išvyksta į užsienį, ar kitomis specifinėmis sąlygomis: yra atokiaje vietoje, laisvės atėmimo vietoje ir pan. Žinoma, ir tokie notariniai veiksmai gali būti atliekami, kai įstatymuose yra aiškiai apibrėžti reikalavimai subjektams, kurie juos atliks, ir nurodytos sąlygos, kada ir kaip šie veiksmai atliekami.

Kitaip vertintinas Projekto rengėjo siūlymas įstatyme įtvirtinti teisinę situaciją, kai visais atvejais, nepriklausomai nuo asmens specifinės padėties ir neribojant atliekamų notarinių veiksmų apimties, advokatams leidžiama vykdyti notarui pavestą funkciją – liudyti *visų* dokumentų nuorašų ir jų išrašų tikrumą bei parašo dokumentuose tikrumą *bet kuriems asmenims*. Toks teisinis reguliavimas galėtų būti vertinamas kaip kėsinimasis į notaro ir

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ E. Kūris *Apie Notariato ir Advokatūros įstatymų pataisų projektus* // Notariatas, 2013, Nr. 15, p. 45.

¹² V. Majūtė et al. *Notariato teisė*. Vilnius: Lietuvos notarų rūmai, 2014, p. 29.

¹³ Plačiau apie tai žr. *ibid.*, p. 31.

advokato profesijų paskirties ir prigimties esmę, kurios įtvirtinimas Lietuvos įstatymuose jau skaičiuoja trečią dešimtmetį ir kuris aprobuotas Konstitucinio Teismo 2010 m. kovo 22 d. ir 2011 d. vasario 14 d. nutarimuose.

III DALIS. ĮVERTINTI PROJEKTO ATITIKTĮ LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJOJE ĮTVIRTINTIEMS LYGIATEISIŠKUMO IR TEISINĖS VALSTYBĖS PRINCIPAMS

1. Aiškindamas Konstitucijoje įtvirtintą asmenų lygiateisiškumo principą Konstitucinis Teismas savo nutarimuose yra ne kartą konstatavęs, kad šio principo turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą. Minėtas konstitucinis principas reiškia žmogaus prigimtinę teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įtvirtina formalią visų asmenų lygybę, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, neleidžia asmenų diskriminuoti ir teikti jiems privilegijų.

2. Kita vertus, ne kartą konstatuota ir tai, kad konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas nepaneigia galimybės įstatyme nustatyti nevienodą (diferencijuotą) teisinį reguliavimą tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingoje padėtyje, atžvilgiu. Konkrečios teisės normos atitiktį Konstitucijos 29 straipsniui galima įvertinti tik atsižvelgus į visas turinčias reikšmės aplinkybes.

3. Ar notariatai ir advokatai yra vienodoje teisinėje padėtyje ir tai leistų juos traktuoti vienodai, dėl to reikėtų nustatyti vienodą teisinį reguliavimą suteikiant teisę ir advokatams atlikti notarinius veiksmus (liudyti dokumentų nuorašų ir jų išrašų tikrumą bei parašo dokumentuose tikrumą)? Ar, priešingai, jie yra skirtingoje padėtyje ir dėl to minėtu aspektu negali būti nustatytas vienodas teisinis reguliavimas?

Pirmiausia pažymėtina, kad, kaip minėta, advokatai ir notarų profesijų paskirtis, prigimtis, esmė yra skirtingos. Kaip tai atsispindi Lietuvos teisės aktuose? Advokatūros įstatyme nėra nustatyta amžiaus riba, iki kurios advokatas gali dirbti, o Notariato įstatymo 3 straipsnyje nustatyta amžiaus riba – 70 metų; pagal to paties įstatymo 6 straipsnį notarų skaičių, jų buveinę ir veiklos teritoriją nustato teisingumo ministras pagal savo patvirtintą Notarų gyventojams teikiamų teisinių paslaugų poreikių vertinimo metodiką. Tokių ribojimų advokatams

Advokatūros įstatymas nenumato. Reikalavimai, keliami notarų biurams ir notarų darbo laikui, kuriuos nustato teisingumo ministras, atsižvelgdamas į tai, kad notaro biuro patalpose turi būti sudarytos sąlygos kultūringai aptarnauti gyventojus ir užtikrinti notarinių veiksmų paslapties išsaugojimą, taip pat yra nustatyti Notariato įstatymo 6 straipsnyje. Dėčiau šie reikalavimai išdėstyti teisingumo ministro 2004 m. gegužės 17 d. įsakyme Nr. 1R-119 „Dėl reikalavimų, keliamų notarų biurams ir notarų darbo laikui, patvirtinimo“ (su vėlesniais pakeitimais). Šiame įsakyme nustatytas tikslus darbo valandų skaičius, kada notaras privalo priimti klientus, būtinumas turėti bent vieną darbuotoją, kuriam pavedama atlikti darbus, susijusius su notarinių veiksmų atlikimu, ir kt. Šių reikalavimų notaras privalo laikytis, analogiškų tokių griežtų reikalavimų advokatams nėra nustatyta. Be to, Notariato įstatymo 7 straipsnyje nustatyta notarų veiklai taikoma tarnybinė priežiūra, kuri pasireiškia *inter alia* tuo, kad teisingumo ministro paskirti asmenys kontroliuoja, kaip notariatai laikosi notarų biurams ir notarų darbo laikui keliamų reikalavimų, organizuoja asmenų priėmimą, laikosi notarinio registro, parengia, tvarko, saugo ir naudoja savo veikloje sudarytus dokumentus. Tokia priežiūra advokato veiklai Advokatūros įstatyme nenumatyta.

Vadinasi, siūlomu Projektu siekiama nustatyti teisinį reguliavimą, pagal kurį advokatai tą patį notarinį veiksmą, kaip ir notariatai, privalės vykdyti skirtingomis, o tam tikrais atvejais – ir diskriminacinėmis, sąlygomis. Toks teisinis reguliavimas gali būti vertinamas kaip pažeidžiantis konstitucinį asmenų lygiateisiškumo principą.

4. Konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas aiškintinas neatsiejamai nuo konstitucinio teisinės valstybės principo, kuris, kaip savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, yra universalus principas, kuriuo grindžiama visa Lietuvos teisės sistema ir pati Konstitucija. Teisinės valstybės principo turinys atsiskleidžia įvairiose Konstitucijos nuostatose ir yra aiškintinas neatsiejamai nuo Konstitucijos preambulėje skelbiamo atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekio. Konstitucinio teisinės valstybės principo esmė – teisės viešpatavimas. Konstitucinis teisės viešpatavimo imperatyvas reiškia, kad valdžios laisvę riboja teisė, kuriai privalo paklusti visi teisiųjų santykių subjektai, neišskiriant nė teisėkūros subjekto.

Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs ir tai, kad teisinės valstybės principas neatsiejamas nuo teisingumo – vieno pagrindinių teisės, kaip socialinių santykių reguliavimo priemonės, tikslų.

Teisingumo principą galima įgyvendinti užtikrinant asmenų lygybę įstatymui, interesų pusiausvyrą, išvengiant atsitiktinumų ir savivalės, interesų priešpriešos. Konstatuotina, kad siūlomą Projektu nėra užtikrinama interesų pusiausvyrą. Minėta, kad teikiant Projektą nebuvo paisoma konstitucinio lygiateisiškumo principo (žr. III dalies 3 punktą). Todėl galima konstatuoti, kad pažeidžiamas ir konstitucinis teisinės valstybės principas, o kartu – ir teisingumo principas. Kartu pažymėtina, kad prieštaravimas konstituciniam teisinės valstybės principui galimas ir kitais aspektais, kurie jau buvo nurodyti I dalies 3 punkte.

Išvados:

1. Teikiant minėtąją teisėkūros iniciatyvą, rengiant Projektą ne visada buvo laikomasi imperatyvių reikalavimų, kylančių iš Konstitucijos bei nustatytų įstatymuose teisėkūros subjektams ir skirtų teisės aktų kokybei užtikrinti.

2. Pasiūlytosios Advokatūros įstatymų pataisos gali būti vertinamos:

a) kaip kėsinimasis pažeisti notaro ir advokato profesijų paskirties ir prigimties esmę, kurios įtvirtinimas Lietuvos įstatymuose jau skaičiuoja trečią dešimtmetį ir kuri aprobuota Konstitucinio Teismo 2010 m. kovo 22 d. ir 2011 d. vasario 14 d. nutarimuose;

b) kaip pažeidžiančios konstitucinį asmenų lygiateisiškumo principą, taip pat konstitucinius teisinės valstybės ir teisingumo principus. ■

Notarai registruojasi visuotiniame susirinkime. Kauno nacionalinis dramos teatras, 2014 m. gruodžio 6 d.

Sandra Vencloviene
Lietuvos notarų rūmų teisininkė

KODĖL NOTARAMS NETURĖTŲ BŪTI TAIKOMAS VIEŠŲJŲ IR PRIVAČIŲ INTERESŲ DERINIMO VALSTYBINĖJE TARNYBOJE ĮSTATYMAS?

Pastaruoju metu valstybės institucijų kuluaruose gimsta iniciatyvų, kurių tikslas – didinti viešumą ir skaidrumą bei užkirsti kelią galimai korupcijai viešajame sektoriuje, įvedant reikalavimus deklaruoti privačius interesus vis platesnėms visuomenės grupėms. Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos (toliau – VTEK) duomenimis¹, per pastaruosius trejus metus viešai privačius interesus deklaruoti privalančių asmenų skaičius išaugo tris kartus. Be to, VTEK prognozuoja, kad privačių interesų deklaracijų skaičius tik didės². Šiame straipsnyje aptarsime teisėkūros iniciatyvas, kuriomis siekama notarus įtraukti į

Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo³ taikymo sritį, taip pat pateikti pagrindinius argumentus, kodėl notarams neturėtų būti taikomas minėtas įstatymas ir prievolė deklaruoti privačius interesus.

Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos (toliau – STT) 2015–2017 metų strateginiame veiklos plane⁴ prie pagrindinių teisėkūros iniciatyvų kaip vienas iš prioritetinių projektų, kuriais tobulinamos korupcijos prevencijos priemonės, nurodytas Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje

1 Pavyzdžiui, nuo 2015 m. kovo mėnesio privačius interesus viešai turi deklaruoti biudžetinėse ir viešosiose įstaigose, kurių savininke yra valstybė ar savivaldybė, dirbantys medikai. Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos informacija. Prieiga per internetą http://www.vtek.lt/vtek/index.php?option=com_content&view=article&id=1444:komisija-lr-seimui-pateik-2014-m-veiklos-ataskait&catid=27:aktualijos (žiūrėta 2015 03 16).

2 *Ibid.*

3 Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas // Valstybės žinios, 1997, Nr. 67-1659; 2000, Nr. 18-431 (su pakeitimais ir papildymais).

4 Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos direktoriaus 2015 m. sausio 26 d. įsakymu Nr. 26-11 patvirtintas „Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos (90.46.1902) 2015–2017 metų strateginis veiklos planas. Prieiga per internetą <http://www.stt.lt/lt/menu/stt-veikla/planavimo-dokumentai/> (žiūrėta 2015 03 12).

je įstatymo Nr. VIII-371 2 ir 10 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas Nr. 13-3189-02(2)⁵. Šio projekto tikslas – nustatyti pareigą antstoliams, jų atstovams ir padėjėjams, taip pat notarams, jų atstovams ir kandidatams į notarus (asesoriams) deklaruoti privačius interesus ir viešinti minėtų subjektų deklaracijų duomenis. Paminėtina, kad šis projektas 2014 m. balandžio mėn. buvo pateiktas įvertinti Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetui, tačiau informacijos apie (ne)pritarimą jam nėra. Tuo tarpu 2014 m. gegužės mėn. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo Nr. VIII-371 2, 4, 5, 6, 10 ir 13 straipsnių pakeitimo įstatymą⁶, kuriuo buvo išplėstas privačius interesus deklaruoti (taip pat ir viešai) turinčių asmenų sąrašas, į kurį notarijai neįtraukti. Pažymėtina, kad tai yra jau antroji STT teisėkūros iniciatyva, kuria siekiama į Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatyme nurodytą privačius interesus deklaruoti privalančių asmenų sąrašą įtraukti ir notarus bei jiems atitinkamai taikyti kitas iš įstatymo nuostatų galinčias kilti teises pareigas ir padarinius. Tačiau minėtas STT projektas parengtas tinkamai ir kompetentingai neįvertinus pirminiam STT projektui pateiktų pastabų ir pasiūlymų⁷. Todėl svarbu ir tikslinga plačiau aptarti ankstesnę STT teisėkūros iniciatyvą bei jai pateiktas pastabas.

2013 m. STT, siekdama gerinti kovą su korupcija, savo iniciatyva atlikusi kai kurių antstolių veiklą reglamentuojančių teisės aktų antikorupcinį vertinimą ir nustačiusi teisinio reguliavimo trūkumų, galinčių turėti įtakos korupcijai, siekdama užtikrinti didesnę antstolių veiklos viešumą ir skaidrumą, parengė Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo 2 straipsnio pakeitimo įstatymo projektą⁸ (toliau – Projektas) ir pateikė siūlymą nustatyti pareigą deklaruoti privačius interesus ne tik antstoliams, bet ir notarams, notarų atstovams ir

kandidatams į notarus (asesoriams).

Notarijai įtraukti į asmenų, dirbančių valstybinėje tarnyboje ir turinčių pareigą deklaruoti privačius interesus, taip pat kitas Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatyme numatytas prievoles, sąrašą iš *esmės neteisingai vertinant notaro teisinį statusą ir veiklos pobūdį bei jo padėtį valstybės teisinėje sistemoje*. Notarų įtraukimas į minėtą sąrašą ir priskyrimas asmenims, dirbantiems valstybinėje tarnyboje bei turintiems viešojo administravimo įgaliojimus, grindžiamas tokiais argumentais:

1) notaras, kaip ir antstolis, yra valstybės įgaliojamas asmuo, atliekantis nustatytas funkcijas;

2) notaras už įstatymų ar kitų teisės aktų pažeidimus, padarytus atliekant notarinis veiksmus, už kuriuos taikoma baudžiamoji ar administracinė atsakomybė, atsako kaip valstybės pareigūnas.

Lietuvos Respublikos notariato įstatyme⁹ yra įtvirtintas lotyniškojo tipo notariatas. Tai reiškia, kad **notaras yra ne valstybės tarnautojas, atliekantis viešojo administravimo funkcijas, o valstybės įgaliojamas asmuo, vykdamas valstybės deleguotą viešojo pobūdžio funkcijas**. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje¹⁰ pažymėta, kad notarijai Lietuvoje vykdo viešo pobūdžio funkcijas, tačiau nėra valstybės (ar savivaldybės) tarnautojai – jie verčiasi savarankiška profesine veikla, o jų funkcijas, kitą veiklą bei įgaliojimus apibrėžia įstatymai. Kaip nurodo V. Nekrošius¹¹, Europos Teisingumo Teismas (toliau – ETT) byloje dėl pilietybės¹², kaip tapimo notaru sąlygos teisėtumo, išaiškino, kad notaras vykdo glaudžiai su *iuris imperii* realizavimu susijusias ir valstybės valdžią įgyvendinti padedančias funkcijas, tačiau *notarų veikla nereiškia tiesioginio ir konkretaus dalyvavimo, vykdamas viešosios valdžios funkcijas*. ETT nurodė, kad notaro veikla, rengiant autentiškus dokumentus, yra neatsiejama nuo išankstinio šalių sutikimo arba jų suderintos valios. Be to, notaras negali vienašališkai pakeisti susitarimo, kurio autentiškumą turi patvirtinti, turinio, iš anksto negavęs šalių sutikimo. Tai, kad tam tikrų aktų ar susitarimų autentiškumas būtinai turi būti patvirtintas, nes kitaip jie negalioja, bei notaro pareiga užtikrinti

5 2014 m. gegužės 5 d. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo Nr. VIII-371 2 ir 10 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas Nr. 13-3189-02(2). Prieiga per internetą http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=235822&p_org=2494&p_fix=y&p_gov=n (žiūrėta 2015 03 12).

6 2014 m. gegužės 8 d. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo Nr. VIII-371 2, 4, 5, 6, 10 ir 13 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XII-870 // TAR, 2014-05-13, Nr. 5351.

7 Pažyma apie Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo Nr. VIII-371 2 ir 10 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. 13-3189-02(02) derinimą. Prieiga per internetą http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=235822&p_org=2494&p_fix=y&p_gov=n (žiūrėta 2015 03 12).

8 2013 m. gruodžio 23 d. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo 2 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas Nr. 13-3189-02. Prieiga per internetą http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=215324&p_org=2494&p_fix=y&p_gov=n (žiūrėta 2015 03 10).

9 Lietuvos Respublikos notariato įstatymas // Valstybės žinios, 1992, Nr. 28-810 (su pakeitimais ir papildymais).

10 2010 m. kovo 22 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 23 straipsnio 3 dalies (2003 m. sausio 23 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Prieiga per internetą <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta170/content> (žiūrėta 2015 03 13).

11 V. Nekrošius *Dėl ETT sprendimų taikymo notarų atžvilgiu* // Notariatas 2012, Nr. 13, p. 34-36.

12 Europos Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. sprendimai byloje C-50/08, C-53/08, C-54/08 ir kt. Prieiga per internetą http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/ (žiūrėta 2015 03 12).

tvirtinamo akto teisėtumą, negali paneigti išvados, kad tokia notaro veikla negali būti pripažinta tiesioginiu ir konkrečiu valstybės *iusis imperii* realizavimu. Nors notaras privalo atsisakyti patvirtinti teisinių reikalavimų neatitinkančio akto ar susitarimo autentiškumą, neatsižvelgdamas į šalių valią, tačiau po tokio atsisakymo šalys laisvos panaikinti nustatytą trūkumą, pakeisti atitinkamo akto ar susitarimo sąlygas arba atsisakyti tokio dokumento ar susitarimo. Kiek tai susiję su notariniam aktui suteikiama įrodomąja ir vykdomąja galia, neginčytina, kad dėl jos šie dokumentai gali būti susiję su svarbiomis teisinėmis pasekmėmis. Tačiau to, jog konkreti veikla apima tokias pasekmes turinčių aktų rengimą, nepakanka, kad ši veikla būtų laikoma tiesiogiai ir konkrečiai susijusi su viešosios valdžios funkcijų vykdymu. Be to, notaras nors ir gali palaikyti kontaktus su administracinėmis ar teismų institucijomis, tačiau negali daryti įtakos tokių institucijų vertinimui ar sprendimų priėmimui, įgaliojimams taikyti priverčiamąsias arba prievartos priemones ir pan. Taigi, vien to, kad notaro veikla siekiama bendrojo intereso tikslų, visų pirma, užtikrinti tarp privačių asmenų sudarytų aktų teisėtumą ir teisinį saugumą, t. y. ja realizuojamos tam tikros viešo pobūdžio funkcijos, savaime dar nepakanka, kad ji būtų laikoma tiesioginiu ir konkrečiu dalyvavimu vykdamas viešosios valdžios funkcijas.

Kalbant apie notarų teisinį statusą, reikšminga yra 2001 m. gegužės 18 d. Lietuvos Apeliacinio Teismo nutartis¹³, kurioje, be kita ko, buvo konstatuota, kad notaro teisinė padėtis yra dvilypė: nors notaro veikla glaudžiai siejama su viešojo pobūdžio funkcijų vykdymu (užtikrinimu, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių), *notaras nėra laikomas valstybės tarnautoju*. Notaras yra privatus asmuo, materialiai visiškai atsakingas už jam valstybės pavestų funkcijų vykdymą. Dėl notaro atliekamų funkcijų specifikos valstybei suteikiama teisė kontroliuoti notaro veiklą tiek skiriant patį notarą, tiek vykdamas jo veiklos priežiūrą. Tačiau valstybės kontrolė nereiškia, kad notaras prilyginamas valstybės tarnautojui. Valstybės galimybė kontroliuoti notaro veiklą sietina su notaro atliekamų veiksmų svarba bei ypatumu, tačiau nepaneigia notaro, kaip privataus asmens, statuso. Notaro vykdomos funkcijos, nors ir turi viešojo pobūdžio elementu, tačiau orientuojamos į civilinių teisinių santykių apyvartos teisėtumo priežiūros užtikrinimą. Taigi, *notaro funkcijos savo prigimtimi iš esmės skiriasi nuo vykdomosios veiklos*, būdingos administracinių teisinių santykių

subjektų ratui tiek viešojo, tiek vidinio administravimo prasme. Atliekant valstybės pavestas funkcijas, *valdingi įgaliojimai notarui nėra suteikti ir jis veikia kaip privatus asmuo, valstybei kontroliuojant jo veiklą*.

Kad notarai nėra valstybės tarnautojai ir neatlieka viešojo administravimo funkcijų, nurodoma ir teisės doktrinoje¹⁴. Pažymėtina ir tai, kad notaro atliekamos funkcijos nėra viešosios paslaugos pagal Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo¹⁵ 2 straipsnio 18 dalį.

Taigi notaro teisinis statusas yra dvilypis: viena vertus, jis yra valstybės įgaliotas asmuo, vykdamas valstybės deleguotas funkcijas ir kontroliuojamas valstybės; antra vertus, jis yra laisvosios profesijos atstovas, savarankiškai organizuojantis savo ūkinę veiklą ir asmeniškai atsakingas už savo darbą. Valstybė, suteikdama notarams svarbius įgaliojimus, užtikrinant civilinių teisinių santykių teisėtumą, kartu perduoda ir atsakomybę, t. y. civilinės atsakomybės požiūriu notaras nelaikomas valstybės pareigūnu ir yra asmeniškai atsakingas už žalą, atsiradusią vykdamas notaro profesinę veiklą¹⁶. Todėl, nors notaras ir yra valstybės įgaliotas asmuo, atliekantis viešojo pobūdžio funkcijas, valstybė nėra atsakinga už notaro nukentėjusiems asmenims padarytą žalą. Notarui taikomas visiško žalos atlyginimo principas. Tuo tarpu už valstybės tarnautojo veiksmus atsakomybę prisiima valstybė. Pažymėtina, kad nors notaras pagal Notariato įstatymo 16 straipsnio 2 dalį už įstatymų ar kitų teisės aktų pažeidimus, padarytus atliekant notarinius veiksmus, už kuriuos taikoma baudžiamoji ar administracinė atsakomybė, atsako kaip valstybės pareigūnas, šią normą reikėtų vertinti kitų teisės normų kontekste, kadangi notaro teisinės atsakomybės prigimtis yra ypatinga, nulemta specifinio notaro teisinio statuso. Administracinės ir baudžiamosios atsakomybės atvejais (bet ne civilinės) notaro prilyginimas valstybės tarnautojui reiškia, kad jo atsakomybė yra griežtesnė. Tuo siekiama užtikrinti maksimalų notaro, kaip valstybės įgaliooto profesionalo, atidumą veiksmingai vykdamas jam priskirtas funkcijas¹⁷.

Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso¹⁸ 230 straipsnio teisinį reguliavimą notaras priski-

¹³ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. gegužės 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-175/2001.

¹⁴ V. Mikelėnas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn 6. Privolių teisė, t. 1. XXII skyrius. Civilinė atsakomybė. Vilnius, 2003, p. 378.

¹⁵ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios, 1999, Nr. 60-1945; 2006, Nr. 77-2975 (su pakeitimais ir papildymais).

¹⁶ E. Baranauskas *Notaro civilinė atsakomybė: aktualūs klausimai* // Jurisprudencija, 2003, Nr. 37(29), p. 60.

¹⁷ A. Abramavičius ir kiti *Lietuvos teisinės institucijos* / Mokslinis redaktorius E. Kūris. Vilnius, 2011, p. 650.

¹⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741 (su pakeitimais ir papildymais).

riamas valstybės tarnautojams prilygintų asmenų ratui, į kurį patenka asmenys, turintys atitinkamus įgaliojimus užsienio valstybės ar Europos Sąjungos institucijoje ar įstaigoje, tarptautinėje viešojoje organizacijoje arba tarptautinėje ar Europos Sąjungos teisminėje institucijoje, taip pat oficialūs kandidatai į šias pareigas. Be to, valstybės tarnautojams prilyginami asmenys, dirbantys arba kitais įstatyme numatytais pagrindais einantys pareigas viešajame arba privačiame juridiniame asmenyje ar kitoje organizacijoje arba besiverčiantys profesine veikla ir turintys atitinkamus administracinius įgaliojimus, arba turintys teisę veikti šio juridinio asmens ar kitos organizacijos vardu, arba teikia viešąsias paslaugas, taip pat arbitrai arba prisiekusieji. Kaip nurodo A. Gutauskas¹⁹, įstatymo kūrėjų idėja buvo į subjektų ratą įtraukti visus asmenis, kurie turi įgaliojimų savo veikloje spręsti visuomenei svarbius klausimus, administruoti, teikti viešąsias paslaugas ir pan., kad būtų įmanoma ir juos patraukti baudžiamojon atsakomybėn už tarnybinius nusikaltimus. Teismų praktikoje yra pavyzdžių, kai už nusikaltimus valstybės tarnybai buvo nuteisti advokatai, notarai, antstoliai, gydytojai, mokytojai, dėstytojai, auklėtojai, saugos tarnybų darbuotojai, valstybės įmonių „Regitra“, „Tuvlita“, Registrų centro darbuotojai, UAB administracijos vadovai, UAB „Lietuvos draudimas“ draudimo išmokų skyriaus juriskonsultas²⁰. Valstybės tarnautojui prilyginto asmens statusą taip pat atitiktų ir bibliotekų, muziejų darbuotojai, sporto teisėjai, treneriai, viešojo transporto vairuotojai, komerciniai arbitrai, auditoriai, ir pan.²¹. Todėl remiantis Projekto rengėjo argumentacija dėl notarų statuso baudžiamosios atsakomybės prasme, logiška būtų į asmenų, dirbančių valstybinėje tarnyboje ir turinčių pareigą deklaruoti privačius interesus, sąrašą įtraukti ir kitus asmenis, prilyginamus valstybės tarnautojams, pavyzdžiui, viešojo transporto vairuotojus, advokatus, teikiančius valstybės garantuojamą teisinę pagalbą ar pan.

Taigi nėra teisinga ir teisiškai pagrįsta įtraukti notarą į Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje nurodytą asmenų, dirbančių valstybinėje tarnyboje ir turinčių viešojo administravimo įgaliojimus, sąrašą, kadangi notarai nėra valstybės tarnautojai, nedirba valstybės tarnyboje ir jiems negali būti taikomi valstybės tarnybą reglamentuojantys teisės aktai. Vie-

šųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas yra specialus ir taikomas tik valstybės tarnyboje dirbantiems asmenims.

Projektas taip pat pažeidžia pagrindinius ir svarbiausiuosius notarų veiklos principus: nepriklausomumo, profesinės paslapties (notarinių veiksmų slaptumo), objektyvumo ir kitus, o tai lemtų notarų profesijos pažeidžiamą ir negalėjimą tinkamai vykdyti savo funkcijų.

Projekto aiškinamajame rašte²² nurodyta, kad, notarams deklaruojant privačius interesus, būtų sudarytos sąlygos suinteresuotoms institucijoms ir visuomenei efektyviau kontroliuoti ir (ar) vertinti, ar notarai, teikdami paslaugas, atlieka įstatymų nustatytas funkcijas objektyviai ir nešališkai. Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį, kad, siekiant užtikrinti notarų nepriklausomumo principą, tiek valstybinės valdžios ir valdymo institucijoms, tiek bet kokiems kitiems asmenims draudžiama kiltis į notarų veiklą, išskyrus išimtinis teisės aktų numatytus atvejus. Jokie asmenys ar institucijos neturi įgaliojimų spręsti dėl notarinio veiksmo atlikimo ar neatlikimo, jo tikslingumo, turinio ar galiojimo ir duoti notarui asmeninių ar kitokio pobūdžio nurodymų. Notarų nepriklausomumas, be kitų jų veiklai taikomų reikalavimų, užtikrinamas griežtais notarų veiklos apribojimais (draudimas užsiimti kita veikla, išskyrus numatytą Notariato įstatyme; draudimas atlikti notarinius veiksmus sau ir savo vardu, savo sutuoktiniams ir jų vardu, sutuoktinių ir savo giminaičiams, tokiu būdu siekiant užtikrinti, kad notaras negintų asmeninių interesus, pasinaudodamas savo padėtimi, ir kt.).

Tuo tarpu VTEK (kurios posėdžiuose turi teisę dalyvauti visuomenės atstovai) prižiūradama, kaip įgyvendinamas Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas, galėtų ne tik atlikti notaro tarnybinės veiklos patikrinimą ir notarų veiklos atitikties kitų teisės aktų nuostatomis tyrimą, bet ir gauti iš notarų informaciją ir dokumentus, reikalingus komisijos pareigoms atlikti, taip pat siūlyti skirti notarams tarnybines (drausmines) nuobaudas²³. Pažymėtina, kad pagal Notariato įstatymą notarų veiklos tarnybinių priežiūrą gali vykdyti tik Teisingumo ministerija, notarinių veiksmų teisėtumą vertina tik teismas, informacija ir dokumentai, susiję su notarų veikla, gali būti teikiami tik išimtiniais Notariato įsta-

19 A. Gutauskas *Notarų baudžiamosios atsakomybės ypatumai* // Notariatas, 2012, Nr. 13, p. 83.

20 *Ibid.*

21 *Ibid.*

22 2013 m. gruodžio 23 d. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo 2 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. 13-3189-02 aiškinamasis raštas. Prieiga per internetą http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=215334&p_org=2494&p_fix=y&p_gov=n (žiūrėta 2015 03 10).

23 Lietuvos Respublikos vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos įstatymo 4, 17, 18 straipsniai // Valstybės žinios, 2008, Nr. 81-3176 (su pakeitimais ir papildymais).

tyme nustatytais atvejais, o drausmines nuobaudas gali skirti tik Notarų garbės teismas.

Be to, Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo 10 straipsnyje numatyta, kad privačių interesų deklaracijų duomenys skelbiami viešai. Todėl, pavyzdžiui, jeigu notarui reikėtų pateikti informaciją apie visus per paskutinius 12 kalendorinių mėnesių sudarytus ir kitus galiojančius sandorius, kai vieno sandorio vertė viršys 3 000 eurų, ir nurodyti sandorio šalių duomenis, sandorio esmę ir sumą, taip pat deklaracijoje nurodyti artimus asmenis ar kitus jam žinomus asmenis arba duomenis, dėl kurių, notaro nuomone, gali kilti interesų konfliktas²⁴, tokios informacijos atskleidimas ir / ar viešas paskelbimas neabejotinai lemtų notarų nepriklausomumo (tiek vidinio, tiek išorinio), objektyvumo principų pažeidimus, kadangi tretieji asmenys, remdamiesi informacija apie notarą, galėtų (siektų) daryti įtaką jo sprendimams. Be to, minėtų įstatymo nuostatų taikymas notarams lemtų ir profesinės paslapties principo, ypač svarbaus notarų veikloje, pažeidimą.

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad pagal Notariato įstatymo 6, 21 straipsnius, notaro biuras nėra civilinių teisinių santykių, įskaitant komercinę ūkinę veiklą, subjektas, t.y. notaro biuras nėra juridinis asmuo. Notaras, būdamas laisvosios profesijos atstovas, dirba savarankiškai ir yra ekonomiškai nepriklausomas. Jis savo *nuožiūra* priima į darbą darbuotojus, moka jiems atlyginimą, įsigyja biuro patalpas ar jas nuomoja, perka reikalingą inventorių ir kt. Visus sandorius, susijusius su profesine veikla ir biuro darbo organizavimu, notaras sudaro kaip privatus asmuo. Todėl privalėdamas deklaruoti privačius interesus, notaras turėtų viešinti informaciją apie tokius sandorius, kaip sudarytos darbo sutartys (atskleidžiant esminę darbo sutarties sąlygą - darbo užmokesčio dydį), sutartys dėl kanceliarinių prekių pirkimo ar biuro patalpų remonto ir pan. Apskritai nesuprantama, koks yra galimas notaro, kuris nėra valstybės tarnautojas ir nedirba valstybės tarnyboje bei negauna atlyginimo iš valstybės, viešųjų ir privačių interesų konfliktas, galintis kilti notaro veikloje, kurį reikėtų deklaruoti ir viešai paskelbti, bei kaip notaras, veiklą vykdydamas kaip privatus asmuo ir būdamas ekonomiškai nepriklausomas, galėtų

laikytis Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 3 punkto, numatančio draudimą naudotis pareigomis asmeninei naudai gauti.

Vadovaudamasis profesinės paslapties principu, notaras negali atskleisti jokios su jo profesine veikla susijusios informacijos tretiesiems asmenims, nepriklausomai nuo jų suinteresuotumo, be kliento valios, išskyrus keletą konkrečių Notariato įstatyme nustatytų išimčių (pavyzdžiui, teisėjo, prokuroro ar ikiteisminio tyrimo pareigūno reikalavimu dėl jų žinioje esančių baudžiamųjų ir civilinių bylų). Tokia pareiga kyla iš pačios notaro profesijos prigimties. Todėl, pavyzdžiui, Teisingumo ministerijos, kuri tam tikra apimtimi kontroliuoja, kaip vykdoma notarų veikla, pareigūnui, teisėjui, kai teismai sprendžia dėl notarinių veiksmų atlikimo teisėtumo, ar Lietuvos Respublikos Seimo, kuris priima notariato veiklą reglamentuojančius teisės aktus, nariui kreipusis į notarą dėl notarinio veiksmo atlikimo, ir tai vertinant kaip interesų konfliktą, notaras pažeistų profesinės paslapties principą. Be to, kilus tariamam interesų konfliktui, notaras pagal Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymą turėtų atsisakyti atlikti notarinį veiksma, ir kurio tokiu atveju minėtiems asmenims negalėtų atlikti nė vienas notaras Lietuvoje. Tačiau pagal Notariato įstatymą, kuris yra pagrindinis, specialus teisės aktas, reglamentuojantis notarų veiklą, notaras privalo atlikti notarius veiksmus asmenims, kurie į jį kreipėsi, o atsisakyti juos atlikti gali tik išimtiniais Notariato įstatyme nustatytais atvejais.

Projekto rengėjas ne tik, kaip nurodyta aukščiau, neteisingai įvertino notaro teisinį statusą ir veiklos pobūdį bei jo padėtį valstybės teisinėje sistemoje, bet *Projektą iš esmės grindė tik STT atliktu antstolių veiklą reglamentuojančių teisės aktų antikorupcinio vertinimu, kuriame pateikti siūlymai susiję tik su antstolių veiklą reglamentuojančių teisės aktų tobulinimu*. Todėl vien remiantis notarų ir antstolių teisinio statuso panašumu, kai jų funkcijos iš esmės skiriasi, antstolių ir notarų veiklos (funkcijų) ar jos teisinio reglamentavimo vienodai vertinti negalima.

Projekto rengėjas notarų veiklą reglamentuojančių teisės aktų antikorupcinio ar kitokio ekspertinio vertinimo neatliko, jokios informacijos, leidžiančios abejoti notarų vykdoma veikla ar jos reglamentavimo trūkumais, kurie galėtų turėti įtakos korupcijai ar notarų veiklos skaidrumui, nepateikė. Sistemaiškai neįvertindamas bei motyvuotų argumentų, pagrindžiančių arba paneigiančių siūlymą įtraukti notarus į asmenų, dirbančių valstybinėje tarnyboje ir turinčių pareigą deklaruoti privačius interesus, sąrašą,

24 Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo 6 straipsnis // Valstybės žinios, 1997, Nr. 67-1659; 2000, Nr. 18-431 (su pakeitimais ir papildymais). Taip pat žr. 2012 m. liepos 5 d. Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos sprendimą Nr. KS-84 "Dėl privačių interesų deklaracijų pildymo, tikslinimo ir pateikimo taisyklių bei privačių interesų deklaracijos formos ID001 patvirtinimo" // Valstybės žinios, 2012, Nr. 89-4682 (su pakeitimais ir papildymais).

nepateikdamas Projekto rengėjas paviršutiniškai ir netiksliai atsižvelgė į suinteresuotų institucijų (Teisingumo ministerijos, Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos ir Europos teisės departamento prie Teisingumo ministerijos) pateiktas nuomones²⁵. Projektu siūlomo teisinio reguliavimo neigiamas poveikis notarų vykdomai veiklai ir galimos to pasekmės taip pat neįvertintos, Projekto aiškinamajame rašte apsiribojant teiginiu, kad priėmus Projektą, neigiamų pasekmių nenumatoma.

Projektas vertintinas ne tik kaip nekokybiškas teisėkūros požiūriu ir paremtas klaidinga argumentacija, bet ir kaip teisiškai nepagrįstas. Be to, esant būtinybei, Projektu siūlomi tikslai, kiek tai susiję su notarų vykdoma veikla, galėtų būti pasiekti kitomis priemonėmis ir tik tam tikrus klausimus reglamentuojant notariato veiklą reguliuojančiuose teisės aktuose, o ne valstybės tarnybos santykius reglamentuojančiame teisės akte. ■

²⁵ 2013 m. gruodžio 23 d. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo 2 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto derinimo pažyma Nr. 13-3189-02. Prieiga per internetą http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_!p_id=215335&p_org=2494&p_fix=y&p_gov=n (žiūrėta 2015 03 10).

Visuotinio susirinkimo Kaune akimirkos

Minint Lietuvos nepriklausomo notariato 95-ąsias metines, Kauno nacionalinio dramos teatro trupė suvaidino Juozo Vilkutaičio-Keturakio parašytą komediją „Amerika pirtyje“. J. Vilkutaitis-Keturakis, tapęs pirmosios lietuviškos teatro komedijos autoriumi, tarpukarį Prienuose dirbo notaru. Notarų visuotinio susirinkimo proga, 2014 m. gruodžio 6 d., spektaklis parodytas 701-ąjį kartą. Režisieriaus Valdo Lencevičiaus pastatytas spektaklis be pertraukos Kaune buvo rodomas nuo 1974 metų. Komedija neįsivaizduojama be Bekampienės vaidmenį visus 40 metų atliekančios aktorės Reginos Varnaitės, kuri atšventė 87-ąjį gimtadienį. Martyno Ambrazo ir Olgos Posaškovo nuotraukos.

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS ŽEMĖS ŪKIO PASKIRTIES ŽEMĖS ĮSIGIJIMO ĮSTATYMO IR LIETUVOS RESPUBLIKOS MIŠKŲ ĮSTATYMO PAKEITIMŲ TAIKYMO

PATVIRTINTA

2014 m. vasario 13 d.

Notarų rūmų prezidiumo nutarimu Nr. 4.4
(pakeista 2014 m. gegužės 29 d.

Notarų rūmų prezidiumo nutarimu Nr. 3.4,
2014 m. liepos 10 d. Notarų rūmų prezidiumo
nutarimu Nr. 11,

2015 m. vasario 12 d. nutarimu Nr. 13.2)

Žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo įstatymo pakeitimų galiojimas

Nuo 2014 m. gegužės 1 d. Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo Nr. IX-1314 pakeitimo įstatymu išdėstyta nauja Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo įstatymo (toliau – Įstatymas) redakcija. Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo 4 ir 6 straipsnių pakeitimo įstatymo 3 straipsnio nuostata, kad iki šio įstatymo įsigaliojimo pradėtos žemės sklypo pardavimo procedūros užbaigiamos pagal iki šio įstatymo įsigaliojimo galiojusias Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo nuostatas, Įstatymą išdėščius nauja redakcija nebegalioja. Taigi, jei žemės sklypo perleidimo sutarties šalys pateikia notarui preliminarą sutartį dėl žemės sklypo perleidimo sandorio sudarymo, sandoris tvirtinamas pagal žemės sklypo perleidimo sandorio sudarymo metu galiojančias Įstatymo nuostatas. Tokiu atveju žemės sklypo įgijėjas, įgyjantis žemės ūkio paskirties žemę pirkimo-pardavimo, mainų, dovanojimo ar kitu sandoriu, turi pildyti žemės ūkio paskirties žemės pirkėjo deklaraciją ir negali įsigyti žemės daugiau, nei žemės perleidimo sandorio sudarymo metu numa-

tytas maksimalus leidžiamas įsigyti žemės plotas, bei atitikti kitus įgijėjui keliamus reikalavimus.

Įstatymo 1 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad Įstatymas, išskyrus šio įstatymo 5 straipsnio nuostatas dėl valstybės pirmumo teisės įsigyti parduodamą žemės ūkio paskirties žemės sklypą, netaikomas, kai žemė įsigijama valstybės ar savivaldybės nuosavybėn, taip pat įsigyjant žemės sklypus mėgėjų sodo teritorijoje ir tais atvejais, kai žemė įgyjama paveldėjimo ir nuosavybės teisės atkūrimo būdais (išskyrus Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme nurodytus atvejus, t. y. Laisvos žemės fondo žemė, kurią nuo 2004 m. rugpjūčio 7 d. naudoja žemės ūkio veiklos subjektai, atitinkantys Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies 1 punkte nurodytas sąlygas, gali būti perduodama nuosavybėn neatlygintinai lygiavertčio ploto turėtam žemės plotui tik šiems piliečiams (Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 4 straipsnio 13 dalis)).

Kai žemės sklypo pardavimo procedūra Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo Nr. IX-1314 pakeitimo įstatymo 2 straipsnyje numatytais atvejais baigiama pagal iki 2014 m. gegužės 1 d. galiojusias Įstatymo nuostatas, žemės sklypo pardavėjas turi pateikti Nacionalinės žemės tarnybos išduotą pažymą, kad žemės sklypas parduodamas pirmumo teisę turinčiam jį pirkti asmeniui, arba kad siūlomo parduoti žemės sklypo nepageidavo pirkti asmenys, turintys pirmumo teisę jį pirkti, ir žemės savininkas žemės sklypą gali perleisti kitiems asmenims. Pirkėjas turi užpildyti žemės ūkio paskirties žemės pirkėjo deklaraciją, o pirkėjas ar susiję asmenys gali įsigyti tiek žemės, kad bendras jų įgytos žemės

ūkio paskirties žemės plotas nebūtų didesnis kaip 300 ha (iš valstybės) ir 500 ha (iš valstybės ir kitų asmenų).

Pagal LR žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo Nr. IX-1314 pakeitimo įstatymo 2 straipsnio 7 dalį, jeigu iki 2014 m. gegužės 1 d. pardavėjas pateikė Nacionalinės žemės tarnybos teritoriniam padaliniiui prašymą dėl žemės ūkio paskirties žemės sklypo pardavimo, šis žemės sklypas parduodamas iki šio įstatymo įsigaliojimo nustatyta tvarka. Tokiu atveju žemės ūkio paskirties žemės įgijėjas neturi atitikti įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje numatytus reikalavimus ir neturi kreiptis į Nacionalinę žemės tarnybą dėl leidimo įsigyti žemės ūkio paskirties žemę. Tačiau jei žemės sklypo savininkas iki 2014 m. gegužės 1 d. buvo išsiuntęs pranešimą dėl žemės sklypo dalies pardavimo tik žemės sklypo bendraturčiui, pardavimo procedūra atliekama pagal įstatymo nuostatas, įsigaliojusias 2014 m. gegužės 1 d.

Susiję asmenys

Įstatymo 3 straipsnio 3, 4 ir 5 dalyse apibrėžta, kas yra susiję asmenys. Susijusiais asmenimis laikomi:

Sutuoktiniai, taip pat tėvai (įtėviai) ir jų **nepilnamečiai** vaikai (įvaikiai);

Juridiniai asmenys, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai (per juridinį asmenį, kuriame valdo ne mažiau kaip **25** procentų akcijų (teisių, pajų), suteikiančių teisę balsuoti juridinio asmens dalyvių susirinkime) valdo daugiau kaip **25** procentus kito juridinio asmens akcijų (teisių, pajų), suteikiančių teisę balsuoti šio juridinio asmens dalyvių susirinkime;

Juridiniai asmenys, kuriuose, kaip ir pageidaujantčiame įsigyti žemės ūkio paskirties žemės juridiniame asmenyje, tas pats asmuo arba tie patys asmenys valdo daugiau kaip **25** procentus juridinio asmens akcijų (teisių, pajų), suteikiančių teisę balsuoti juridinio asmens dalyvių susirinkime.

Taigi, pagal įstatymo 3 straipsnio 3, 4 ir 5 dalis fiziniai asmenys laikomi susiję tik su fiziniiais asmenimis, o juridiniai – tik su juridiniais.

Žemės ūkio paskirties žemės įgijėjo deklaracijos pildymas

Atsižvelgiant į įstatymo 1 straipsnio 2 dalį ir Žemės ūkio paskirties pirkėjo deklaracijų pildymo ir pateikimo taisyklių (aktuali redakcija nuo 2014 m. gegužės 9 d.) 4 punktą, pirkėjo deklaraciją pagal šių taisyklių priede nustatytą formą privalo pildyti fiziniai ir (ar) juridiniai asmenys, kurie Lietuvos Respublikoje pageidauja nuosavybės teise įsigyti žemės ūkio paskirties žemės, išskyrus atvejus, kai žemė įsigyjama

paveldėjimo ir nuosavybės teisės atkūrimo būdais, žemės sklypų mėgėjų sodo teritorijoje ir valstybės ar savivaldybės nuosavybėn. Atsižvelgiant į tai, žemės pirkėjo deklaraciją žemės sklypą įgyjantis asmuo notarui turi pateikti visais atvejais, išskyrus paveldėjimo ir nuosavybės teisės atkūrimo atvejus, taip pat kai įsigyjama žemė mėgėjų sodo teritorijoje bei valstybės ar savivaldybės nuosavybėn. Žemės pirkėjo deklaracija pildoma ir pateikiama tvirtinant konkretų sandorį, todėl pakanka vieno deklaracijos egzemplioriaus.

Žemės ūkio paskirties žemės įgijėjas fizinis asmuo pildo Žemės ūkio paskirties žemės pirkėjo (fizinio asmens) deklaracijos formą (Žemės ūkio paskirties žemės pirkėjo deklaracijų pildymo ir pateikimo taisyklių 1 priedas). Žemės ūkio paskirties žemės įgijėjas juridinis asmuo pildo Žemės ūkio paskirties žemės pirkėjo (juridinio asmens) deklaracijos formą (Žemės ūkio paskirties žemės pirkėjo deklaracijų pildymo ir pateikimo taisyklių 2 priedas).

Kai žemė įsigyjama ne pirkimo-pardavimo, o kito sandorio pagrindu (dovanojimo, mainų ar kt.), Žemės ūkio paskirties žemės pirkėjo deklaracija taip pat turi būti pildoma, išskyrus trečią deklaracijos punktą (Žemės ūkio paskirties žemės pirkėjo deklaracijų pildymo ir pateikimo taisyklių 12 punktą).

Pagal įstatymo 3 straipsnio 7 dalį asmuo, įsigyjantis žemės ūkio paskirties žemę, atsako už žemės ūkio paskirties žemės pirkėjo deklaracijoje pateiktų duomenų teisingumą. Apie tai įgijėjas taip pat pareiškia įgijimo sandorėje. Notaras deklaracijoje pateiktų duomenų teisingumo netikrina. Taip pat nėra būtina užsakyti pažymą iš Nekilnojamojo turto registro apie asmens turimą žemę ar tikrinti duomenis Nekilnojamojo turto registro duomenų bazėje.

Pagal įstatymo 1 straipsnio 3 dalį šio įstatymo reikalavimai taikomi ir sudarant daugiau negu 10 ha žemės ūkio paskirties žemės nuosavybės teise valdančio juridinio asmens perleidimo sandorį, taip pat juridinio asmens, nuosavybės teise valdančio daugiau negu 10 ha žemės ūkio paskirties žemės, akcijų (teisių, pajų) perleidimo sandorį, kurį sudarius akcijų (teisių, pajų) įgijėjas tampa daugiau negu 25 procentų minėto juridinio asmens akcijų (teisių, pajų) valdytoju. Taigi, notarui, tvirtinančiam juridinio asmens perleidimo sandorį ar daugiau negu 25 procentų tokio juridinio asmens akcijų (teisių, pajų) įgijėjas turi pildyti žemės ūkio paskirties žemės pirkėjo deklaraciją.

Didžiausias leistinas įsigyti žemės ūkio paskirties žemės plotas

Pagal įstatymo 3 straipsnio 1 ir 2 dalis asmuo ir susiję asmenys gali įsigyti žemės iki 300 ha (iš vals-

tybės) ar iki 500 ha (iš valstybės ir kitų asmenų), išskyrus atvejus, kai žemė įgyjama paveldėjimo ir nuosavybės teisės atkūrimo būdais, taip pat įsigyjant žemės sklypus mėgėjų sodo teritorijoje (Įstatymo 1 straipsnio 2 dalis). Jei asmens turimą žemę sudaro žemė mėgėjų sodo teritorijoje, ji neįskaičiuojama į bendrą plotą įsigyjant žemės ūkio paskirties žemę. Jei asmens turimą žemę sudaro paveldėjimo ar nuosavybės teisų atkūrimo būdu įgyta žemė, ji **įskaičiuojama** į bendrą plotą įgyjant žemę kitais būdais.

Pagal Civilinio kodekso 6.426 straipsnį paveldėjimo teisų pirkimo-pardavimo sutartimi priėmęs palikimą įpėdinis pirkėjui garantuoja tik savo, kaip įpėdinio, teisinį statusą, o palikimą sudarantis turtas nedetalizuojamas. Paveldėjimo teises įsigijusiam asmeniui išduodamas paveldėjimo teisės liudijimas, t. y. žemės ūkio paskirties žemės sklypas įgyjamas paveldėjimo būdu. Įstatymo 4 straipsnio 11 dalies nuostatos, numatančios, kad asmuo ar susiję asmenys gali įsigyti tiek žemės, kad bendras jų įgytos žemės ūkio paskirties žemės plotas nebūtų didesnis nei 300 ha (iš valstybės) ir 500 ha (iš valstybės ir kitų asmenų), netaikomos paveldėjimo atvejais. Taigi, tais atvejais, kai asmuo paveldėjimo teises įgyja pirkimo-pardavimo ar dovanojimo sutarties pagrindu, apribojimai dėl įgyjamo žemės ūkio paskirties žemės ploto netaikomi.

Įstatymo 3 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad ribojimas asmeniui ar susijusiems asmenims įsigyti tiek žemės, kad bendras jiems priklausantis iš valstybės ir kitų asmenų įsigyotos žemės ūkio paskirties žemės plotas nebūtų didesnis kaip 500 ha, netaikomas, jeigu žemės ūkio paskirties žemės įsigyjama gyvulininkystei plėtoti ir įsigyotos žemės ūkio paskirties žemės kiekis neviršija hektarų, tenkančių vienam asmens laikomam sąlyginiam gyvuliui, skaičiaus (1 sąlyginis gyvulys / 1ha) (sąlyginiai gyvuliai skaičiuojami Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2005 m. liepos 14 d. įsakymu Nr. D1-367/3D-342 patvirtinto Mėšlo ir sručių tvarkymo aplinkosaugos reikalavimų aprašo nustatyta tvarka). Vienas asmuo gali įsigyti tiek žemės ūkio paskirties žemės, kiek jis turi sąlyginių gyvulių, neatsižvelgiant į susijusių asmenų turimą sąlyginių gyvulių skaičių. Žemės ūkio paskirties žemės hektarų skaičius, tenkantis vienam sąlyginiam gyvuliui, įskaičiuojamas į didžiausią leistiną įsigyti 500 ha plotą. Žemės sklypo perleidimo sutartyje rekomenduojama įrašyti sąlygą, kad pagal Įstatymo 3 straipsnio 2 dalį, jeigu asmens sąlyginių gyvulių skaičius sumažėja per paskutinius 3 metus (išskyrus sumažėjimą dėl ne nuo asmens priklausančių aplinkybių) arba asmuo ketina perleisti šią žemę tretiesiems asmenims,

valstybė įgyja teisę išpirkti viršijant 500 ha ploto ribą gyvulininkystei plėtoti pagal šį įstatymą įsigytą žemės plotą už vidutinę rinkos vertę, kurios dydis nustatomas pagal Žemės verčių zonų žemėlapius.

Pagal Žemės ūkio paskirties žemės pirkėjo deklaracijų pildymo ir pateikimo taisyklių 11 punktą kai žemės ūkio paskirties žemė įsigyjama gyvulininkystei plėtoti ir, įsigijus žemės ūkio paskirties žemės, bendras nuosavybės teise valdomas žemės ūkio paskirties žemės plotas bus didesnis nei 500 ha, pildomas žemės ūkio paskirties žemės pirkėjo deklaracijos 2 punktas. Šiuo atveju žemės ūkio paskirties žemės įgijėjas patvirtina, kad įsigyotos žemės ūkio paskirties žemės kiekis neviršys hektarų, tenkančių vienam asmens laikomam sąlyginiam gyvuliui, skaičiaus.

Asmuo ar susiję asmenys negali įsigyti didesnio nei leidžiama žemės ūkio paskirties žemės ploto ir turi pildyti žemės pirkėjo deklaraciją, kai žemė įsigyjama konsolidacijos sutarties pagrindu.

Tais atvejais, kai mainų sandorio šalis su susijusiais asmenimis turi 500 ha žemės ūkio paskirties žemės, tačiau sudarius mainų sandorį bendras turimas žemės plotas nepadidėja, mainų sandoris gali būti sudaromas. Tai, kad asmuo neįgis daugiau kaip 500 ha žemės ūkio paskirties žemės arba neviršys hektarų, tenkančių vienam asmens laikomam sutartiniam gyvuliui, skaičiaus, patvirtinama žemės ūkio paskirties žemės pirkėjo deklaracijoje ir nurodoma mainų sandorėje.

Pirmumo teisės pirkti parduodamą žemės ūkio paskirties žemę įgyvendinimas

Pagal Įstatymo 5 straipsnį, jeigu žemės ūkio paskirties žemės pardavėjo pranešimas pateikiamas notarui, šis ne vėliau kaip per 2 darbo dienas nuo jo gavimo pranešimą perduoda Nacionalinės žemės tarnybos teritoriniam padaliniiui pagal parduodamo žemės sklypo buvimo vietą. Šiuo atveju atliekamas notarinis veiksmas – asmens pareiškimo perdavimas Nacionalinės žemės tarnybos teritoriniam padaliniiui (Notariato įstatymo 26 straipsnio 1 dalies 10 punktas). Pranešimas pateikiamas pagal Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos direktoriaus 2014 m. sausio 10 d. įsakymu Nr. 1P-(1.3.)-5 patvirtinto Pažymos dėl parduodamos privačios žemės ūkio paskirties žemės išdavimo tvarkos aprašo 1 priede pateiktą pranešimo formos pavyzdį. Pranešimai pateikiami notarui ne mažiau kaip dviem egzemplioriais, iš kurių vienas registruojama pašto siunta išsiunčiamas pranešime nurodytiems asmenims, antrasis egzempliorius saugomas notaro byloje.

Įstatymo 5 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad, kai

parduodama bendrosios nuosavybės teise valdoma žemės sklypo dalis, pranešimas apie sprendimą parduoti žemės ūkio paskirties žemės sklypo dalį Nacionalinės žemės tarnybos teritoriniam padaliniiui pateikiamas tik tuo atveju, jeigu Civilinio kodekso 4.79 straipsnyje nustatyta tvarka pirmumo teise pirkti žemės sklypą nepasinaudoja žemės sklypo bendraturtis. Bendraturčiui apie parduodamą žemės sklypo dalį pranešama per notarą. Pardavėjo teisė pasirinkti, kuriam iš bendraturčių parduoti savo dalį bendrojoje nuosavybėje, įstatyme neribojama, todėl jei žemės sklypas savininko pasirinkimu parduodamas vienam iš kelių bendraturčių, kitiems bendraturčiams pranešti apie parduodamą žemę nereikia. Bendraturtis taip pat turi atitikti reikalavimus, numatytus Įstatymo 2 ir 3 straipsniuose. Parduodančio savo dalį bendraturčio pareiga atsižvelgti į kitų bendraturčių pirmenybės teisę galioja tik tada, kai daiktas parduodamas trečiajam asmeniui. Įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad nurodyti asmenys turi pirmumo teisę įsigyti privačią žemės ūkio paskirties žemę ta kaina, kuria ji parduodama, ir kitomis tokiomis pačiomis sąlygomis. Taigi, pranešime apie parduodamą žemę pirmumo teisę turintiems asmenims turi būti nurodoma kaina ir atsiskaitymo tvarka. Civilinio kodekso 6.314 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad jeigu sutartyje nenumatyta ko kita, pirkėjas privalo iš karto sumokėti visą kainą. Atsižvelgiant į tai, laikytina, kad jei pranešime nenurodyta atsiskaitymo tvarka, pirkėjas turi sumokėti visą kainą iš karto. Jei pirmumo teisę turintis asmuo nepareikš sutikimo pirkti žemės sklypą, tai pasikeitus atsiskaitymo tvarkai, terminui, (pvz., atsiskaitant išsimokėtinai) turi būti išsiunčiamas pakartotinis pranešimas.

Siekiant užtikrinti, kad pirmumo teisę įsigyti parduodamą žemę turintis asmuo nepiktnaudžiautų savo teise, gali būti numatoma sąlyga, kad pageidaujantis pirkti asmuo pardavėjo nurodytu terminu į notaro depozitinę sąskaitą pervestų konkrečią pinigų sumą.

Ar kiti asmenys turi pirmumo teisę įsigyti parduodamą žemės sklypą, tikrina ir pranešimus jiems siunčia Nacionalinės žemės tarnybos teritoriniai padaliniai.

Pagal Įstatymo 5 straipsnio 4 dalį Nacionalinės žemės tarnybos teritorinis padalinys apie parduodamą žemės ūkio paskirties žemės sklypą, pardavimo sąlygas ir sąlygas, kurioms esant asmenys gali pasinaudoti pirmumo teise įsigyti parduodamą žemės ūkio paskirties žemę, ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo žemės savininko pranešimo gavimo dienos raštu praneša parduodamo žemės sklypo naudotojui (naudotojams), savivaldybės pagal žemės buvimo

vietą administracijos direktoriui ar kitai žemės paėmimu visuomenės poreikiams suinteresuotai institucijai, jeigu parduodamą žemės ūkio paskirties žemės sklypą pagal galiojančius detaliuosius ar specialiuosius planus numatoma panaudoti visuomenės poreikiams, ir valstybės įmonei Valstybės žemės fondui. Šie asmenys savo sutikimą (sprendimą, kai žemė įsigyjama valstybės vardu) pirkti žemės ūkio paskirties žemės sklypą ar atsakymą jį pirkti turi pateikti Nacionalinės žemės tarnybos teritoriniam padaliniiui ne vėliau kaip per 15 darbo dienų nuo pranešimo gavimo dienos. Tik po to, kai Nacionalinės žemės tarnybos teritorinis padalinys gauna parduodamo žemės sklypo naudotojo (naudotojų) sutikimą ar atsakymą pirkti žemės ūkio paskirties žemės sklypą pirmumo teise, apie parduodamą žemės ūkio paskirties žemės sklypą, pardavimo sąlygas ir sąlygas, kurioms esant asmenys gali pasinaudoti pirmumo teise įsigyti parduodamą žemės ūkio paskirties žemę, ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo šio sutikimo ar atsakymo dienos raštu praneša asmenims, kurių nuosavybės teise turimi žemės sklypai ribojasi su parduodamu žemės ūkio paskirties žemės sklypu. Šie asmenys savo sutikimą pirkti žemės ūkio paskirties žemės sklypą ar atsakymą jį pirkti turi pateikti Nacionalinės žemės tarnybos teritoriniam padaliniiui ne vėliau kaip per 15 darbo dienų nuo pranešimo gavimo dienos.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2007 m. vasario 8 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-7-133/2007 yra pasisakęs, kad pranešimas **Civilinio** kodekso 4.79 straipsnio 2 dalies prasme reiškia tik informaciją bendraturčiui apie ketinimą parduoti trečiajam asmeniui. Tačiau galimos situacijos, kai pranešimas turinio ir formos prasme visiškai atitiks ofertai keliamus reikalavimus, tada toks veiksmas galės būti laikomas ir pranešimu **Civilinio** kodekso 4.79 straipsnio 2 dalies prasme, ir oferta. Taigi, konkrečioje situacijoje šie institutai gali sutapti. Toks pranešimas galėtų būti vertinamas kaip oferta, jei jis būtų aiškiai apibrėžtas. Kai pranešimas bendraturčiui vertinamas kaip oferta, tai turi reikšmės pranešimo atšaukimui.

Pagal Įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 2 punktą pirmumo teisę įsigyti privačią žemės ūkio paskirties žemę turi parduodamo žemės sklypo naudotojas, pagal Nekilnojamojo turto registre įregistruotą sutartį naudojęs šią žemę žemės ūkio veiklai ne mažiau kaip vienus metus, jeigu jis atitinka šio Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje nurodytus reikalavimus. Vadovaujantis Įstatymo 2 straipsnio 1 dalimi, pirmumo teisę įsigyti parduodamą žemės ūkio paskirties žemę turi fizinis asmuo, turintis profesinių įgūdžių ir

kompetencijos. Tokiu asmeniu laikomas ne mažiau kaip 3 metus per paskutinius dešimt metų iki žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo sandorio sudarymo dienos žemės ūkio veiklą vykdęs (įskaitant studijų ir (ar) mokymosi įgyjant žemės ūkio išsimokslinimą laiką) ir žemės ūkio naudmenas ir pasėlius deklaravęs fizinis asmuo, kuris Lietuvos Respublikos ūkininko ūkio įstatymo nustatyta tvarka yra įregistravęs ūkininko ūkį arba turi žemės ūkio išsimokslinimo diplomą. Šio punkto nuostatos netaikomos jauniems ūkininkams iki 40 metų, gavusiems Nacionalinės žemės tarnybos padalinio pagal žemės buvimo vietą leidimą įsigyti žemės ūkio paskirties žemę. Pirmumo teisę taip pat turi juridinis asmuo ar kita organizacija, ne mažiau kaip 3 metus per paskutinius dešimt metų iki žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo sandorio sudarymo dienos žemės ūkio veiklą vykdęs ir žemės ūkio naudmenas ir pasėlius deklaravęs, jeigu jo pajamos iš žemės ūkio veiklos sudaro daugiau kaip 50 procentų visų gautų pajamų ir jeigu jo ekonominis gyvybingumas gali būti įrodytas Žemės ūkio ministerijos nustatyta tvarka įvertinus šio asmens perspektyvas. Nacionalinės žemės tarnybos teritoriniams padaliniais, vadovaujantis Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos direktoriaus 2014 m. sausio 10 d. įsakymu Nr. 1P-(1.3.)-5 patvirtintu Pažymos dėl parduodamos privačios žemės ūkio paskirties žemės išdavimo tvarkos aprašu, asmenys, turintys pirmumo teisę pirkti parduodamą žemę, turi pateikti pirmumo teisę įrodančius dokumentus. Nacionalinė žemės tarnyba išduoda pažymą, kad žemės sklypas parduodamas pirmumo teisę turinčiam jį pirkti asmeniui (asmenims), arba kad siūlomo parduoti žemės sklypo nepageidavo pirkti asmenys, turintys pirmumo teisę jį pirkti, ir žemės savininkas žemės sklypą gali perleisti kitiems asmenims. Atsižvelgiant į tai, notarui, tvirtinančiam žemės ūkio paskirties žemės pirkimo-pardavimo sutartį, asmuo, pirmumo teise pageidaujantis įsigyti žemę, pirmumo teisę įrodančių dokumentų pateikti neturi.

Pagal Civilinio kodekso 6.547 straipsnio 2 dalį šalys gali panaudoti žemės nuomos sutartį prieš trečiuosius asmenis tik įregistravusios ją viešame registre įstatymų nustatyta tvarka, todėl, jei žemės sklypo nuomos sutartis viešame registre neregistruota, žemės nuomininkas pirmumo teisės pagal Įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 2 punktą neturi. Vienerių metų terminas, numatytas Įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 2 punkte, skaičiuojamas nuo nuomos sutarties sudarymo dienos.

Įstatymo 5 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad šio straipsnio 1 dalies 2 ir 3 punktuose nurodyti asme-

nys, pageidaujantys pasinaudoti pirmumo teise įsigyti parduodamą žemę, kartu su sutikimu pirkti žemės sklypą pateikia dokumentus, patvirtinančius, kad jie atitinka reikalavimus, nurodytus šio įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje. Įstatymo 5 straipsnio 5 dalyje numatyta, kad Nacionalinės žemės tarnybos teritorinis padalinys, gavęs rašytinį sutikimą (sprendimą) pirkti žemės sklypą, ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo termino, per kurį asmenys, pageidaujantys pasinaudoti pirmumo teise pirkti žemės ūkio paskirties žemės sklypą, galėjo pateikti sutikimą jį pirkti, pasibaigimo dienos išduoda pažymą, kad šis žemės sklypas parduodamas šiame straipsnyje nustatyta tvarka pirmumo teisę turinčiam jį pirkti asmeniui. Įstatymo 5 straipsnio 7 dalyje numatyta išimtis, kad žemės sklypas parduodamas neatliekant Įstatymo 5 straipsnio 3–6 dalyse nurodytų procedūrų, t. y. apie žemės pardavimą nepranešama Nacionalinei žemės tarnybai ir neišduodama pažyma, kad pardavėjas žemę gali parduoti pirmumo teisę turinčiam asmeniui arba bet kuriam kitam asmeniui, jeigu žemės ūkio paskirties žemės sklypo savininko pasirinktas pirkėjas atitinka Įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje nustatytus reikalavimus (turi pirmumo teisę įsigyti parduodamą žemę) ir nėra aukštesnės eilės pirmumo teisę turinčių asmenų. Apie tai, ar asmuo turi pirmumo teisę pirkti žemės sklypą ir nėra aukštesnės eilės pirmumo teisę turinčių fizinių ar juridinių asmenų, notaras gali įsitikinti vadovaudamasis Nekilnojamojo turto registro duomenimis bei šalių pateiktais dokumentais. Tačiau informacijos apie tai, ar žemės ūkio paskirties žemė pagal galiojančius detaliuosius ar specialiuosius planus numatoma panaudoti visuomenės poreikiams, taip pat žemė reikalinga valstybės biudžeto ir Europos Sąjungos lėšomis finansuojamoms žemės valdų struktūrų gerinimo ir apleistų žemės plotų mažinimo priemonėms įgyvendinti, t. y. ar pirmumo teisę įsigyti žemę turi valstybė, notarai neturi galimybės patikrinti. Todėl visais atvejais, išskyrus kai žemės sklypo dalį perka bendraturtis arba pirmumo teisę turintys asmenys, numatytais Žemės įstatymo 31 straipsnyje, pardavėjas turi kreiptis į Nacionalinę žemės tarnybą dėl pažymos dėl pirmumo teisės išdavimo.

Perleidžiant žemės sklypą mainų arba dovanojimo sutarties pagrindu, pirmumo teisė netaikoma. Jei notarui kyla įtarimų, kad sudaromas sandoris yra apsimestinis, pagal Notariato įstatymo 2 straipsnį jis gali atsisakyti atlikti notarinį veiksma.

Perleidžiant žemės sklypą mainų, dovanojimo ar kitu sandoriu, žemės įgijėjai turi atitikti Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje numatytus reikalavimus ir gauti Nacionalinės žemės tarnybos leidimą įsigyti žemę,

išskyrus išimtis, numatytas Įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje.

Pagal Civilinio kodekso 6.436 straipsnio 2 dalį skolos padengimo sutarčiai taikomos pirkimo-pardavimo sutarčių taisyklės, be to, tai nėra mainų sutartis, kai žemės sklypas mainomas į konkretų daiktą, todėl Įstatymo 5 straipsnyje nustatyta pirmumo teisė taikoma žemės sklypą perleidžiant pagal skolos padengimo sutartį.

Jei nuomojamas žemės sklypas išperkamas pagal Civilinio kodekso 6.503 straipsnio nuostatas, nuomininkas turi pirmumo teisę šį žemės sklypą pirkti, jei atitinka Įstatymo 5 straipsnyje nustatytus reikalavimus. Tačiau šiuo atveju pirmumo teisė išlieka žemės sklypo bendraturčiui, išskyrus atvejus, kai bendraturtis yra iš anksto atsisakęs pirmumo teisės (Notarų rūmų prezidiumo 2013 m. vasario 28 d. nutarimu Nr. 6.3 patvirtinta konsultacija dėl bendraturčio pirmenybės teisės atsisakymo).

Jei žemė perleidžiama reorganizuojant juridinį asmenį arba įnešant žemę kaip turčinį įnašą didinant įstatinį kapitalą, pirmumo teisės Įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje numatyti asmenys įsigyti žemę neturi, tačiau taikomas ribojimas įsigyti tiek žemės, kad bendras asmens ir susijusių asmenų įgytos žemės ūkio paskirties žemės plotas nebūtų didesnis kaip 300 ha (iš valstybės) ir 500 ha (iš valstybės ir kitų asmenų).

Jei žemės sklypas pagal Civilinio proceso kodekso 4.192 straipsnį perleidžiamas hipotekos kreditoriaus nuosavybėn arba Civilinio proceso kodekso 704 straipsnyje nustatyta tvarka, asmenys, numatyti Įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje, turi pirmumo teisę įsigyti parduodamą žemės sklypą.

Pagal Civilinio kodekso 6.568 straipsnį žemė (taip pat ir žemės ūkio paskirties) negali būti lizingo sutarties dalyku.

Žemės įstatymo 31 straipsnio 1, 2, 3 dalyse nustatyta pirmumo teisė parduodant privačią žemę, tačiau nėra išskiriama, kokios paskirties žemei tai taikoma. Šio straipsnio 5 dalyje numatyta, kad kitus pirmumo teisės pirkti privačią žemę atvejus gali nustatyti kiti įstatymai. Taigi, pagal Žemės įstatymo 31 straipsnio 5 dalies nuostatą pirmumo teisė gali būti numatyta ir kitiems asmenims, tačiau tik įgyvendinus Žemės įstatymo 31 straipsnyje numatytą pirmumo teisę įvardintiems asmenims bei jiems atsisakius pirmumo teise pirkti žemės sklypą. Todėl Įstatymo 5 straipsnyje numatyta pirmumo teisė galės būti įgyvendinta tik tais atvejais, kai asmenys, turintys pirmumo teisę pagal Žemės įstatymo 31 straipsnį atsisakys įsigyti parduodamą žemės sklypą.

Atsižvelgiant į tai, kad Žemės įstatymo 31 straips-

nyje numatyti asmenys turi pirmumo teisę prieš Įstatymo 5 straipsnyje numatytus asmenis, pastato savininko (kai žemės ūkio paskirties žemė ir joje esantys pastatai ar statiniai priklauso skirtingiems asmenims) teisė pirkti parduodamą žemės ūkio paskirties žemę laikytina prioritetine, lyginant su žemės sklypo naudotojo, atitinkančio Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje numatytus reikalavimus. Taigi, pastatų ar statinių savininkas turi pirmumo teisę pirkti parduodamą žemės ūkio paskirties žemę.

Pirmumo teisė įsigyti parduodamą žemės ūkio paskirties žemę Įstatymo 5 straipsnyje numatytiems asmenims išlieka ir tais atvejais, kai žemės sklype yra pastatų ar statinių, priklausančių žemės sklypo savininkui. Parduodamo žemės sklypo savininkas, informuodamas pirmumo teisę pirkti žemės sklypą turinčius asmenis, gali numatyti sąlygą, kad žemės sklypas parduodamas kartu su jame esančiais pastatais ar statiniais.

Kai sudaroma žemės ūkio paskirties žemės sklypų amalgamacijos sutartis (sklypai perdalijami), pirmumo teisė įsigyti žemės ūkio paskirties žemę už tą kainą, už kurią ji parduodama, ir kitomis tokiomis pačiomis sąlygomis, Įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje numatytiems asmenims netaikoma.

Pirmumo teisė įsigyti parduodamą žemės ūkio paskirties žemę Įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje numatytiems asmenims netaikoma, kai sudaroma rentos ar išlaikymo iki gyvos galvos sutartis.

Pagal Įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 2 punktą, kai juridinis asmuo, turintis pirmumo teisę įsigyti parduodamą žemės ūkio paskirties žemę, pagal Nekilnojamojo turto registre įregistruotą sutartį naudojė žemę žemės ūkio veiklai ne mažiau kaip 1 metus ir atitinkantis Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje nurodytus reikalavimus (juridinis asmuo ar kita organizacija, ne mažiau kaip 3 metus per paskutinius dešimt metų iki žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo sandorio sudarymo dienos žemės ūkio veiklą vykdė ir žemės ūkio naudmenas ir pasėlius deklaravęs, jeigu jo pajamos iš žemės ūkio veiklos sudaro daugiau kaip 50 procentų visų gautų pajamų ir jeigu jo ekonominis gyvybingumas gali būti įrodytas Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos nustatyta tvarka įvertinus šio asmens perspektyvas), negali įsigyti žemės dėl Įstatymo 3 straipsnyje nustatyto įsigijamos žemės ūkio paskirties žemės ploto ribojimo, pirmumo teise jo pasirinkimu ir laikantis Įstatymo reikalavimų turi teisę pasinaudoti šio juridinio asmens dalyvis, jeigu šis juridinis asmuo parduodamą žemę pagal Nekilnojamojo turto registre įregistruotą sutartį naudojo ir žemės ūkio naudmenas ir pasėlius joje deklaravo ne mažiau kaip 5 metus.

Reikalavimai žemės ūkio paskirties žemės įgijėjui

Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje numatyta, kas turi teisę įsigyti žemės ūkio paskirties žemę. Notarui, tvirtinančiam žemės ūkio paskirties žemės perleidimo sandorį, žemę įsigyjantis asmuo turi pateikti Nacionalinės žemės tarnybos padalinio pagal žemės buvimo vietą išduotą leidimą (Įstatymo 2 straipsnio 3 dalis). Jei žemės ūkio paskirties žemę pageidauja pirkti pirmumo teisės neturintis asmuo, jis dėl leidimo išdavimo į Nacionalinę žemės tarnybą turėtų kreiptis po to, kai Nacionalinė žemės tarnyba išduoda pažymą, kad siūlomo parduoti žemės ūkio paskirties žemės sklypo nepageidavo pirkti asmenys, turintys pirmumo teisę jį pirkti pagal Įstatymo 5 straipsnio nuostatas, ir žemės sklypo savininkas žemės sklypą gali perleisti kitiems asmenims. Kitų dokumentų, įrodančių teisę įsigyti žemės ūkio paskirties žemę, numatytą Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje, notarui pateikti neturi.

Pagal Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos direktoriaus 2014 m. birželio 17 d. įsakymu Nr. 1P-(1.3.)-244 patvirtinto Leidimo įsigyti žemės ūkio paskirties žemės išdavimo tvarkos aprašo 7 punktą Nacionalinės žemės tarnybos teritorinio padalinio išduotas leidimas galioja 1 metus, bet ne ilgiau kaip iki pasikeis duomenys, pagal kuriuos buvo išduotas leidimas, kai šie pakeitimai gali turėti įtakos vertinant asmens atitiktį Žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo įstatymo 2 straipsnio reikalavimams. Žemės įgijėjas apie tai, kad duomenys, pagal kuriuos buvo išduotas leidimas, nėra pasikeitę, pareiškia žemės įgijimo sandoryje.

Įstatymo 2 straipsnyje nustatyti **reikalavimai netaikomi** ir Nacionalinė žemės tarnyba **neturi išduoti leidimo** įsigyti žemės ūkio paskirties žemės sklypą, kai:

1) žemės ūkio paskirties žemės sklypas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.192 straipsnyje nustatyta tvarka perduodamas kreditoriui pagal iki šio Įstatymo įsigaliojimo sudarytą hipotekos sandorį (LR žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo Nr. IX-1314 pakeitimo įstatymo 2 straipsnio 4 dalis);

2) nuosavybėn įsigyjama tiek žemės, kad sudarius žemės ūkio paskirties žemės perleidimo sandorį asmeniui (ne susijusiems asmenims) priklausantis žemės ūkio paskirties žemės plotas Lietuvos teritorijoje neviršija 10 ha kartu su jau turima tos pačios paskirties žeme;

3) įsigyjami žemės ūkio paskirties žemės sklypai, naudojami nuosavybės teise turimiems ar kartu su

žemės sklypu įsigyjamiems statiniams ir įrenginiams eksploatuoti (nepriklausomai nuo to, koks žemės ūkio paskirties žemės plotas įsigyjamas);

4) Žemės įstatymo nustatyta tvarka pirmumo teise perkami žemės sklypai, priskirti žemės konsolidacijos projekto teritorijai;

5) pagal šį įstatymą perkami tarp nuosavybės teise valdomų žemės sklypų įsiterpę valstybiniai žemės ūkio paskirties žemės plotai;

6) privatizuojama naudojama asmeninio ūkio žemė Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo nustatyta tvarka;

7) įsigyjamas žemės sklypas patenka į teritoriją, kurioje pagal savivaldybės lygmens ir vietovės lygmens bendruosius planus žemę numatyta naudoti ne žemės ūkio veiklai (pagal Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymo 6 straipsnio 2 dalį, 14 straipsnio 3 dalį ir 24 straipsnio 4 dalį savivaldybės arba jos dalių bendrieji planai pradedami rengti savivaldybės tarybai priėmus sprendimą dėl savivaldybės arba jos dalių bendrųjų planų rengimo pradžios ir planavimo tikslų. Vietovės lygmens bendrieji planai rengiami savivaldybės lygmens bendruosiuose planuose nurodytoms prioritetingoms plėtros teritorijoms arba savivaldybės tarybai priėmus sprendimą dėl atitinkamoje savivaldybės dalyje rengti savivaldybės dalies bendrąjį planą. Savivaldybės lygmens ir vietovės lygmens teritorijų planavimo dokumentų rengimą organizuoja savivaldybės administracijos direktorius.);

8) žemės ūkio paskirties žemės sklypas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.192 straipsnyje nustatyta tvarka perduodamas **kredito įstaigai** pagal sudarytą hipotekos sandorį.

Kredito įstaigai, kuriai perduodamas žemės sklypas pagal sudarytą hipotekos sandorį Civilinio kodekso 4.192 straipsnyje nustatyta tvarka, netaikomi Įstatymo 2 straipsnio reikalavimai, tačiau kredito įstaiga negali įgyti didesnio negu Įstatymo 3 straipsnyje numatytas leidžiamas įsigyti didžiausias žemės ūkio paskirties žemės plotas. Perduotą **kredito įstaigai** žemės sklypą kredito įstaiga privalo realizuoti ne vėliau kaip per trejus metus nuo žemės sklypo įsigijimo (Įstatymo 2 straipsnio 5 dalis). Tvirtinant notarinę žemės sklypo perleidimo sutartį Civilinio kodekso 4.192 straipsnyje nustatyta tvarka, ši sąlyga įtraukiama į žemės sklypo perleidimo sutartį.

Kai nuosavybėn įsigyjama tiek žemės, kad sudarius žemės ūkio paskirties žemės perleidimo sandorį asmeniui priklausantis žemės ūkio paskirties žemės plotas Lietuvos teritorijoje neviršija 10 ha kartu su jau turima tos pačios paskirties žeme, arba įsigyjami žemės ūkio paskirties žemės sklypai, naudojami

nuosavybės teise turimiems ar kartu su žemės sklypu įsigyjamiems statiniams ir įrenginiams eksploatuoti, arba kai įsigyjamas žemės sklypas patenka į teritoriją, kurioje pagal savivaldybės lygmens ir vietovės lygmens bendruosius planus žemę numatyta naudoti ne žemės ūkio veiklai, asmenims, numatytiems Įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje, taikoma pirmuo teise įsigyti parduodamą žemę.

Kai žemės ūkio paskirties žemę įsigyjantis asmuo, atitinkantis Įstatymo 2 straipsnio reikalavimus ir gavusio Nacionalinės žemės tarnybos leidimą įsigyti žemės ūkio paskirties žemę, sutuoktinis neatitinka Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje žemės įgijėjams keliamų reikalavimų (t. y. pagal įstatymus negali įsigyti žemės ūkio paskirties žemės), žemės ūkio paskirties žemę įsigyjama asmeninės nuosavybės teise (taip pat ir tais atvejais, kai žemė perkama iš bendrų sutuoktinių lėšų). Tam, kad žemė galėtų būti įsigyjama asmeninės nuosavybės teise, turi būti sudaryta vedybų sutartis, arba išreikšta negalinčio įsigyti žemės sutuoktinio valia – sutikimas, kad sutuoktinis žemę įsigytų asmeninės nuosavybės teise. Jei pateikiamas sutuoktinio sutikimas, žemės įsigijimo sandoryje numatoma sąlyga, kad pardavus žemės ūkio paskirties žemę įgytos lėšos bus laikomos bendrąja jungtine nuosavybe, o ištuokos arba paveldėjimo atvejais sutuoktinis turi teisę į sutarto dydžio kompensaciją (pvz., ½ turto vertės), arba žemės įgijimo sandoryje numatoma sąlyga, kad sutuoktiniai dėl žemės naudojimo, valdymo bei kompensavimo žemės perleidimo, ištuokos ar paveldėjimo atvejais sudarys atskirą susitarimą. Pagal Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos direktoriaus 2014 m. birželio 17 d. įsakymu Nr. 1P-(1.3.)-244 patvirtinto Leidimo įsigyti žemės ūkio paskirties žemės išdavimo tvarkos aprašo 2.1 punktą, jei prašymą išduoti leidimą pateikia sutuoktiniai, prašyme išduoti leidimą turi būti nurodyta, kuris iš sutuoktinių Lietuvos Respublikos ūkininko ūkio įstatymo nustatyta tvarka yra įregistravęs ūkininko ūkį ir ar ūkininko ūkis bei deklaruojamos žemės ūkio naudmenos ir pasėliai yra bendroji jungtinė nuosavybė. Jei leidimas išduotas abiem sutuoktiniams, žemės ūkio paskirties žemė gali būti įsigyjama bendrosios jungtinės nuosavybės teise. Notaras neturi tikrinti, ar abu sutuoktiniai atitinka Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje numatytus reikalavimus.

Kai privati žemės ūkio paskirties žemė po 2014 m. gegužės 1 d. įsigyjama iki 2014 m. gegužės 1 d. nustatyta tvarka (Žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo Nr. IX-1314 pakeitimo įstatymo 2 straipsnio 7 dalis) ir įsigyjantis žemę asmens sutuoktinis yra užsienietis, atitinkantis europinės ir

transatlantinės integracijos kriterijus, žemė gali būti įsigyjama bendrosios jungtinės nuosavybės teise.

Nacionalinės žemės tarnybos leidimas taip pat turi būti pateiktas notarui, kai bendraturčiams atidalijant žemės sklypą šių asmenų sklypų plotai neatitinka turėtų bendrosios nuosavybės teise dalių, t. y. kai atidalijimas turi perleidimo požymių, ir bendraturtis įgyja daugiau žemės nei turėta idealioji dalis bei turimos žemės plotas viršija 10 ha.

Asmuo, įsigyjantis žemės ūkio paskirties žemės, kurios plotas kartu su jau turima tos pačios paskirties žeme neviršija 10 ha, turi pildyti žemės ūkio paskirties žemės pirkėjo deklaraciją, kuria patvirtina, kad sudarius sandorį asmuo žemės ūkio paskirties žemės neturės daugiau kaip 10 ha. Už deklaracijoje pateikiamų duomenų teisingumą atsako žemę įsigyjantis asmuo (Žemės ūkio paskirties žemės pirkėjo deklaracijų pildymo ir pateikimo taisyklių 17 punktas). Apie tai, kad žemės įgijėjas sudarius sandorį neviršys 10 ha ploto, įgijėjas pareiškia ir įgijimo sandoryje.

Kai parduodami tarp nuosavybės teise valdomų žemės sklypų įsiterpę valstybiniai žemės ūkio paskirties plotai, notarui turi būti pateikiamas Nacionalinės žemės tarnybos vadovo ar jo įgalioto teritorinio padalinio vadovo sprendimas dėl įsiterpusio žemės ploto pardavimo.

Pagal Civilinio kodekso 4.262 straipsnį ir Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymo 4 straipsnį įrašyti į viešą registrą duomenys laikomi teisingais ir išsamiais, kol nenuginčyti įstatymų nustatyta tvarka, todėl duomenys apie sklypus, priskirtus žemės konsolidacijos projekto teritorijai, turi būti registruoti Nekilnojamojo turto registre.

Jei žemės ūkio paskirties žemės sklype yra įsiterpusios ne žemės ūkio naudmenos (pvz., miškų plotai), tačiau nėra suformuotos atskirais sklypais, pagal Lietuvos Respublikos žemės įstatymo 25 straipsnį šie plotai priskiriami žemės ūkio paskirties žemei.

Pagal Įstatymo 2 straipsnio 2 dalį asmenys, šio įstatymo nustatyta tvarka įsigiję žemės ūkio paskirties žemės, išskyrus 2 straipsnio 5 dalyje nustatytas išimtis, privalo ne mažiau kaip 5 metus nuo šios žemės įsigijimo (išskyrus atvejus, kai minėtam terminui nesuėjęs žemės sklypas perleidžiamas tretiesiems asmenims) užtikrinti jos naudojimą žemės ūkio veiklai, kurios minimalias metines apimtis vienam hektarui žemės nustato Žemės ūkio ministerija. Šis reikalavimas laikomas įvykdytu, jeigu per kiekvienus metus įvykdytos veiklos apimtys yra ne mažesnės už Žemės ūkio ministerijos patvirtintas minimalias metines apimtis vienam hektarui žemės, padaugin-tas iš įsigyjamo žemės ploto hektarais. Šią sąlygą

rekomenduojama įtraukti į notaro tvirtinamą žemės sklypo perleidimo sutartį.

Teisės aktai, reglamentuojantys Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo įstatymo nuostatų įgyvendinimą;

Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo Nr. IX-1314 pakeitimo įstatymas;

Žemės ūkio paskirties žemės pirkėjo deklaracijų pildymo ir pakeitimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2013 m. gruodžio 12 d. įsakymu Nr. 3D-836 (nuo 2014 m. gegužės 9 d. aktuali redakcija);

Pažymos dėl parduodamos privačios žemės ūkio paskirties žemės išdavimo tvarkos aprašas, patvirtintas Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos direktoriaus 2014 m. sausio 10 d. įsakymu Nr. 1P-(1.3.)-5 (nuo 2014 m. birželio 19 d. aktuali redakcija).

Valstybinės žemės ūkio paskirties žemės įsigijimas

Pagal Įstatymo 4 straipsnio 2 dalį teisę be aukciono pirkti valstybinę žemės ūkio paskirties žemę Vyriausybės nustatyta tvarka turi:

1) asmenys, nuosavybės teise turintys žemės ūkio veiklai naudojamus statinius ir įrenginius, – šiems statiniams ir įrenginiams eksploatuoti jų naudojamus žemės ūkio paskirties žemės sklypus;

2) asmeninio ūkio žemės naudotojai – jų naudojamus asmeninio ūkio žemės sklypus;

3) privačių žemės sklypų savininkai – tarp jų nuosavybės teise valdomų žemės sklypų įsiterpusius valstybinės žemės ūkio paskirties žemės plotus, neviršijančius Žemės reformos įstatyme nustatyto dydžio, jeigu šiuose valstybinės žemės ūkio paskirties žemės plotuose pagal teisės aktų nuostatas, reglamentuojančias žemės sklypų formavimą, negalima suformuoti racionalių ribų ir dydžio žemės ūkio paskirties žemės sklypų.

Žemės ūkio paskirties žemės sklypų formavimo eiliškumas asmenims, turintiems teisę be aukciono pirkti valstybinę žemės ūkio paskirties žemę, nustatomas Žemės reformos įstatyme.

Pagal LR žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo Nr. IX-1314 pakeitimo įstatymo 2 straipsnio 5 dalį iki 2013 m. gruodžio 31 d. žemės reformos žemėtvarkos projekte ar jam prilyginamame žemės sklypo plane asmenims suprojektuoti valstybinės žemės ūkio paskirties žemės sklypai parduodami be aukciono iki minėto įstatymo įsigaliojimo (2014 m. gegužės 1 d.) nustatyta tvarka (išskyrus

su valstybės pagalbos taikymu susijusias nuostatas dėl žemės sklypo kainos ir atsisakymo už perkamą valstybinės žemės sklypą tvarkos nustatymo). Jeigu asmuo iki 2013 m. gruodžio 31 d. teisės aktu, reglamentuojančių žemės reformos žemėtvarkos projektų ir jiems prilyginamų žemės sklypų planų rengimą ir įgyvendinimą, nustatyta tvarka pretendentų susirinkimo metu pasirinko valstybinės žemės ūkio paskirties žemės sklypą, tai patvirtindamas parašu žemėtvarkos projekto svarstymo su pretendентаis gauti žemės žiniaraštyje arba pretendentų susirinkimo protokole (kai rengiamas žemės reformos žemėtvarkos projektui prilyginamas žemės sklypo planas), laikoma, kad toks valstybinės žemės ūkio paskirties žemės sklypas suprojektuotas žemės reformos žemėtvarkos projekte ar jam prilyginamame žemės sklypo plane.

LR žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo Nr. IX-1314 pakeitimo įstatymo 2 straipsnio 6 dalyje numatyta, kad, jeigu iki 2013 m. gruodžio 31 d. yra priimtas institucijos, parduodančios valstybinę žemę, sprendimas dėl valstybinės žemės ūkio paskirties žemės sklypo pardavimo, tačiau valstybinės žemės ūkio paskirties žemės sklypo pirkimo-pardavimo sutartis nesudaryta, šis žemės sklypas parduodamas už sprendime dėl valstybinės žemės ūkio paskirties žemės sklypo pardavimo nurodytą žemės sklypo kainą ir šiame sprendime nustatyta atsisakymo už perkamą valstybinės žemės ūkio paskirties žemės sklypą tvarka, tai yra iki šio įstatymo įsigaliojimo nustatyta tvarka.

LR žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo Nr. IX-1314 pakeitimo įstatymo 2 straipsnio 5 ir 6 dalyse nurodytais atvejais pirmumo teisę įsigyti parduodamą valstybinę žemės ūkio paskirties žemę turintys asmenys, numatyti naujos redakcijos Įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje, neturės teisės pirkti žemės ūkio paskirties žemės.

Tvirtinant valstybinės žemės ūkio paskirties žemės pirkimo-pardavimo sutartį, į ją įrašomos sąlygos, kad žemės ūkio paskirties žemės sklypo, įsigyto iš valstybės pagal šį Įstatymą, pagrindinė žemės naudojimo paskirtis gali būti keičiama ne anksčiau kaip po 5 metų nuo žemės ūkio paskirties žemės sklypo įsigijimo dienos. Draudimas keisti pagrindinę žemės naudojimo paskirtį taikomas ir perleidus šį žemės sklypą tretiesiems asmenims. Nustačius, kad pagal šį Įstatymą įsigyta valstybinė žemės ūkio paskirties žemė naudojama ne pagal paskirtį, valstybė įgyja teisę atpirkti šią žemę už tą pačią kainą, už kurią ji buvo įsigyta iš valstybės. Valstybės teisė atpirkti ne pagal pagrindinę žemės naudojimo paskirtį naudojamą žemės ūkio paskirties žemės sklypą už tą pačią kainą, už kurią jis buvo įsigytas iš valstybės, išlieka

ir perleidus šį žemės sklypą tretiesiems asmenims. Ši sąlyga dėl žemės ūkio paskirties žemės atpirkimo įrašoma į valstybinės žemės ūkio paskirties žemės pirkimo-pardavimo sutartį, nepriklausomai nuo to, ar sutartis sudaroma pagal 2014 m. gegužės 1 d. įsigaliojusius įstatymo pakeitimus, ar ankstesne tvarka, kaip numatyta LR žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo Nr. IX-1314 pakeitimo įstatymo 2 straipsnio 5, 6 ir 7 dalyse.

Įstatymo 4 straipsnio 5 dalyje numatyta, kad jeigu pagal šį įstatymą įsigytos žemės ūkio paskirties žemės kainai buvo taikytas žemės kainą mažinantis koeficientas, asmenys, įsigiję tokią žemę, teisę perleisti ją kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims, išskyrus įstatymų nustatytus žemės perleidimo valstybės nuosavybėn atvejus, įgyja ne anksčiau kaip praėjus 5 metams nuo šios žemės įsigijimo dienos.

Įstatymo 4 straipsnio 6 dalyje numatyta lėšų, gautų už parduotus valstybinės žemės ūkio paskirties žemės sklypus, paskirstymo tvarka. 20 procentų paskiriama į valstybės įmonės Valstybės žemės fondo sąskaitą žemės valdų struktūrų gerinimo ir apleistų žemės plotų mažinimo priemonėms įgyvendinti, įskaitant privačios žemės įsigijimą valstybės vardu pasinaudojant šio įstatymo 5 straipsnio 2 dalyje nustatyta pirmumo teise, likusi dalis – į Lietuvos Respublikos valstybės biudžetą. Ši nuostata įsigalioja 2014 m. liepos 1 d.

Lietuvos Respublikos žemės įstatymo 5, 7, 9, 14, 19, 22, 23, 30, 34, 46, 49, 50, 51, 52 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo 16 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad asmuo, iki 2010 m. vasario 2 d. įgijęs nuosavybės teisę į statinį ar įrenginį, esantį valstybinės žemės sklype, už kurį sumokėta teisės aktų nustatyta tvarka, tačiau valstybinės žemės sklypo pirkimo-pardavimo sutartis nesudaryta, turi teisę sudaryti valstybinės žemės sklypo pirkimo-pardavimo sutartį, įskaitant už tokį žemės sklypą sumokėtas įmokas, jeigu teisę įskaityti sumokėtą sumą notaro patvirtintu sutikimu jam perleidžia asmuo, teisės aktų nustatyta tvarka sumokėjęs už šį valstybinės žemės sklypą, arba šio asmens įpėdinis, paveldėjęs sumokėtas įmokas, arba kitas asmuo, kuriam jau buvo duotas toks sutikimas įskaityti sumokėtas įmokas. Pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. vasario 18 d. nutarimu Nr. 236 patvirtintų Valstybinės žemės ūkio paskirties žemės sklypų pardavimo taisyklių 6 ir 7 punktus, jeigu asmuo mirė, teisę pirkti iš valstybės jo naudotą asmeninio ūkio žemę įgyja jo įpėdiniai nustatyta tvarka. Jei palikėjas asmeninio ūkio žemės faktiškai nenaudojo, su įpėdiniu gali būti atsisakyta sudaryti pirkimo-pardavimo sutartį. Mirus asmeniui, kuris už suteiktą ir naudojamą žemės sklypą nustatytą tvarka

ka sumokėjo įmokas pinigais arba valstybės vienkartinėmis išmokomis, teisę pirkti šį žemės sklypą įgyja Civilinio kodekso nustatyta tvarka jo įpėdiniai, kuriems įskaitoma suma, mirusiojo asmens sumokėta už perkamą žemės sklypą. Pagal įstatymo 1 straipsnio 2 dalį įstatymas netaikomas, kai žemė įgyjama paveldėjimo būdu. Taigi, jeigu įpėdiniai paveldėjo teisę pirkti žemės sklypą, įstatyme numatyti apribojimai netaikomi. Mirus asmeniui, kuris už suteiktą ir naudojamą žemės sklypą nustatytą tvarka sumokėjo įmokas pinigais arba valstybės vienkartinėmis išmokomis, teisę pirkti šį žemės sklypą įgyja Civilinio kodekso nustatyta tvarka jo įpėdiniai, kuriems įskaitoma suma, mirusiojo asmens sumokėta už perkamą žemės sklypą (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. vasario 18 d. nutarimu Nr. 236 patvirtintų Valstybinės žemės ūkio paskirties žemės sklypų pardavimo taisyklių 7 punktą).

Pagal įstatymo 5 dalį šiame straipsnyje nustatyti reikalavimai netaikomi ir leidimas neprivalomas, kai įsigijami žemės ūkio paskirties žemės sklypai, naudojami nuosavybės teise turimiems ar kartu su žemės sklypu įsigijamiems statiniams ar įrenginiams eksploatuoti, kai privatizuojama naudojama asmeninio ūkio žemė Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo nustatyta tvarka arba kai perkami tarp nuosavybės teise valdomų žemės sklypų įsiterpę valstybiniai žemės ūkio paskirties žemės plotai. Kai valstybinę žemę perka asmenys, numatyti įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje, jiems netaikomi reikalavimai, numatyti įstatymo 2 straipsnio 1–4 dalyse.

Pirmumo teisė įsigyti privačią miškų ūkio paskirties žemę

2014 m. gegužės 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos miškų įstatymo Nr. I-671 papildymo 41 straipsniu įstatymas, pagal kurį Lietuvos Respublikos miškų įstatymas papildytas nuostata dėl pirmumo teisės įsigyti privačią miškų ūkio paskirties žemę. Pirmumo teisę įsigyti privačią miškų ūkio paskirties žemę už tokią pat kainą ir kitomis tokiomis pat sąlygomis, išskyrus atvejus, kai ši žemė parduodama iš viešųjų varžytynių, pagal šią eilės tvarką turi:

- 1) žemės sklypo bendraturčiai – **Civilinio** kodekso 4.79 straipsnyje nustatyta tvarka;
- 2) asmuo, nuosavybės teise turintis miškų ūkio paskirties žemės sklypą, kuris ribojasi su parduodamu miškų ūkio paskirties žemės sklypu.

Pirmumo teisę (išskyrus atvejus, kai pirmumo teise pasinaudoja žemės sklypo bendraturčiai Civilinio kodekso 4.79 straipsnyje nustatyta tvarka) įsigyti privačią miškų ūkio paskirties žemę, kuri yra valsty-

binių parkų konservacinio, ekologinės apsaugos ir rekreacinio prioriteto zonose, valstybiniuose draustiniuose ir kitose saugomose teritorijose, kurioms suteiktas Natura 2000 statusas, arba kuri ribojasi su valstybinės reikšmės mišku, už tokią pat kainą ir kitomis tokiomis pat sąlygomis turi valstybė.

Žemės savininkas apie sprendimą parduoti miškų ūkio paskirties žemės sklypą praneša pasirinktam notarui arba Nacionalinės žemės tarnybos teritoriniam padaliniiui pagal parduodamo žemės sklypo buvimo vietą. Pranešime apie sprendimą parduoti miškų ūkio paskirties žemės sklypą žemės savininkas privalo nurodyti pardavimo sąlygas. Jeigu miškų ūkio paskirties žemės sklypo savininko pranešimas apie sprendimą parduoti miškų ūkio paskirties žemės sklypą pateikiamas notarui, šis ne vėliau kaip per 2 darbo dienas nuo jo gavimo pranešimą perduoda Nacionalinės žemės tarnybos teritoriniam padaliniiui pagal parduodamo žemės sklypo buvimo vietą. Kai parduodama bendrosios nuosavybės teise valdoma žemės sklypo dalis, pranešimas apie sprendimą parduoti miškų ūkio paskirties žemės sklypo dalį Nacionalinės žemės tarnybos teritoriniam padaliniiui pateikiamas tik tuo atveju, kai Civilinio kodekso 4.79 straipsnyje nustatyta tvarka pirmumo teise pirkti žemės sklypą nepasinaudoja to žemės sklypo bendraturtis.

Kai pirmumo teisę įsigyti parduodamą miškų ūkio paskirties žemės sklypą turi valstybė, sprendimą pirkti šį žemės sklypą ar atsisakyti jį pirkti valstybės vardu turi priimti Nacionalinės žemės tarnybos vadovas per 30 dienų nuo pranešimo apie parduodamą žemę gavimo dienos. Kitu atveju Nacionalinės žemės tarnybos teritorinis padalinys apie parduodamą miškų ūkio paskirties žemės sklypą, pardavimo sąlygas ir sąlygas, kuriomis asmenys gali pasinaudoti pirmumo teise įsigyti parduodamą žemę, ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo šio straipsnio 3 dalyje nurodyto žemės sklypo savininko pranešimo gavimo dienos raštu praneša asmenims, kurių nuosavybės teise turimi žemės sklypai ribojasi su parduodamu miškų ūkio paskirties žemės sklypu. Šie asmenys savo sutikimą pirkti miškų ūkio paskirties žemės sklypą ar atsisakymą jį pirkti turi pateikti Nacionalinės žemės tarnybos teritoriniam padaliniiui ne vėliau kaip per 15 darbo dienų nuo pranešimo gavimo dienos.

Nacionalinės žemės tarnybos teritorinis padalinys, gavęs rašytinį sutikimą pirkti žemės sklypą, ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo termino, per kurį asmenys, pageidaujantys pasinaudoti pirmumo teise pirkti miškų ūkio paskirties žemės sklypą, galėjo pateikti sutikimą jį pirkti, pabaigos dienos išduoda

pažymą, kad šis žemės sklypas parduodamas šio straipsnio nustatyta tvarka pirmumo teise turinčiam jį pirkti asmeniui. Kai pirkti parduodamą miškų ūkio paskirties žemės sklypą pirmumo teise pageidauja keli vienodą pirmumo teisę turintys asmenys, pažymoje išvardijami visi vienodą pirmumo teisę turintys asmenys ir žemės savininkas pats nusprendžia, kuriam asmeniui arba asmenims, kai parduodama keliems asmenims bendrosios nuosavybės teise, pasiūlytomis sąlygomis parduoti miškų ūkio paskirties žemės sklypą.

Kai turintys pirmumo teisę asmenys atsisako pirkti miškų ūkio paskirties žemės sklypą arba nustatytu laiku nepateikia sutikimo pirkti miškų ūkio paskirties žemės sklypą, Nacionalinės žemės tarnybos teritorinis padalinys ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo termino, per kurį asmenys, pageidaujantys pasinaudoti pirmumo teise pirkti miškų ūkio paskirties žemės sklypą, galėjo pateikti sutikimą jį pirkti, pabaigos dienos išduoda pažymą, kad siūlomo parduoti miškų ūkio paskirties žemės sklypo nepageidavo pirkti asmenys, turintys pirmumo teisę jį pirkti, ir žemės savininkas šį žemės sklypą gali perleisti kitiems asmenims. Kai miškų ūkio paskirties žemės sklypas parduodamas kitiems asmenims už mažesnę kainą ir (ar) kitomis sąlygomis, negu buvo nurodyta pirminiame žemės savininko pranešime, Nacionalinės žemės tarnybos teritoriniam padaliniiui turi būti pateikiamas pakartotinis pranešimas.

Pažymos dėl parduodamos miškų ūkio paskirties žemės įsigyti pirmumo teisę turinčių asmenų išduodamos vadovaujantis Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos direktoriaus 2014 m. birželio 18 d. įsakymu Nr. 1P-(1.3.)-245 patvirtintu Pažymos dėl parduodamos privačios miškų ūkio paskirties žemės išdavimo tvarkos aprašu.

Miškų įstatyme nėra numatytas didžiausias leistinas įsigyti miškų ūkio paskirties žemės plotas. Miškų ūkio paskirties žemės įgijėjas deklaracijos apie turimą miškų ūkio paskirties žemę nepildo.

Lietuvos Respublikos miškų įstatymo Nr. I-671 papildymo 41 straipsniu įstatymo 2 straipsnyje numatyta, kad jeigu iki 2014 m. gegužės 1 d. Civilinio kodekso 6.165 straipsnyje nustatyta tvarka yra sudaryta preliminarioji sutartis dėl miškų ūkio paskirties žemės sklypo perleidimo sandorio sudarymo, šis žemės sklypas parduodamas iki 2014 m. gegužės 1 d. nustatyta tvarka. Preliminari sutartis neturi būti sudaryta notarinės formos ar įregistruota Nekilnojamojo turto registre. ■

NOTARŲ RŪMŲ PREZIDIUMO PATVIRTINTŲ KONSULTACIJŲ, SUSIJUSIŲ SU VEKSELIŲ TEISĖS KLAUSIMAIS, APIBENDRINIMAS

Patvirtinta 2014 m. gruodžio 18 d.
Notarų rūmų prezidiumo nutarimu Nr. 11.1

Patvirtinta 2011 m. birželio 22 d.
Notarų rūmų prezidiumo nutarimu Nr. 10.4
(papildyta 2014 m. vasario 13 d. Notarų rūmų
prezidiumo nutarimu Nr. 4.3)

Patvirtinta 2010 m. rugsėjo 17 d.
Notarų rūmų prezidiumo nutarimu Nr. 11.2

Patvirtinta 2009 m. liepos 17 d.
Notarų rūmų prezidiumo nutarimu Nr. 14.3

Patvirtinta 2008 m. sausio 7 d.
Notarų rūmų prezidiumo nutarimu Nr. 9.5

Patvirtinta 2008 m. gruodžio 29 d.
Notarų rūmų prezidiumo nutarimu Nr. 9.2

Pakeista ir papildyta 2015 m. vasario 12 d.
Notarų rūmų prezidiumo nutarimu Nr. 13.1

1. Dėl vekselio, kurio suma didesnė kaip trys tūkstančiai eurų, sudarymo notarine forma, jeigu vekselio davėjas yra fizinis asmuo arba ūkio subjektas, tvarkantis apskaitą pagal supaprastintos apskaitos taisykles.

Nuo 2015 m. sausio 1 d. įsigalios Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.74, 1.105 ir 6.871 straipsnių pakeitimo įstatymas bei Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo Nr. VIII-1087 3, 15, 27, 59, 77 ir 80 straipsnių pakeitimo įstatymas.

Įstatymų pakeitimai numato, kad vekselis (tiek įsakomasis, tiek paprastasis), kurio suma didesnė

kaip trys tūkstančiai eurų, turi būti notarinės formos, jeigu vekselio davėjas yra fizinis asmuo arba ūkio subjektas, tvarkantis apskaitą pagal supaprastintos apskaitos taisykles.

Pagal Buhalterinės apskaitos įstatymo 6 straipsnio 3 dalį ūkio subjektai apskaitai tvarkyti taiko dvejybini ūkio būdą. Gyventojai, kurie verčiasi individualia veikla, neribotos civilinės atsakomybės juridiniai asmenys, kurie nėra pridėtinės vertės mokesčio mokėtojai ir neturi samdomų darbuotojų ataskaitiniais ir praėjusiais ataskaitiniais metais, gali pasirinkti supaprastintą apskaitą.

Neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo yra toks juridinis asmuo, už kurio prievolės atsako juridinio asmens dalyvis, jeigu prievolėms įvykdyti neužtenka neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens turto ir jeigu įstatymai nenustato kitaip. Neribotos civilinės atsakomybės juridiniai asmenys yra: individuali įmonė, tikroji ūkinė bendrija ir komandinė ūkinė bendrija.

Nustatinėti, ar gyventojai verčiasi individualia veikla, nereikėtų, nes pagal įstatymą, jeigu vekseli, kurio vertė didesnė kaip trys tūkstančiai eurų, sudaro bet koks fizinis asmuo, jo forma turi būti notarinė.

Nustatyti, ar neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo nėra pridėtinės vertės mokesčio mokėtojas, galima elektroniniu būdu Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos internetinėje svetainėje (svetainės skyriuje „Rinkmenos“), šiuo el. adresu: <http://www.vmi.lt/cms/informacija-apie-mokesciu-moketojus>.

Nustatyti, ar neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo neturi samdomų darbuotojų ataskaitiniais ir praėjusiais ataskaitiniais metais, galima pareikalaus, kad notarui klientas pateiktų pažymą iš Valsty-

binio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (SODRA) apie tai, ar vekselio davėjas (skolininkas) neturi samdomų darbuotojų ataskaitiniais ir praėjusiais ataskaitiniais metais, arba notaras, vadovaujantis Notariato įstatymo 34 straipsnio 2 dalimi (*notaras turi teisę išreikalauti iš įstaigų, įmonių ir organizacijų žinias ir dokumentus, reikalingus notariniams veiksams atlikti. Atitinkamos žinios ir dokumentai turi būti pateikti notaro nurodytu terminu*), pats gali užklausti SODRA, ar vekselio davėjas – neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo neturi samdomų darbuotojų ataskaitiniais ir praėjusiais ataskaitiniais metais. Notaras, užklaudamas SODRA, ar juridinis asmuo neturėjo samdomų darbuotojų ataskaitiniais ir praėjusiais ataskaitiniais metais, turėtų nurodyti vekselio išrašymo datą ir prašyti pateikti informaciją, ar neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo neturėjo samdomų darbuotojų vekselio išrašymo metu buvusiais ataskaitiniais ir praėjusiais ataskaitiniais metais. Be to, atsižvelgiant į tai, kada notaras turi išduoti vykdomąjį įrašą, jis savo užklausime SODRAI gali nurodyti datą, iki kada turėtų būti pateikta prašoma informacija, taip pat prašyti informaciją pateikti skubos tvarka.

Pagal Buhalterinės apskaitos įstatymą normali standartinė apskaita atliekama, taikant dvejybinio įrašo būdą. Tačiau tam tikrais išimtiniais atvejais galima ir supaprastinta apskaita, kuri atliekama, taikant paprastojo įrašo būdą. Pagal Buhalterinės apskaitos įstatymo 2 straipsnio 7 dalį dvejybinis įrašas – ūkinių operacijų ir ūkinių įvykių registravimo būdas, kai kiekvienos ūkinės operacijos arba kiekvieno ūkinio įvykio vertė įrašoma į sąskaitos (sąskaitų) debetą, o jai lygi suma – į kitos sąskaitos (sąskaitų) kreditą. Pagal Buhalterinės apskaitos įstatymo 2 straipsnio 13 dalį supaprastinta apskaita – apskaita, tvarkoma darant paprastąjį įrašą. Pagal Buhalterinės apskaitos įstatymo 2 straipsnio 10 dalį paprastasis įrašas – ūkinių operacijų ir ūkinių įvykių registravimo būdas, kai nedaromas dvejybinis įrašas.

Nustatyti, ar neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo apskaitą tvarko pagal supaprastintos apskaitos taisykles (t. y. taikydamas paprastojo įrašo būdą), galima tik jeigu tai patvirtins pats vekselio davėjas (skolininkas) arba notarui bus pateiktas vekselio davėjo (skolininko) pareiškimas, jog jis apskaitą tvarko pagal supaprastintos apskaitos taisykles (t. y. taikydamas paprastojo įrašo būdą). Patartina notarams rekomenduoti savo klientams, kad vekselio davėjai (neribotos civilinės atsakomybės juridiniai asmenys), išrašydami vekselius rašytine forma, juose papildomai įrašytų sąlygą (arba pridėtų prie vekselio atskirą pareiškimą), kad jie (vekselio davėjai) pareiškia, jog išrašant vekselį jie netvarko apskaitos pagal

supaprastintos apskaitos taisykles, arba rekomenduoti sudaryti vekselį notarine forma.

Taigi vekselis turės būti sudaromas notarine forma, jeigu bus šios sąlygos:

- 1) išrašomo vekselio suma didesnė kaip trys tūkstančiai eurų;
 - 2) vekselio davėjas yra:
 - a) fizinis asmuo; arba
 - b) ūkio subjektas, tvarkantis apskaitą pagal supaprastintos apskaitos taisykles (t. y. individuali įmonė, tikroji ūkinė bendrija ir komandinė ūkinė bendrija, nesanti pridėtinės vertės mokesčio mokėtoju ir neturinti samdomų darbuotojų ataskaitiniais ir praėjusiais ataskaitiniais metais, bei pasirinkusi supaprastintą apskaitą, atliekamą, taikant paprastojo įrašo būdą).
- Pažymėtina, kad vekselio išrašymas laikytinas vienašaliu sandoriu. Vekseliai skirstomi į paprastuosius ir įsakomuosius. Kad dokumentas būtų laikomas vekseliu, jame turi būti įrašyti visi privalomieji įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatyme nustatyti vekselio rekvizitai.

Įsakomojo vekselio rekvizitai įtvirtinti įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo 3 straipsnyje. Įsakomajame vekselyje turi būti:

- 1) žodžiai „įsakomasis vekselis“ tekste ta kalba, kuria vekselis išrašytas;
- 2) besąlyginis įsakymas sumokėti įrašytą sumą;
- 3) turinčio sumokėti asmens (mokėtojo) pavadinimas ar vardas, pavardė;
- 4) mokėjimo terminas;
- 5) mokėjimo vieta;
- 6) pavadinimas ar vardas, pavardė asmens, kuriam arba kurio įsakymu turi būti sumokėta;
- 7) vekselio išrašymo vieta ir data;
- 8) išrašancio vekselį asmens (vekselio davėjo) parašas.

Paprastojo vekselio rekvizitai įtvirtinti įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo 77 straipsnyje. Paprastajame vekselyje turi būti:

- 1) žodžiai „paprastasis vekselis“ tekste ta kalba, kuria vekselis išrašytas;
- 2) besąlyginis įsipareigojimas sumokėti nurodytą sumą;
- 3) mokėjimo terminas;
- 4) mokėjimo vieta;
- 5) pavadinimas ar vardas, pavardė asmens, kuriam arba kurio įsakymu turi būti sumokėta;
- 6) išrašymo vieta ir data;
- 7) išrašanciojo paprastąjį vekselį asmens (paprastojo vekselio davėjo) parašas.

Vekselio tvirtinamasis įrašas įrašomas, vadovaujantis „Tvirtinamųjų įrašų ir notarinių liudijimų formų“, patvirtintų LR teisingumo ministro 2004 m. kovo 15 d. įsakymu Nr. 1R-64 (2007 04 29 įsakymo

redakcija), 14 punktu, kuriame numatyta, kad vienašalio sandorio, išskyrus įkeičiamo daikto savininko vienašalį pareiškimą įkeisti daiktą ar turtines teises (hipotekos lakštą, įkeitimo lakštą), vienašalį juridinio

„ 20 _____ m. _____ d.

Aš, _____,

vekselį, pasirašytą _____, tvirtinu.

Notarinio registro Nr. _____

Notaro atlyginimas _____

Kompensacijos už patikrą registruose dydis _____

VĮ Registrų centro darbų kainos dydis _____

Kompensacijos (-ų) už kitas kliento prašymu

notaro atliktas paslaugas dydis _____

Notaro parašas _____“.

Pagal Notarų imamo atlyginimo už notarinių veiksmų atlikimą, sandorių projektų parengimą, konsultacijas ir technines paslaugas laikinųjų dydžių (toliau – Laikinieji dydžiai) pastabų 1 punkto 2 dalį, jeigu vienu notariniu veiksmu tvirtinami keli skirtingi sandoriai, notaro atlyginimas nustatomas sudedant atskiriems tvirtinamiesiems sandoriams šiuo įsakymu nustatytus įkainių dydžius, bet notaro maksimalus atlyginimas negali būti didesnis kaip 14 481 euras. Notariškai tvirtinant vekselį, kurio sudarymas ir kartu laidavimas tvirtinamas notarine forma, laikytina, kad vienu notariniu veiksmu yra tvirtinami du skirtingi sandoriai (vekselio patvirtinimas ir prievolės įvykdymo užtikrinimo sandorio patvirtinimas), todėl už vekselio, kurio sumos apmokėjimą užtikrina laiduotojas laiduodamas vekselį prieš jį patvirtinant, patvirtinimą notarine forma turi būti sudedamas notaro imamas notaro atlyginimas už vekselio patvirtinimą notarine forma (t. y. pagal Laikinių dydžių 3.5¹ punktą: už vekselio patvirtinimą – 15–30 Eur) ir už prievolės pagal vekselį įvykdymo užtikrinimo sandorio patvirtinimą (t. y. pagal Laikinių dydžių 5.5 punktą: už prievolės įvykdymo užtikrinimo sandorio, išskyrus 1.7, 1.8, 2.6, 2.7 papunkčiuose nurody-

„ 20 _____ m. _____ d.

Aš, _____,

vekselį, pasirašytą _____, ir prievolės pagal vekselį įvykdymo užtikrinimo sandorį, pasirašytą _____, tvirtinu.

Notarinio registro Nr. _____

Notaro atlyginimas _____

Kompensacijos už patikrą registruose dydis _____

VĮ Registrų centro darbų kainos dydis _____

Kompensacijos (-ų) už kitas kliento prašymu

notaro atliktas paslaugas dydis _____

Notaro parašas _____“.

asmens steigimo sandorį, įgaliojimą, testamentą, pareiškimą apie palikimo priėmimą, pareiškimą apie testamentinės išskirtinės priėmimą, pareiškimą apie atsisakymą nuo palikimo, tvirtinamasis įrašas:

tus sandorius, patvirtinimą – 14,48– 28,96 Eur).

Už notarine forma tvirtinamo vekselio projekto parengimą notaras gali imti notaro atlyginimą už vekselio projekto parengimą (t. y. pagal Laikinių dydžių 5.29 punktą: už sandorio projekto parengimą – 14,48–28,96 Eur), tačiau notaro atlyginimas už vekselio projekto parengimą negali būti didesnis nei notaro atlyginimas už paties vekselio patvirtinimą notarine forma.

Tais atvejais, kai notaras, remdamasis išdėstytais kriterijais, ima notaro atlyginimą vadovaujantis Laikinių dydžių 5.29 punktu už vekselio projekto parengimą, rekomenduojama notarui neimti atlyginimo už notarinio veiksmo projekto 1 puslapio parengimą vadovaujantis 5.33 punktu (0,58 Eur už vieną puslapį). Kai notaro atlyginimas už vekselio projekto parengimą vadovaujantis Laikinių dydžių 5.29 punktu neimamas, gali būti imamas notaro atlyginimas už notarinio veiksmo projekto 1 puslapio parengimą vadovaujantis 5.33 punktu (0,58 Eur už vieną puslapį).

Notariškai tvirtinamo vekselio, kurio sudarymas ir kartu laidavimas tvirtinamas notarine forma, tvirtinamasis įrašas:

Įstatymų pakeitimai taip pat numato ir papildomus įrašus vekselyje įrašančių (kurie gali būti įrašomi vekselyje jau po vekselio išrašymo) asmenų parašų tikrumo patvirtinimą:

1) Vekselyje, kurio suma didesnė kaip trys tūkstančiai eurų ir kurio davėjas yra fizinis asmuo, indosanto fizinio asmens arba juridinio asmens atstovo parašo tikrumas turi būti patvirtintas notaro.

Pažymėtina, kad indosantas yra asmuo, darantis vekselio antroje pusėje arba jo pratąsoje perduodamąjį įrašą. Indosamentas – perduodamasis įrašas vekselio antroje pusėje arba jo pratąsoje, patvirtinantis visų teisių pagal vekselį perdavimą kitam asmeniui. Kiekvienas vekselis gali būti perduotas indosamentu. Indosamentas turi būti įrašytas vekselyje arba jo pratąsoje. Indosantas privalo jį pasirašyti.

2) Vekselyje, kurio suma didesnė kaip trys tūkstančiai eurų ir kurio davėjas yra fizinis asmuo, akceptanto fizinio asmens parašo tikrumas turi būti patvirtintas notaro.

Pažymėtina, kad akceptas yra įrašas vekselyje, patvirtinantis, kad padaręs įrašą asmuo sutinka vekselį apmokėti laiku. Akceptantas – akcepto įrašą vekselyje padaręs asmuo. Vekselį, iki sueis mokėjimo terminas, jo turėtojas gali pateikti mokėtojui šio gyvenamojoje vietoje (buveinėje) akceptuoti. Įsakomieji vekseliai, mokėtini per tam tikrą laiką po pateikimo, turi būti pateikti akceptuoti per vienerius metus nuo jų išdavimo dienos (vekselio davėjas gali šį terminą sutrumpinti arba pratęsti; indosantai nurodytus terminus gali sutrumpinti). Vekselio akceptas įrašomas vekselyje. Jis išreiškiamas žodžiu „akceptuotas“ arba kitu atitinkamu žodžiu ir pasirašomas mokėtojo. Vien mokėtojo parašas vekselio pirmojoje pusėje taip pat laikomas akceptu.

3) Vekselyje, kurio suma didesnė kaip trys tūkstančiai eurų ir kurio davėjas yra fizinis asmuo, tarpininko fizinio asmens arba juridinio asmens atstovo parašo tikrumas turi būti patvirtintas notaro.

Pažymėtina, kad vekselio davėjas, indosantas arba laiduotojas gali nurodyti asmenį (tarpininką), kuris prireikus vekselį akceptuotų arba apmokėtų. Tarpininku gali būti trečiasis asmuo, net mokėtojas arba kitas pagal vekselį įsipareigojęs asmuo, išskyrus akceptantą. Tarpininkas gali akceptuoti vekselį visais atvejais, kai akceptuotino vekselio turėtojas iki vekselio mokėjimo termino pabaigos turi reikalavimo teisę. Tarpininkas akceptą įrašo vekselyje ir pasirašo nurodydamas, kieno vardu akceptuoja. Jeigu tokio nurodymo nėra, laikoma, kad akceptuota už vekselio davėją.

4) Paprastajame vekselyje, kurio suma didesnė kaip trys tūkstančiai eurų ir kurio davėjas yra fizinis

asmuo, vizuojančio fizinio asmens parašo tikrumas turi būti patvirtintas notaro.

Pažymėtina, kad paprastieji vekseliai, mokėtini per tam tikrą laiką po pateikimo, per vienerius metus nuo jų išdavimo dienos turi būti pateikti vekselio davėjui vizuoti (Vekselio davėjas gali šį terminą sutrumpinti arba pratęsti; indosantai nurodytus terminus gali sutrumpinti). Laikas, per kurį turi būti apmokėta po pateikimo, pradedamas skaičiuoti nuo vizavimo dienos. Davėjo atsisakymas vizuoti ir nurodyti vizos datą patvirtinamas protestu, nuo kurio įforminimo datos pradedamas skaičiuoti laikas, per kurį turi būti apmokėta po pateikimo.

Pažymėtina, kad įsakomojo ir paprastojo vekselių pavyzdines formas numato Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. rugsėjo 13 d. nutarimu Nr. 987 patvirtintos „Vekselių naudojimo taisyklės“ (1, 2 formos).

KLAUSIMAI DĖL VEKSELIŲ SUDARYMO NOTARINE FORMA:

KLAUSIMAS

Iš konsultacijos neaišku, kuriuo momentu nustatyti, ar neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo neturi samdomų darbuotojų, t. y. ar sudarant vekselį notarine forma, ar išduodant vykdomąjį įrašą pagal vekselį? Norint sudaryti vekselį notarine forma, ar reikės gauti „Sodros“ pažymą – tai tikrai per didelė biurokratinė našta. Manau, kad tik atliekant vykdomąjį įrašą būtų reikalinga įvertinti, ar pateiktas paprastos rašytinės formos vekselis turėjo būti sudarytas notarine forma.

ATSAKYMAS

Ar vekselis turėjo būti sudarytas notarine forma, notaras turės išsiaiškinti prieš išduodamas vykdomąjį įrašą. Tuo tarpu vekselis, kuriam nėra numatytos privalomos notarinės formos ir kuris turi būti sudaromas rašytine forma, gali būti sudaromas ir notarine forma, vadovaujantis CK 1.77 straipsnio 2 dalimi, kurioje numatyta, kad notarinės formos gali būti ir tie sandoriai, kuriems sudaryti įstatymas nustato paprastą rašytinę formą.

KLAUSIMAS

Ar tvirtindamas vekselį notaras privalės patikrinti vekselio rekvizitus, ar turės reikalauti iš vekselio davėjo kokių dokumentų, kad prievolė egzistuoja. Tvirtinant sandorį ir kilus ginčui visų žvilgsniai kryps į notarą, kad jis turėjo „išsiaiškinti“, „išsiaiškinti“ ir pan. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT)

1 FORMA

ĮSAKOMASIS VEKSELIS

(suma skaitmenimis ir valiutos kodas)

Akceptuotas

_____ (išrašymo vieta)

_____ (išrašymo data)

_____ (akcepto suma)

Pagal šį įsakomąjį vekselį _____ privalote sumokėti
(mokėjimo terminas)

_____ (akcepto data)

_____ (pinigų gavėjas)

_____ (parašas(-ai))

_____ (suma žodžiais ir valiutos pavadinimas)

Mokėtojas _____

Adresas _____

_____ (vekselio davėjas)

Mokėjimo vieta

_____ (adresas)

_____ (adresas)

_____ (adresas)

2 FORMA

PAPRASTASIS VEKSELIS

(suma skaitmenimis ir valiutos kodas)

_____ (išrašymo vieta) _____ (išrašymo data)

Pagal šį paprastąjį vekselį _____ privalome (privalau) sumokėti
(mokėjimo terminas)

_____ (pinigų gavėjas)

--

(suma žodžiais ir valiutos pavadinimas)

<p>Mokėjimo vieta</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>(adresas)</p>

_____ (adresas)

_____ (adresas)

praktiką, vekseliu viena prievolė pakeičiama kita... Kartu konstatuota, kad Įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo (toliau – ĮPVĮ) 19 straipsnyje nustatytas draudimas reikšti vekselio turėtojui prieštaravimus, grindžiamus asmeniniais santykiais, netaikytinas tuo atveju, kai tokius prieštaravimus reiškia paprastojo vekselio davėjas pirmajam vekselio įgijėjui, t. y. tiesioginiam santykių, kurie buvo pagrindas išduoti vekselį, kontrahentui (LAT civilinė byla Nr. 3K-7-216/2007).

ATSAKYMAS

Pažymėtina, kad klausimas, ar notaras privalo tikrinti teisinį pagrindą, dėl kurio išrašomas vekselis, yra diskusinis (taip buvo pabrėžta ir seminarų metu). Vekselis gali būti tiek vertybiniu popieriumi, tiek mokėjimo priemone (CK 6.36 straipsnio 2 dalis), kuria apmokama pinigine prievolė pagal sandorį, vekseliu gali būti įforminama ir paskola (CK 6.878 straipsnis). LAT praktika taip pat nėra vieninga šiuo klausimu, pvz.:

a) 2007 m. spalio 1 d. nutartyje c. b. Nr. 3K-7-216/2007 LAT nurodo, kad vekselio viešo patikimumo savybė lemia, kad šio vertybinio popieriaus turėtojas tol, kol neįrodyta priešingai, laikomas sąžiningu jo savininku, kuriam priklauso visos teisės pagal šį vertybinį popierių. Įstatymo nustatytas reikalavimas, kad vekselyje turi būti besąlyginis įsipareigojimas sumokėti jame nurodytą pinigų sumą, reiškia, kad vekselyje įtvirtinta mokėjimo prievolė ir iš jos atsiradusi reikalavimo teisė yra abstraktus pobūdžio. Prievolės abstraktumas reiškia, kad: pirma, abstrakti prievolė yra savarankiška, t. y. jos nesieja teisinis ryšys su jos atsiradimo pagrindu; antra, abstraktios prievolės subjektai negali remtis tokios prievolės atsiradimo pagrindo buvimu, jo galiojimu ar negaliojimu, reikalaudami vykdyti ar atsisakydami vykdyti pareigas, kilusias iš šios prievolės. Taigi vekselyje įtvirtintos prievolės abstraktumas reiškia, kad ši prievolė nesusijusi teisiniu ryšiu su vekselio išdavimo pagrindu.

b) Tačiau kitose nutartyse LAT pasisako, kad vis dėlto pagrindas, dėl kurio buvo išrašytas vekselis, yra reikšmingas. Pvz., 2014 m. gegužės 26 d. nutartyje c. b. Nr. 3K-3-281/2014 LAT kolegija pabrėžia, kad, atsižvelgiant į tai, jog nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad kasatorės vekselius išrašė užtikrinamos trečiajam asmeniui suteikto kredito grąžinimą, todėl vykdymo procese turi būti atsižvelgta į prievolės apmokėti vekselius sąsajas su pagrindine prievole grąžinti kreditą, nes sandorio, kurio pagrindu išduotas vekselis, teisinė padėtis (vykdymo eiga, prisiimtų prievolių pasibaigimas) turi įtakos vekselio teisei padėčiai.

KLAUSIMAS

Kaip bus su tokių vekselių laidavimu. Įstatymų pakeitimuose sakoma, kad toks vekselis – notarinės formos. Ar tai reiškia, kad notarinė forma apima ir laidavimą? Jeigu vekselis laiduojamas, ar tvirtinamajame įrašė rašyti „...vienašalį sandorį, pasirašytą vekselio davėjo ... ir laiduotojo ...“, tvirtinu“. Ar vekselio davėjui ir laiduotojui rašyti atskirus tvirtinamuosius įrašus? Pagal CK 6.192 straipsnio 4 dalį papildymai paprastai turi būti tokios pat formos. Pagal LRV nutarimą Nr. 987 laidavimas gali būti įrašomas ir pasibaigus mokėjimo terminui arba įforminus protestą.

ATSAKYMAS

Turėtų būti rašomas vienas vekselio tvirtinamasis įrašas, kuriuo patvirtinamas vekselio sudarymas notarine forma, nurodant, kokių asmenų pasirašytas vekselis tvirtinamas. Vekselio laiduotojas įsipareigoja taip, kaip numato įstatymas.

KLAUSIMAS

Papildomų įrašų vekselyje įrašančių (indosanto, akceptanto, tarpininko, juridinio asmens atstovo ir kt.) asmenų parašų tikrumo patvirtinimas – koks bus skaičiuojamas notaro atlyginimas? Ką reiškia „juridinio asmens atstovas“? Ar įstatymas turi omenyje, kad notaro turi būti tvirtinamas to juridinio asmens, kuris tvarko apskaitą pagal supaprastintos apskaitos taisyklės, ar visų juridinių asmenų atstovų parašų tikrumas?

ATSAKYMAS

Už parašo tikrumo notarinį patvirtinimą imamas notaro atlyginimas, numatytas Notarų imamo atlyginimo už notarinių veiksmų atlikimą, sandorių projektų parengimą, konsultacijas ir technines paslaugas laikinųjų dydžių 5.26 punkte, t. y. už parašo dokumente tikrumo paliudijimą 3 Lt.

Juridinio asmens atstovas, tai yra juridinio asmens atstovas pagal įstatymą, t. y., pvz., vadovas pagal steigimo dokumentus, arba atstovas pagal įgaliojimą. Įstatymo pakeitimai nustato, kad „vekselyje, kurio suma didesnė kaip trys tūkstančiai eurų ir kurio davėjas yra fizinis asmuo, indosanto fizinio asmens arba juridinio asmens atstovo parašo tikrumas turi būti patvirtintas notaro“, „vekselyje, kurio suma didesnė kaip trys tūkstančiai eurų ir kurio davėjas yra fizinis asmuo, tarpininko fizinio asmens arba juridinio asmens atstovo parašo tikrumas turi būti patvirtintas notaro“, taigi, pagal įstatymą bet kokio (ne tik kuris tvarko supaprastintą apskaitą) juridinio asmens (indosanto arba tarpininko) atstovo parašo tikrumas turi būti patvirtintas notaro.

KLAUSIMAS

Teisėsauga viešai paskelbė, kad negali sutikrinti tautiečių išsirašytų skolos dokumentų, kuriais pasiskolina iš užsienio subjektų. Ką ir kaip notaras turės vertinti tokioje situacijoje, kai Lietuvos fizinis asmuo pagal tokį vekselį pasiskolina iš užsienio (vekselio išrašymo vieta – užsienio valstybė), suėjus terminui vekselis pateikiamas Lietuvoje (vekselio mokėjimo vieta – Lietuva) ir notarui reikia padaryti vykdomąjį įrašą. Vekselio formą nustato įstatymai tos valstybės, kurios teritorijoje įsipareigojimai buvo pasirašyti (CK 1.56 straipsnio 1 dalis ir 1930 06 07 Konvencijos 3 straipsnis http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=95907&p_tr2=2), o vekselio davėjų įsipareigojimų teisinius padarinius nustato šių dokumentų apmokėjimo vietos įstatymai (CK 1.56 straipsnio 1 dalis ir 1930 06 07 Konvencijos 4 straipsnis), ar notarui, gavus tokį užsienyje išrašytą vekselį (kuris bus paprastos rašytinės formos), jo sudarymo formą vertinti pagal Konvencijos 3 straipsnį, ar vis dėlto remiantis CK 1.11 straipsnio 1 dalimi ar kokiu kitu pagrindu tokioje situacijoje negali būti taikomos minėtos užsienio teisės normos?

ATSAKYMAS

Pagal CK 1.56 straipsnio 1 dalį čekiams ir vekseliams taikomos 1931 m. kovo 19 d. Ženevos konvencija dėl įstatymų kolizijų naudojant čekius sprendimo ir 1930 m. birželio 7 d. Ženevos konvencija dėl įstatymų kolizijų naudojant įsakomuosius ir paprastuosius vekselius sprendimo.

Taigi, esant teisės kolizijai, taikomos konvencijos nuostatos. Pagal Ženevos konvencijos dėl įstatymų kolizijų naudojant įsakomuosius ir paprastuosius vekselius sprendimo 3 straipsnio 1 dalį įsipareigojimų pagal įsakomąjį arba paprastąjį vekselį formą nustato įstatymai tos šalies, kurios teritorijoje įsipareigojimai buvo pasirašyti.

Taigi, vekselio forma nustatoma pagal tos valstybės teisę, kurioje vekselis buvo pasirašytas.

2. Dėl vekseliams taikytinos teisės.

Pažymėtina, kad CK 1.56 straipsnyje nustatyta, jog vekseliams taikoma 1930 m. birželio 7 d. Ženevos konvencijos dėl įstatymų kolizijų naudojant įsakomuosius ir paprastuosius vekselius sprendimo (toliau – Konvencija), be to, pagal pačios Konvencijos 10 straipsnį kiekviena susitariančioji šalis pasilieka teisę netaikyti privatinės tarptautinės teisės principų, išdėstytų Konvencijoje, kai kyla klausimai dėl įsipareigojimų, prisiimtų ne kurios nors susitariančios šalies teritorijoje, o ratifikuodama Konvenciją Lietuvos Respublika nepadarė išlygos pagal šį straipsnį.

Atsižvelgiant į tai, vekseliams turėtų būti taikomos Konvencijos nuostatos, nustatant vekseliams taikytiną teisę, nepriklausomai nuo jų išrašymo vietos.

3. Dėl valiutos, kuria gali būti išrašomi vekseliai, ir kokia valiuta turi būti nurodoma notaro vykdomajame įrašė siūlant išieškoti nesumokėtą vekselio sumą bei kaip apskaičiuojamas notaro imamas atlyginimas už vykdomojo įrašo išdavimą, kai vekselis išrašytas užsienio valiuta.

KLAUSIMAS

Ar gali asmenys išrašyti vekselius užsienio valiuta? Kokią valiutą notaras nurodo vykdomajame įrašė, kai jame siūlo išieškoti iš skolininko per vekselio mokėjimo terminą nesumokėtą vekselio sumą, kai vekselis buvo išrašytas užsienio valiuta? Kaip notaras apskaičiuoja jo imamą atlyginimą už vykdomojo įrašo išdavimą, kai vekselis išrašytas užsienio valiuta?

ATSAKYMAS

Pagal LR civilinio kodekso (toliau – CK) 1.100 straipsnį pinigai, kaip civilinių teisių objektai, – tai Lietuvos banko išleidžiami banknotai, monetos ir lėšos sąskaitose, kitų valstybių išleidžiami banko bilietai, valstybės išdo bilietai, monetos ir lėšos sąskaitose, esantys teisėta atsiskaitymo priemonė. CK 6.36 straipsnyje reglamentuojama piniginių prievolių valiuta. Piniginėmis laikomos prievolės, kurių dalyką sudaro skolininko pareiga perduoti kreditoriui atitinkamą sumą (t. y. tam tikros vertės piniginius ženklus) ir kreditoriaus teisė reikalauti iš skolininko ją sumokėti (LR civilinio kodekso komentaras: Kn. 6 Prievolių teisė (I), p. 64). CK 6.36 straipsnio 1 dalis nustato, kad piniginės prievolės turi būti išreiškiamos ir apmokamos valiuta, kuri pagal galiojančius įstatymus yra teisėta atsiskaitymo priemonė Lietuvos Respublikoje. Lietuvos Respublikos pinigų įstatyme bei Lietuvos Respublikos užsienio valiutos Lietuvos Respublikoje įstatyme numatyta, kokie pinigai yra teisėta atsiskaitymo priemonė Lietuvos Respublikoje.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. rugsėjo 13 d. nutarimu Nr. 987 patvirtintų Vekselių naudojimo taisyklių 4 punkte reglamentuota, kad vekseliai gali būti naudojami asmenų įsipareigojimams nacionaline ir užsienio valiuta įforminti, jeigu tai neprieštarauja Lietuvos Respublikos įstatymams ir kitiems teisės aktams. Tų pačių taisyklių 8 punkte numatyta, kad vekseliuose nurodytose vietose įrašoma suma skaitmenimis ir valiutos tarptautinis kodas (USD, FRF ir kt.), o kai vekselis išrašomas užsienio kalba, po sumos žodžiais – tikslus valiutos pavadinimas anglų kalba. Vekseliai lietuvių, kaip ir užsienio, kalba gali

būti išrašomi nacionaline arba užsienio valiuta nurodant tarptautinį valiutos kodą, po sumos žodžiais – žodis „eurų“, o jeigu tai užsienio valiuta, – tikslus jos pavadinimas lietuvių kalba. Taigi, vadovaujantis tuo, kas išdėstyta aukščiau, asmenys turi teisę išrašyti vekselius tiek Lietuvos Respublikos nacionaline valiuta, tiek bet kuria užsienio valiuta, kuri yra teisėta atsiskaitymo priemonė Lietuvos Respublikoje.

Notaras, išduodamas vykdomąjį įrašą, jame siūlomą išieškoti iš skolininko per vekselio mokėjimo terminą nesumokėtą vekselio sumą nurodo ta valiuta, kuria vekselis buvo išrašytas, jeigu ta valiuta yra teisėta atsiskaitymo priemonė Lietuvos Respublikoje.

Vykdomuoju įrašu notaras siūlo išieškoti iš skolininko per vekselio mokėjimo terminą nesumokėtą vekselio sumą arba nesumokėtą vekselio sumos dalį, o už vykdomojo įrašo išdavimą, vadovaudamasis Notarų imamo atlyginimo už notarinių veiksmų atlikimą, sandorių projektų parengimą, konsultacijas ir technines paslaugas laikinųjų dydžių 5.25 punktu, ima procentinį atlyginimą nuo išieškamos sumos. Išieškoma suma yra vekselio mokėjimo termino dieną nesumokėta vekselio suma arba įformintame vekselio proteste nurodyta neakceptuota ar nesumokėta vekselio suma. Jeigu vekselis išrašytas užsienio valiuta, notaras konvertuoja išieškomą sumą pagal vekselio mokėjimo termino dienos arba vekselio protesto įforminimo dienos oficialų euro kursą, kurį nustato Lietuvos bankas, į Lietuvos Respublikos nacionalinę valiutą – eurą ir, pritaikęs Laikinių dydžių 5.25 punktą, apskaičiuoja procentinį notaro imamą atlyginimą už vykdomojo įrašo išdavimą.

4. Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. vasario 7 d. nutartimi Nr. 3K-3-43/2011 ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. liepos 15 d. nutartimi Nr. 3K-7-278/2011 nagrinėtų vekselių teisės klausimų.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2011 m. vasario 7 d. nutartimi Nr. 3K-3-43/2011 ir 2011 m. liepos 15 d. nutartimi Nr. 3K-7-278/2011 išnagrinėjo šiuos aktualius vekselių teisės klausimus:

Dėl notarų išduotų vykdomųjų įrašų pagal vekselius ginčijimo.

LAT išaiškino, kad ieškoviui ginčijant notaro padarytus vykdomuosius įrašus ir prašant juos pripažinti negaliojančiais, darytina išvada, kad nėra teisinio pagrindo tokį pareikštą ieškinio reikalavimą pripažinti turtiniu, jis laikytinas neturtiniu (CPK 80 straipsnio 1 dalies 1 punktas). ĮPVĮ 82 straipsnyje nustatyta, kad vykdomieji įrašai notarų užprotestuotuose ir neprotestuotinuose vekseliuose gali būti ginčijami ieš-

kinio teisenos tvarka, analogiška nuostata įtvirtinta Notarų vykdomųjų įrašų atlikimo tvarkos 13 punkte.

Teisėjų kolegijos vertinimu, kadangi nagrinėjamoje byloje nėra ginčijami nei vekselių, kaip vertybinių popierių, teisėtumas, nei skolos pagal juos dydis, toks ginčas pripažįstamas ne ginču dėl tam tikro turto priteisimo ar turtinės (reikalavimo) teisės nugincijimo, todėl jis yra iš esmės neturtinis.

Atsižvelgiant į tai, pareikštas ieškinyš dėl notaro atliktų vykdomųjų įrašų pagal pateiktus vekselius pripažinimo negaliojančiais laikytinas neturtiniu ginču bei apmokestinamas žyminiu mokesčiu CPK 80 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatyta tvarka kaip ieškinyš, pareikštas ne už turtinius, o už kitus (t. y. neturtinio pobūdžio) reikalavimus.

Dėl vekselio pateikimo apmokėti.

LAT išplėstinė teisėjų kolegija 2011 m. liepos 15 d. nutartyje c. b. Nr. 3K-7-278/2011 išaiškino, kad Įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo 40 ir 47 straipsnių normos reglamentuoja dvi skirtingas, savarankiškas ir laiko atžvilgiu viena po kitos einančias teises situacijas. Vekselio pateikimas apmokėti ir pranešimas apie neapmokėjimą yra skirtingi savo prigimtimi veiksmai, todėl negali būti atlikti vienu vekselio turėtojo aktu. Pirmiausia ĮPVĮ 40 straipsnyje nustatyta tvarka vekselio turėtojas turi pateikti vekselį apmokėti ir tik po to, jeigu vekselis nebuvo apmokėtas, turi ĮPVĮ 47 straipsnyje nustatytą pareigą informuoti apie tai pagal vekselį įsipareigojusius asmenis.

Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat išaiškino, kad ĮPVĮ 40 straipsnyje reglamentuotas vekselio pateikimas apmokėti atliekamas ne vekselio turėtojo pranešimu skolininkui, tačiau pateikiant paprastąjį neprotestuotiną vekselį, taip sudarant sąlygas asmeniui, apmokėjusiam vekselį, jį atgauti. Tokia išvada darytina atsižvelgiant į vekselio, kaip apyvartinio vertybinio popieriaus, prigimtį. Vekselio turėtojas, pateikdamas vekselį apmokėti, patvirtina, kad jis yra reikalavimo teisę turintis asmuo, ir taip sudaro prielaidas tinkamam vekselio apmokėjimui, išvengiant dvigubo apmokėjimo bei išimant vekselį iš apyvartos, nes asmuo, apmokėjęs vekselį, turi teisę reikalauti, kad jam būtų atiduotas vekselio turėtojo pakvituotas vekselis (ĮPVĮ 41 straipsnio 1 dalis, 52 straipsnio 1 dalis). Išplėstinė teisėjų kolegija, atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, nesutinka su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad registruotu laišku pateiktas reikalavimas apmokėti vekselį yra tinkamas ĮPVĮ 40 straipsnyje nustatytų vekselio turėtojo teisių įgyvendinimas.

ĮPVĮ detalai neregamentuota, kur vekselis turi būti pateiktas apmokėti, šie klausimai tik iš dalies suregu-

liuoti [PV] 6 ir 29 straipsniuose. Pagal [PV] 6 straipsnį vekselis gali būti pateiktas apmokėti trečiojo asmens gyvenamojoje vietoje (buveinėje), neatsižvelgiant į tai, ar ši vieta yra toje vietovėje, kur yra mokėtojo gyvenamoji vieta (buveinė), ar kitoje vietovėje. [PV] 29 straipsnyje nustatyta, kad jeigu vekselio davėjas vekselyje nurodė kitą mokėjimo vietą negu vekselio mokėtojo gyvenamoji vieta (buveinė), bet nenurodė trečiojo asmens, kurio adresu turi būti mokama, tai mokėtojas gali šį trečiąjį asmenį nurodyti akceptuodamas vekselyje; jei trečiasis asmuo nenurodytas, laikoma, kad pats akceptantas įsipareigoja mokėti mokėjimo vietoje; jeigu vekselis mokėtinas mokėtojo gyvenamojoje vietoje (buveinėje), mokėtojas gali akceptuodamas įrašyti vietas, kur turi būti mokama, adresą (straipsnio 1 ir 2 dalys). Iš nurodytų įstatymo nuostatų darytina išvada, kad vekselio apmokėjimo vieta *inter alia* gali būti nurodyta vekselyje.

Išplėstinė teisėjų kolegija konstatuoja, kad aptartas įstatymo reguliavimas leidžia daryti išvadą, jog vekselio buvimas pas vekselio turėtoją preziūmuoja ir vekselio pateikimą apmokėti. Pažymėtina, kad tokią prezumpciją patvirtinta ir vekselio turėtojo piniginių reikalavimų patenkinimą reglamentuojantis [PV] 81 straipsnis bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. rugsėjo 13 d. nutarimu Nr. 988 patvirtinta Notarų vykdomųjų įrašų atlikimo tvarka.

[PV] 81 straipsnyje nustatyta, kad kai atsiranda reikalavimo teisė vekselį užprotestuvas arba atleidus vekselio turėtoją nuo pareigos įforminti protestą bei pranešus visiems pagal vekselį įsipareigojusiems asmenims, kad vekselis neakceptuotas arba neapmokėtas, vekselio turėtojo reikalavimai patenkinami ne ginčo tvarka. Toks įstatymo reguliavimas nagrinėjamoje byloje tampa aktualus aiškinant notaro funkcijas išduodant vykdomuosius įrašus paprastuosiuose neprotestuotinuose vekseliuose, t. y. tai reiškia, kad vekselio turėtojas turi teisę patenkinti savo reikalavimus ne ginčo tvarka, jeigu įvykdytos [PV] 81 straipsnyje nustatytos sąlygos: *pirma*, turi būti atsiradusi reikalavimo teisė; *antra*, turi būti pranešta pagal vekselį įsipareigojusiems asmenims, kad vekselis neapmokėtas. Pažymėtina, kad pagal šio [PV] 47 straipsnio 4 dalį pranešti galima bet kokia forma, o pagal [PV] 47 straipsnio 5 dalį – laikoma, jog terminas nepraleistas, jeigu pranešimas nustatytu laiku buvo išsiųstas paštu.

[PV] 81 straipsnyje įtvirtintos sąlygos gauti reikalavimo patenkinimą ne ginčo tvarka atsispindi ir įstatymo įgyvendinamuosiuose teisės aktuose. Vykdomųjų įrašų atlikimo tvarkos 3 punkte nustatyta, kad notaras daro vykdomuosius įrašus pagal vekselio turėtojo ar jo įgalioto asmens arba atgręžtinio

reikalavimo teisę turinčio asmens rašytinį prašymą išieškoti pinigus iš skolininko; kartu su prašymu pateikiamas vekselis (vokselio nuorašas), užprotestuoto vokselio protestas, pakvitavimas, jeigu sumokėta vokselio sumos dalis; prašyme *inter alia* nurodoma, ar vekselis, kuriam neprivalomas protestas, nustatytu laiku pateiktas vokselio davėjui ir iš jo pareikalauta apmokėti vekselį (Vykdomųjų įrašų atlikimo tvarkos 4.7 punktas). *Atsižvelgiant į teisinį reguliavimą, vekselio turėtoji nurodoma sąžiningai pareikšti apie tai, kad jis įvykdė [PV] 40 straipsnyje įtvirtintą pareigą pateikti vekselį apmokėti, tačiau nei [PV] 81 straipsnyje, nei Vykdomųjų įrašų atlikimo tvarkoje nereikalaujama, jog notarui būtų pateikti tai patvirtinantys įrodymai. Nepaisant to, vekselio turėtojas turi pateikti įrodymus, kad jis [PV] 47 straipsnyje nustatyta tvarka pranešė visiems pagal vekselį įsipareigojusiems asmenims apie tai, jog vekselis nebuvo apmokėtas (Vykdomųjų įrašų atlikimo tvarkos 8 punktas).* Išplėstinė teisėjų kolegija, atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, išaiškina, kad nurodytas teisinis reguliavimas leidžia daryti išvadą, jog vekselio turėtojas, pateikdamas notarui prašymą išduoti vykdomąjį įrašą paprastajam neprotestuotinam vekseliui, neprivalo pateikti įrodymų, patvirtinančių, kad vekselis buvo pateiktas apmokėti, išskyrus pareiškimą prašyme. Tačiau aplinkybe, kad vekselis nebuvo pateiktas apmokėti ar pateiktas apmokėti praleidus įstatyme ([PV] 40 straipsnis) nustatytus terminus, gali gintis suinteresuotas asmuo, ginčydamas vekselio turėtojo reikalavimo teises ([PV] 48 straipsnio 2 dalis).

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą LAT Išplėstinės teisėjų kolegijos išaiškinimą, darytina išvada, kad:

Vokselio pateikimas apmokėti ir pranešimas apie neapmokėjimą yra skirtingi savo prigimtimi veiksmai, todėl negali būti atlikti vienu vekselio turėtojo aktu.

Vokselio pateikimas apmokėti atliekamas ne vekselio turėtojo pranešimu skolininkui, tačiau pateikiant paprastąjį neprotestuotiną vekselį.

Vokselio buvimas pas vekselio turėtoją preziūmuoja ir vekselio pateikimą apmokėti.

Vokselio turėtojas notarui pateikiamame prašyme išieškoti pinigus iš skolininko turi sąžiningai nurodyti (pareikšti) apie tai, kad jis įvykdė [PV] 40 straipsnyje įtvirtintą pareigą pateikti vekselį apmokėti.

Vokselio turėtojas, pateikdamas notarui prašymą išieškoti pinigus iš skolininko, neprivalo pateikti įrodymų, patvirtinančių, kad vekselis buvo pateiktas apmokėti, išskyrus pareiškimą prašyme.

Vokselio turėtojas turi pateikti notarui įrodymus, kad jis [PV] 47 straipsnyje nustatyta tvarka pranešė visiems pagal vekselį įsipareigojusiems asmenims apie tai, jog vekselis nebuvo apmokėtas.

Dėl teisės pareikšti reikalavimus vekselio davėjui senaties terminų.

[PV] 72 straipsnyje nustatyti reikalavimų pateikimo senaties terminai: 1) visi reikalavimai pagal vekselį akceptantui gali būti pareikšti per trejus metus nuo mokėjimo termino dienos; 2) vekselio turėtojas turi teisę pareikšti reikalavimus indosantams ir davėjui per vienerius metus nuo nustatyto laiku įforminto protesto dienos, o kai vekselyje buvo sąlyga „grąžinti be išlaidų“ ar „neprotestuotinas“, – nuo mokėjimo termino dienos; 3) indosantai turi teisę pareikšti reikalavimus vieni kitiems ir davėjui per šešis mėnesius nuo tos dienos, kai indosantas apmokėjo vekselį, arba nuo tos dienos, kai jam pačiam buvo pareikštas reikalavimas.

LAT nutartyje išaiškino, kad tuo atveju, kai vekselio turėtojas kreipiasi į notarą dėl vykdomojo įrašo gavimo pasibaigus įstatyme nustatytiems terminams, notaras turi atsakyti išduoti vykdomąjį įrašą, o išduotas vykdomasis įrašas negali būti laikomas teisėtu ([PV] 55 straipsnio 1 dalies 3 punktas, 81 straipsnis).

[PV] 72 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas bendras terminas, per kurį vekselio turėtojas turi kreiptis į notarą ir pareikšti reikalavimus vekselio davėjui, yra vieneri metai nuo nustatyto laiku įformintos protesto dienos, o kai vekselyje buvo įrašyta sąlyga „grąžinti be išlaidų“ ar „neprotestuotinas“, – nuo mokėjimo termino dienos.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal įstatymą reikalavimai gali būti patenkinami ne ginčo tvarka notarui išduodant vykdomąjį įrašą, kai vekselio turėtojas kreipiasi į notarą per vienerius metus nuo mokėjimo termino dienos ([PV] 72 straipsnio 2 dalis).

LAT taip pat pasisakė dėl [PV] 72 straipsnio 1 dalyje nurodyto reikalavimų pateikimo senaties termino, pagal kurį visi reikalavimai pagal vekselį akceptantui gali būti pareikšti per trejus metus nuo mokėjimo termino dienos.

LAT nurodė, kad šis pailgintas trejų metų reikalavimų pareiškimo senaties terminas taikomas tik tuomet, kai vekselis buvo akceptuotas, o akceptas atitinka įstatymo reikalavimus.

Pagal [PV] 2 straipsnį akceptantas – akcepto įrašą vekselyje padaręs asmuo, o akceptas – įrašas vekselyje, patvirtinantis, kad padaręs įrašą asmuo sutinka vekselį apmokėti laiku. [PV] 23 straipsnyje vekselio turėtoji suteikta teisė pateikti vekselį iki sueis mokėjimo terminas, mokėtojai šio gyvenamojoje vietoje (buveinėje) akceptuoti. Akceptas turi būti įforminamas pagal [PV] 27 straipsnio reikalavimus.

Kai vekselio turėtojas pateikia vekselį akceptuoti, o vekselio davėjas vekselį akceptuoja, jis tampa akceptantu, ir tik tokiu atveju visi reikalavimai pagal

vekselį akceptantui gali būti pareikšti per trejus metus nuo mokėjimo termino dienos.

5. Ar gali notaras išduoti vykdomąjį įrašą pagal vekselį, kai vekselio davėjas ar kitas pagal vekselį įsipareigojęs asmuo yra miręs?

Ką notaras turi patikrinti, prieš priimdamas prašymą išieškoti pinigus iš skolininko pagal vekselį, yra numatyta Notarų vykdomųjų įrašų atlikimo tvarkoje. Notarų vykdomųjų įrašų atlikimo tvarkos 6 punkte nustatyta, kad notaras patikrina, ar: 1) vekselį pateikiantis asmuo yra teisėtas jo turėtojas ar jo įgaliotas asmuo; 2) vekselis sudarytas pagal įstatymo reikalavimus; 3) vekselis užprotestuotas pagal Vekselių ir čekių protestavimo taisyklės arba vekselio turėtojas yra atleistas nuo pareigos įforminti protestą. Taigi notaras neprivalo tikrinti duomenų apie vekselio davėją, taip pat neprivalo tikrinti, ar vekselio davėjas vykdomojo įrašo pagal vekselį darymo metu yra gyvas.

Notaras, išduodamas vykdomąjį įrašą, netikrina, ar vekselio davėjas (skolininkas) yra gyvas, todėl gali išduoti vykdomąjį įrašą pagal vekselį, kuriuo siūlytų išieškoti iš skolininko per vekselio mokėjimo terminą nesumokėtą vekselio sumą su priklausančiomis palūkanomis bei kitas išlaidas, nors ir tas skolininkas (vekselio davėjas) vykdomojo įrašo darymo metu būtų miręs. Notaro vykdomasis įrašas yra vykdytinas dokumentas, kuris turi būti pateikiamas vykdyti LR civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka. Todėl, jeigu vykdomojo proceso pradėdamas ir vykdomas pagal notaro išduotą vykdomąjį įrašą, kuriuo reikalaujama išieškoti iš skolininko (vekselio davėjo), kuris yra miręs, tokiu atveju, vadovaujantis LR civilinio proceso kodekso 596 straipsnio 1 dalimi, skolininką pakeičia vykdomo veiksmų atlikimo vietas apylinkės teismas, kadangi vykdomas atliekamas ne teismo išduoto vykdomojo dokumento pagrindu.

6. Dėl notaro vykdomojo įrašo turinio.

KLAUSIMAS

Atsižvelgiant į CPK 648 straipsnio 5 dalį, kokį įstatymą, kurio pagrindu dokumentas turėtų būti vykdomas, notaras turėtų nurodyti vykdomajame įrašė?

ATSAKYMAS

CPK 648 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad kitų vykdomųjų dokumentų turinį nustato kiti įstatymai, tačiau visais atvejais tuose dokumentuose turi būti nurodyta šio straipsnio 1 dalies 7 punkte nurodyti rekvizitai bei kokio įstatymo pagrindu dokumentas turi būti vykdomas šio kodekso nustatyta tvarka.

PAVYZDINĖ VYKDOMOJO ĮRAŠO FORMA

VYKDOMASIS ĮRAŠAS

(egzempliorius)

(data žodžiais)_____
(vieta)Aš, _____ notaras _____
(notaro (-ų) biuras) (vardas, pavardė)

vadovaudamasis Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 26 straipsnio 1 dalies 14 punktu, reikalauju pagal šį vykdomąjį įrašą išieškoti (solidariai) iš _____

(asmens(-ų) vardas, pavardė arba įmonės pavadinimas, gyvenamoji vieta arba buveinės adresas)vekselio (čekio) turėtojo _____
(asmens vardas, pavardė, asmens kodas arba įmonės pavadinimas, registracijos kodas)

naudai per vekselio (čekio) mokėjimo terminą nesumokėtą vekselio (čekio) sumą (nesumokėtą vekselio (čekio) sumos dalį) – _____

(vekselio, čekio suma skaitmenimis ir žodžiais)

su priklausančiomis palūkanomis – _____
(palūkanų suma skaitmenimis ir žodžiais)Taip pat reikalauju išieškoti (solidariai) iš _____
_____ notaro paimtą atlyginimą už vekselio (čekio)
(asmens(-ų) vardas, pavardė arba įmonės pavadinimas)protestavimą – _____
(suma skaitmenimis ir žodžiais)ir vykdomojo įrašo darymą – _____;
(suma skaitmenimis ir žodžiais)pranešimų siuntimo ir kitas išlaidas – _____
(suma skaitmenimis ir žodžiais)Pagal šį vykdomąjį įrašą reikalauju iš _____
(asmens(-ų) vardas, pavardė arba įmonės pavadinimas)išieškoti (solidariai) iš viso _____
(suma žodžiais)

Šis vykdomasis įrašas sudarytas _____ egzemplioriais. Pirmasis egzempliorius saugomas notaro byloje, kiti atiduoti vekselio (čekio) turėtojui. Vykdomasis įrašas turi būti vykdomas Notariato įstatymo 43 straipsnio pagrindu.

Notarinio registro Nr. _____
Atlyginimas _____

Vykdomajame dokumente turi būti nurodyta vieta antstolio žymai apie atliekamus vykdymo veiksmus.

CPK 648 straipsnio 1 dalies 7 punkte numatyta, kad vykdomajame rašte turi būti nurodomas visas išieškotojo bei skolininko pavadinimas ir jų adresai, asmens kodas, juridinio asmens registravimo kodas, bankų rekvizitai.

Pažymėtina, kad Vyriausybės 1999 m. rugsėjo 13 d. nutarimu patvirtintoje „Notarų vykdomųjų įrašų atlikimo tvarkoje“ pridėta notaro vykdomojo įrašo forma, kurioje nėra numatyta, kokio įstatymo pagrindu dokumentas turi būti vykdomas CPK nustatyta tvarka, nors CPK reikalauja, kad ši nuostata vykdomajame įrašė būtų numatoma.

Teisinis pagrindas, kuriuo remiantis yra vykdomi notarų išduoti vykdomieji įrašai, yra Notariato įstatymo 43 straipsnis, kuriame numatyta, kad notaro vykdomieji įrašai pagal užprotestuotus arba neprotestuotinus vekselius ar čekius yra vykdytini ir vykdomieji dokumentai yra vykdomi civilinio proceso tvarka.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta aukščiau, rekomenduotina notaro išduodamame vykdomajame įrašė papildomai įrašyti sąlygą, kad „notaro vykdomasis įrašas turi būti vykdomas Notariato įstatymo 43 straipsnio pagrindu“.

Pavyzdinė vykdomojo įrašo forma pridedama.

7. Dėl vykdomojo įrašo išdavimo pagal vekselį, kuris pasirašytas elektroniniu parašu.

KLAUSIMAS

Ar gali notaras išduoti vykdomąjį įrašą pagal vekselį, kuris pasirašytas elektroniniu parašu?

ATSAKYMAS

Įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo (toliau – ĮPVJ) 3 ir 77 straipsniuose nustatyti įsakomųjų ir paprastųjų vekselių rekvizitai. Vienas iš būtinųjų vekselio rekvizitų yra vekselio davėjo parašas. Nesant vekselio davėjo parašo, dokumentas neturi vekselio galios.

ĮPVJ nėra reglamentuota reikalavimų, keliamų vekselio davėjo parašui, nėra nustatyta, koks parašas (pasirašytas ranka ir / ar elektroninis) gali būti naudojamas išrašant vekselius.

Vekselių naudojimo taisyklių 6 punkte nustatyta, kad vekseliai išrašomi rašaliniu rašikliu, tušinuku, rašomąja mašinėle arba *kitomis priemonėmis*. Pagal Taisyklių 34 punktą reikalavimas pasirašyti ranka nustatytas tik indosanto parašui, vekselio perleidimo įforminant indosamentą atveju. Tuo tarpu vekselio davėjo parašui jokių apribojimų ar reikalavimų teisės aktuose nėra nustatyta.

Pagal Elektroninio parašo įstatymo (toliau – EPI) 8 straipsnio 1 dalį saugus elektroninis parašas, sukurtas saugia parašo formavimo įranga ir patvirtintas galiojančiu kvalifikuotu sertifikatu, elektroniniams duomenims turi tokią pat teisinę galią kaip ir parašas rašytiniuose dokumentuose ir yra leistinas kaip įrodinėjimo priemonė teisme.

Atsižvelgiant į tai, vekselis galėtų būti pasirašomas saugiu ir kvalifikuotu elektroniniu parašu, o notaras turėtų teisę pagal tokį vekselį išduoti vykdomąjį įrašą.

Tačiau pažymėtina, kad Elektroninio parašo įstatymas elektroninį parašą apibrėžia plačiau ir nustato galimybę pačioms šalims susitarti, kokius duomenis ir veiksmus laikyti elektroniniu parašu. Pagal EPI 8 straipsnio 3 dalį elektroninis parašas visais atvejais turi šio straipsnio 1 dalyje įtvirtintą teisinę galią, jeigu parašų naudotojai tarpusavyje dėl to susitaria. Taigi, įstatymas nustato sutartinio elektroninio parašo galimybę.

Susitarimas dėl to, kokie šalių veiksmai ar duomenys turi elektroninio parašo teisinę galią, įtvirtintą EPI 8 straipsnio 1 dalį, sudaromas tarp vekselio davėjo ir gavėjo. Notaras, kuris išduoda vykdomąjį įrašą pagal vekselį, yra trečioji šalis. Todėl notarui, norinčiam įsitikinti, ar vekselis pasirašytas elektroniniu parašu, šalys turėtų pateikti rašytinę sutartį dėl to, kad šalys yra susitarusios, jog elektroninis parašas (konkretūs veiksmai ar duomenys), kuriuo pasirašytas vekselis, turi elektroninio parašo teisinę galią. Tokia sutartis taip pat galėtų būti pasirašyta ir saugiu kvalifikuotu elektroniniu parašu.

IŠAIŠKINIMAS

Notarai gali išduoti vykdomuosius įrašus pagal elektroniniu parašu pasirašytus vekselius, jeigu toks vekselis pasirašytas saugiu ir kvalifikuotu elektroniniu parašu (t. y. saugiu elektroniniu parašu, sukurtu saugia parašo formavimo įranga ir patvirtintu galiojančiu kvalifikuotu sertifikatu), arba toks vekselis pasirašytas elektroniniu parašu, dėl kurio vekselio davėjas ir gavėjas tarpusavyje susitarė, kad toks elektroninis parašas turi Elektroninio parašo įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą teisinę galią, tačiau tokiu atveju notarui turi būti pateikta atskira rašytinė vekselio davėjo ir gavėjo sutartis (tokia sutartis taip pat galėtų būti pasirašyta ir saugiu kvalifikuotu elektroniniu parašu) dėl to, kokie šalių veiksmai ar duomenys laikytini dokumento pasirašymu elektroniniu parašu ir turintys elektroninio parašo teisinę galią bei pateikti įrodymai, kad tas vekselis pasirašytas vekselio davėjo ir gavėjo susitartu elektroniniu parašu. ■

KONSULTACIJA DĖL UŽDAROSIOS AKCINĖS BENDROVĖS AKCIJŲ PIRKIMO-PARDAVIMO SUTARTIES IR BENDROVĖS AKCIJŲ PASIRAŠYMO SUTARTIES SUDARYMO NOTARINE TVARKA

PATVIRTINTA

Lietuvos notarų rūmų prezidiumo
2015 m. sausio 15 d. nutarimu Nr. 4.1

2015 m. sausio 1 d. įsigalios Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.74, 1.105 ir 6.871 straipsnių pakeitimo įstatymas bei Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 44 ir 47 straipsnių pakeitimo įstatymas. Įstatymų pakeitimai numato, kad:

1. Uždarųjų akcinių bendrovių akcijų pirkimo-pardavimo sutartis, kai parduodama 25 procentai ar daugiau uždarosios akcinės bendrovės akcijų arba akcijų pardavimo kaina yra didesnė kaip keturiolika tūkstančių penki šimtai eurų, išskyrus atvejus, kai akcininkų asmeninės vertybinių popierių sąskaitos tvarkomos vertybinių popierių rinką reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka, turi būti notarinės formos (Civilinio kodekso 1.74 straipsnio 1 dalies 3 punktą);
2. Tais atvejais, kai Civilinis kodeksas nustato privalomą notarinę formą (visą ar dalį pasirašytų akcijų emisijos kainos apmokant nepiniginiu įnašu – nekilnojamuoju turtu), bendrovės akcijų pasirašymo sutartis turi būti notarinės formos (Akcinių bendrovių įstatymo 44 straipsnio 2 dalis);
3. Tais atvejais, kai Civilinis kodeksas nustato privalomą notarinę formą, uždarosios akcinės bendro-

vės akcijų pirkimo-pardavimo sutartis turi būti notarinės formos (Akcinių bendrovių įstatymo 47 straipsnio 10 dalis).

Pagal Aiškinamąjį raštą dėl Civilinio kodekso (toliau – CK) papildymo įstatymo ir Akcinių bendrovių įstatymo (toliau – ABĮ) pakeitimo ir papildymo įstatymo projektų aukščiau 1 punkte nurodytu atveju CK pakeitimu siekiama užkirsti kelią sukčiavimo pobūdžio nusikalstamoms veikoms, dėl kurių nukenčia tiek privačių asmenų, tiek valstybės interesai. Akcijų pirkimo-pardavimo sutartis sudarant paprasta rašytine forma, akcijų perleidimo faktas fiksuojamas akcijų apskaitos dokumentuose. Tačiau už akcijų apskaitą yra atsakinga ir duomenis apie akcininkus Juridinių asmenų registro tvarkytojui perduoda pati bendrovė. Todėl mechanizmo, galinčio užtikrinti patikimos informacijos apie uždarosios akcinės bendrovės akcininkus kaupimą, nėra. Dėl šių priežasčių kontrolės ir teisėsaugos institucijos laiku negauna patikimos informacijos apie jų sudarymą, todėl dažnai nėra galimybių nustatyti, ar buvo sudaromi ir vykdomi realūs akcijų pirkimo-pardavimo sandoriai, ar buvo siekiama sukurti fiktyvių įmonių grandinę, o pasitvirtinus šiai versijai – išaiškinti atsakingus asmenis.

2, 3 punktuose nurodytais atvejais, ABĮ pakeitimo buvo pašalintas egzistavęs prieštaravimas tarp ABĮ 44 straipsnio 2 dalies, pagal kurią akcijų pasirašy-

mo sutartis yra paprastos rašytinės formos, taip pat ir tais atvejais, kai visa ar dalis pasirašytų akcijų emisijos kainos apmokama nepiniginiu įnašu – nekilnojamoju turtu, ir CK 1.74 straipsnio 1 dalies 1 punkto, pagal kurį daiktinių teisių į nekilnojamąjį daiktą perleidimo sandoriai turi būti sudaromi notarine forma.

I. Dėl uždarnosios akcinės bendrovės akcijų pirkimo-pardavimo (įsigijimo) sutarčių sudarymo notarine forma

Uždarnosios akcinės bendrovės (toliau – UAB) akcijų pirkimo-pardavimo (įsigijimo) sutartis notarine forma turi būti sudaryta trimis atvejais:

1. Kai parduodama 25 procentai ar daugiau UAB akcijų, išskyrus, kai akcininkų asmeninės vertybinių popierių sąskaitos tvarkomos vertybinių popierių rinką reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka;
2. Kai parduodamų UAB akcijų kaina yra didesnė kaip 14 500 Eur (nepriklausomai nuo parduodamų UAB akcijų skaičiaus ar jų dalies nuo visų UAB išleistų akcijų skaičiaus), išskyrus, kai akcininkų asmeninės vertybinių popierių sąskaitos tvarkomos vertybinių popierių rinką reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka;
3. Kai CK nustato privalomą notarinę formą, t. y. tais atvejais, kai visa ar dalis parduodamų (įsigyjamų) akcijų kainos apmokama nepiniginiu įnašu – nekilnojamoju turtu.

Tam, kad būtų taikomos 1, 2 punktuose nurodytos išimtys ir UAB akcijų pirkimo-pardavimo sutartys, nepriklausomai nuo parduodamų akcijų skaičiaus ar jų dalies nuo visų UAB išleistų akcijų skaičiaus, taip pat akcijų kainos, galėtų būti sudaromos paprasta rašytine forma, būtinos visos šios sąlygos:

1. UAB akcijos turi būti nematerialios;
2. UAB jos akcininkų asmeninių vertybinių popierių sąskaitų tvarkymą turi būti perdavusi sąskaitų tvarkytojui;
3. UAB akcininkų asmeninės vertybinių popierių sąskaitos turi būti tvarkomos vertybinių popierių rinką reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka.

Pažymėtina, kad minėtas reglamentavimas ne-taikytinas akcijų dovanojimo ar mainų sutartims. Toliau bus aptarti bendrieji akcijų perleidimo ypatumai, taikytini ir akcijų perleidimui pagal akcijų pirkimo-pardavimo sutartis, kurioms CK ir ABĮ nustato privalomą notarinę formą.

Bendrieji akcijų perleidimo ypatumai. Pagal

CK 6.428 straipsnį vertybinių popierių, taigi ir akcijų, pirkimo-pardavimo sutarčių sudarymo ypatumus nustato tam tikri įstatymai. UAB akcijų pirkimo-pardavimo atveju aktualus yra ABĮ.

Pagal ABĮ 40 straipsnio 8 dalį UAB akcijos gali būti **nematerialios** arba **materialios** (t. y. akcijos gali būti dviejų skirtingų formų). Priklausomai nuo UAB akcijos formos ir, nematerialių akcijų atveju, UAB pasirinkto akcijų apskaitos būdo (t. y. (i) ar UAB nematerialių akcijų apskaitą tvarko pati, (ii) ar UAB tokių akcijų apskaitą yra perdavusi sąskaitų tvarkytojui, tačiau apskaitą sąskaitų tvarkytojas atlieka nesilaikydamas vertybinių popierių rinką reglamentuojančių teisės aktų nustatytos tvarkos, (iii) ar UAB tokių akcijų apskaitą yra perdavusi sąskaitų tvarkytojui, kuris apskaitą atlieka laikydamasis vertybinių popierių rinką reglamentuojančių teisės aktų nustatytos tvarkos, t. y. dviejų lygių apskaitos sistemoje) skiriasi ir šių akcijų pardavimo tvarka.

UAB akcininkų asmeninių vertybinių popierių sąskaitų tvarkymo, taip pat akcininkų registravimo, duomenų apie akcininkus ir jų turimas nematerialias akcijas ir materialias akcijas (akcijų sertifikatus) kaupimo tvarka, siekiant sudaryti tinkamas sąlygas įgyvendinti bendrovių akcininkų teises, reglamentuoja 2004 m. rugpjūčio 23 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1041 patvirtintos Uždarųjų akcinių bendrovių akcininkų – nematerialių akcijų savininkų asmeninių vertybinių popierių sąskaitų tvarkymo ir materialių akcijų savininkų registravimo uždarnosiose akcinėse bendrovėse taisyklės (toliau – Taisyklės).

Nematerialios akcijos. Pagal ABĮ 41 straipsnio 1 dalį nematerialios akcijos fiksuojamos įrašais akcininkų asmeninėse vertybinių sąskaitose, o vadovaujantis ABĮ 40 straipsnio 9 dalimi, *nematerialios akcijos savininkas (akcininkas) yra asmuo, kurio vardu atidaryta asmeninė vertybinių popierių sąskaita*, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis. Vadovaujantis Taisyklių 8 punktu, be vertybinių popierių sąskaitų, UAB akcijų apskaitos tvarkytojas papildomai gali tvarkyti operacijų akcijomis registravimo žurnalą. Vertybinių popierių sąskaita atidaroma vienam akcininkui, o operacijų akcijomis registravimo žurnale yra fiksuojamos visos operacijos visomis akcijomis.

Taigi, nematerialios akcijos neturi objektyvios, materialios išraiškos, t. y. jos fiksuojamos įrašais asmeninėse jų savininkų (akcininkų) vertybinių popierių sąskaitose, o įrašas vertybinių popierių sąskaitoje ir yra tiesioginis nuosavybės teisės į jame nurodytus vertybinius popierius įrodymas.

Pažymėtina, kad pagal ABĮ 41 straipsnio 3 dalį UAB akcininkų – nematerialių akcijų savininkų – asmeni-

nių vertybinių popierių sąskaitas tvarko juos išleidusi UAB. UAB taip pat gali sutartimi perduoti akcininkų asmeninių vertybinių popierių sąskaitų tvarkymą sąskaitų tvarkytojui. Pagal ABĮ 41 straipsnio 4 dalį sąskaitų tvarkytojas, kuris yra atidaręs akcininko asmeninę vertybinių popierių sąskaitą, akcininko prašymu turi išduoti išrašą iš šios sąskaitos. Išrašė turi būti nurodytas akcijų skaičius bei kita teisės aktuose nustatyta informacija apie akcijas, kurios įrašytos į sąskaitą.

Pagal Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymo (Žin., 2007, Nr. 17-627; 2011, Nr. 145-6818) 65 straipsnio 1 dalį vertybinių popierių asmenines sąskaitas turi teisę atidaryti ir tvarkyti finansų maklerio įmonės, licencijuotos kredito įstaigos ir AB Lietuvos centrinis vertybinių popierių depozitoriumas (toliau – Centrinis depozitoriumas).

Taip pat pažymėtina, kad UAB perdavus akcininkų asmeninių vertybinių popierių sąskaitų tvarkymą sąskaitų tvarkytojui, sąskaitų tvarkytojas jas gali tvarkyti dviem būdais: (i) vertybinių popierių rinką reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka arba (ii) nesilaikydamas tokios tvarkos ir vadovaudamasis bendrais UAB akcijų apskaitai nustatytais reikalavimais. CK 1.74 straipsnio 1 dalies 3 punkte numatyta išimtis dėl notarinės akcijų pirkimo-pardavimo sutarties formos gali būti taikoma tik pirmuoju (i) atveju, kai UAB akcijų apskaita vykdoma ne pačios UAB, o sąskaitų tvarkytojų ir Centrinio depozitoriumo *dviiejų lygių* finansinių priemonių apskaitos sistemoje vertybinių popierių rinką reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka, t. y. vadovaujantis Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymu, Lietuvos banko 2012 m. liepos 12 d. nutarimu Nr. 03-161 patvirtintomis Finansinių priemonių ir jų apyvartos apskaitos taisyklėmis (Žin., 2012, Nr. 87-4564) ir Centrinio depozitoriumo 2014 m. gruodžio 5 d. valdybos sprendimu Nr. 14-29 patvirtinta Uždarųjų akcinių bendrovių išleistų finansinių priemonių apskaitos tvarka. Antruoju (ii) atveju, kai UAB akcijų apskaita yra vykdoma sąskaitų tvarkytojo, vadovaujantis bendrais UAB akcijų apskaitai nustatytais reikalavimais, t. y. ABĮ ir Taisyklėmis, CK 1.74 straipsnio 1 dalies 3 punkte numatyta išimtis negali būti taikoma.

Materialios akcijos. Pagal ABĮ 40 straipsnio 10 dalį *materialios akcijos savininkas (akcininkas) yra akcijoje nurodytas asmuo*. Be to, pagal ABĮ 40 straipsnio 12 dalį UAB įstatuose gali būti numatyta, kad vietoj materialių akcijų akcininkams išduodami akcijų sertifikatai. Tokiu atveju materialių akcijų savininkas yra akcijų sertifikate nurodytas asmuo. Reikalavimai materialių akcijų / akcijų sertifikatų turiniui nurodyti ABĮ 40 straipsnio 11, 13 dalyse.

Vadovaujantis ABĮ 40 straipsnio 14 dalimi, materialioji akcija turi būti patvirtinta valdybos pirmininko (jei valdyba nesudaroma – bendrovės vadovo) parašu. Valdybos pirmininko (ar atitinkamai bendrovės vadovo) parašu turėtų būti patvirtintas ir akcijų sertifikatas. Taigi, kiekviena materialioji akcija turi būti atspausdinta kaip atskiras vertybinis popierius, o akcijos savininkas (akcininkas) yra nurodomas pačioje akcijoje. Tuo atveju, kai vietoj materialios akcijos išduodamas akcijų sertifikatas (kuris taip pat atspausdinamas), jame nurodoma akcijų, kurias atitinka sertifikatas, skaičius, akcijų savininkas ir kiti duomenys. Pagal Taisyklių 2 punktą UAB, kuri yra išleidusi materialias akcijas (akcijų sertifikatus), turi vesti akcininkų registravimo žurnalą. UAB akcininko prašymu turi išduoti išrašą iš akcininkų registravimo žurnalo ir jame turi būti nurodytas akcijų skaičius bei kita teisės aktuose nustatyta informacija apie įrašytas akcijas.

Atsižvelgiant į nurodytus UAB išleistų materialių akcijų (akcijų sertifikatų) ir jų apskaitos ypatumus, UAB išleistų materialių akcijų (akcijų sertifikatų) pardavimui CK 1.74 straipsnio 1 dalies 3 punkte numatyta išimtis negali būti taikoma.

Nematerialių UAB akcijų pirkimas-pardavimas. Nematerialios akcijos perleidžiamos sudarant sutartį. Pagal ABĮ 46 straipsnio 3 dalį sudariusios sandorį dėl nematerialių akcijų perleidimo, sandorio šalys jų sąskaitų tvarkytojams turi pateikti rašytinę sutartį, kurioje, be kitų reikalavimų, turi būti numatyti ABĮ 46 straipsnio 3 dalyje nustatyti duomenys: 1) bendrovės, kurios akcijos perleidžiamos, pavadinimas, teisinė forma, kodas ir buveinė; 2) perleidžiamų akcijų skaičius pagal klases ir nominali vertė; 3) privilegijuotų akcijų dividendo dydis, balsavimo ir kitos teisės. Vadovaujantis ABĮ 46 straipsnio 4 dalimi sutartis, kurioje nėra bent vieno iš numatytų duomenų, yra negaliojanti nuo jos sudarymo ir sąskaitų tvarkytojai neturi teisės pagal ją daryti įrašų. CK 1.74 straipsnio 1 dalies 3 punkte numatytais atvejais, kai UAB akcijų pardavimui nėra taikoma ten pat įtvirtinta išimtis, sąskaitų tvarkytojams pateikiama sutartis turi būti patvirtinta notariškai.

Pagal CK 1.101 straipsnio 10 dalį nematerialūs vertybiniai popieriai perleidžiami atitinkamais įrašais vertybinių popierių sąskaitose. Vadovaujantis ABĮ 46 straipsnio 2 dalimi nematerialių akcijų perleidimas fiksuojamas įrašais jų perleidėjo ir įgijėjo asmeninėse vertybinių popierių sąskaitose. Įrašai asmeninėse akcijų įgijėjo ir perleidėjo vertybinių popierių sąskaitose atliekami akcijų perleidimo sutarties pagrindu. Įrašus vertybinių popierių sąskaitose padaro vertybinių popierių sąskaitų tvarkytojas. Vadovaujantis Taisyklių 14.10 ir 17 punktais nematerialios ak-

cijos pirkimo-pardavimo sutartį sąskaitų tvarkytojui turėtų pateikti akcijas perleidę ir jas įsigiję asmenys.

Perleidžiant nematerialiąsias akcijas pagal sandorį, nuosavybės teisės į akcijas įgijimo pagrindas yra sandoris, o momentas, nuo kurio įgijėjas įgyja nuosavybės teisę į jas, yra įrašų akcijas perleidžiančio asmens ir jas įgyjančio asmens akcijų sąskaitose įrašymas. Nematerialiosios akcijos savininku, turinčiu teisę disponuoti įsigytu turtu, asmuo tampa ne nuo sandorio dėl nematerialiųjų akcijų perleidimo sutarties sudarymo momento, bet nuo to momento, kai jo vardu atidaroma asmeninė vertybinių popierių sąskaita, t. y. nuosavybės teisė į nematerialiąsias akcijas pereina jas įrašius į įgijėjo sąskaitą.

Taigi nuosavybės teisei į nematerialiąsias akcijas atsirasti turi būti dvi sąlygos: 1) sutartis, kurios pagrindu tokios akcijos perleidžiamos kitam asmeniui (kitiems asmenims); 2) nematerialiųjų akcijų perleidimo fakto užfiksavimas akcijas perleidusio ir įgijusio asmenų vertybinių popierių sąskaitose. Tik įvykdžius šias abi sąlygas, nematerialiąsias akcijas įgijęs asmuo turi teisę visa apimtimi įgyvendinti ABĮ nustatytas turtines bei neturtines akcijų suteikiamas teises (2010 m. gruodžio 21 d. LAT nutartis Nr. 3K-3-549/2010, pakartota LAT c.b. Nr. 3K3-189/2013).

Pažymėtina, kad sąskaitų tvarkytojo įrašai vertybinių popierių sąskaitose prilyginami CK 1.75 straipsnyje nustatytai sandorio registracijai (2004 m. birželio 23 d. LAT nutartis Nr. 3K-3-386/2004).

Taigi nuosavybės teisės į akcijas perleidimas sujungia du savarankiškus institutus – akcijų perleidimą tarp sandorio šalių ir įrašo apie akcijų perleidimo metu perduotą nuosavybės teisę įrašymą akcijų apskaitos dokumentuose, kurį atlieka akcijų apskaitą vykdančias subjektas. Pažymėtina, kad sutartimi perleista nuosavybės teisė suponuoja nuosavybės teisės perleidimą tik tarp sandorio šalių, bet ji negali būti panaudota prieš trečiuosius asmenis. Akcijų perleidimo sutarties nepateikimui sąskaitų tvarkytojui, tretieji asmenys pagrįstai vadovautųsi ankstesniais vertybinių popierių sąskaitų įrašais, kuriuose būtų nurodyta, kad akcijų savininkas yra kitas asmuo. Nors įrašų nebuvimas nedaro sandorio negaliojančiu, tačiau neišviešinusios sandorio šalys negali šio sandorio ir jo pagrindu įgytų teisių panaudoti prieš trečiuosius asmenis (2004 m. birželio 23 d. LAT nutartis Nr. 3K-3-386/2004).

Pažymėtina, kad tam tikrais atvejais akcijų pirkimo-pardavimo sutarties šalimi gali būti ir pati akcija išleidusi UAB (ABĮ 54 straipsnis). Tokiu atveju neapsisant aplinkybės, kad akcijų pirkimo-pardavimo sutartis nebuvo pateikta akcijų apskaitą vykdančiam subjektui (kai apskaitą vykdančias subjektas yra ne

pati UAB) ir / ar akcijų apskaitos dokumentuose nėra atlikti atitinkami įrašai dėl akcijų perleidimo, tokia akcijų pirkimo-pardavimo sutartis ir jos pagrindu atliktas akcijų perleidimas gali būti panaudotas prieš akcijas išleidusią ir atitinkamos sutarties šalimi esančią bendrovę.

Materialių UAB akcijų pirkimas-pardavimas

Pagal ABĮ 46 straipsnio 1 dalį materialios akcijos ar akcijų sertifikatai perleidžiami kitų asmenų nuosavybėn perdavimu, padarius atitinkamą įrašą akcijoje ar akcijų sertifikate, t. y. indosamentą. Indosamente įrašomi duomenys apie asmenį, kuriam akcija ar akcijų sertifikatas perleidžiami (fizinio asmens vardas, pavardė, asmens kodas; juridinio asmens pavadinimas, buveinė, teisinė forma, kodas), taip pat įrašo data. Indosamentą pasirašo akciją ar akcijų sertifikatą perleidžiantis ir įgyjantis asmenys (ABĮ 46 straipsnio 1 dalis). Taigi materialios akcijos perleidimo atveju nuosavybės teisė perduodama perleidžiant materialią akciją ir įrašant joje atitinkamą įrašą.

Pažymėtina, kad skirtingai nei nematerialių, materialių akcijų pirkimo-pardavimo ar kitokio perleidimo sandorio formos ABĮ nereglamentuoja. ABĮ 46 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad materialios akcijos ar akcijų sertifikatai perleidžiami kitų asmenų nuosavybėn perdavimu, padarius atitinkamą įrašą akcijoje ar akcijų sertifikate, t. y. indosamentą. Indosamentas negali būti tapatinamas su pirkimo-pardavimo sutartimi. Indosamentas yra įrašas, patvirtinantis materialios akcijos savininko pasikeitimą, jos perleidimo momentą, tačiau toks įrašas negali būti prilygintas sutarties sudarymui (2013 m. sausio 11 d. LAT nutartis Nr. 3K-3-103/2013). Taigi, parduodant materialias akcijas, turi būti sudaroma pirkimo-pardavimo sutartis, kuri, priklausomai nuo perduodamų akcijų dalies ir jų vertės, gali būti:

1) žodinės, rašytinės ar notarinės formos (šalių pasirinkimu), jeigu parduodamų akcijų dalis ir jų vertė neviršija CK 1.74 straipsnio 1 dalies 3 punkte nustatytų ribų;

arba

2) tik notarinės formos, jeigu parduodamų akcijų dalis ir jų vertė viršija CK 1.74 straipsnio 1 dalies 3 punkte nustatytas ribas (kadangi, kaip minėta, CK 1.74 straipsnio 1 dalies 3 punkte numatyta išimtis negali būti taikoma materialių akcijų perleidimo atveju).

Vadovaujantis Taisyklių 14.11 ir 17 punktais, materialių akcijų perleidimas pažymimas bendrovės akcininkų registravimo žurnale dokumentų, patvirtinančių akcijų perleidimą, pagrindu: (i) materialios akcijos (akcijų sertifikato), kurioje (kuriame) padarytas įrašas (indosamentas), liudijantis akcijos (akcijų

sertifikato) savininko pasikeitimą, arba (ii) akcijos (akcijų sertifikato) perleidimo teismo sprendimu ar kitais Lietuvos Respublikos įstatymų nustatytais akcijos (akcijų sertifikato) perleidimo atvejais – kito dokumento, patvirtinančio asmens nuosavybės teisę į materialią akciją (akcijų sertifikatą), pagrindu. Apie materialių akcijų perleidimą ir savininko pasikeitimą sąskaitų tvarkytoją informuoja akcijas įsigijęs asmuo. Pažymėtina, kad nuo 2015 m. sausio 1 d. įsigaliojus CK 1.74 straipsnio 1 dalies 3 punkto ir ABĮ 47 straipsnio 10 dalies pakeitimams, minėtos Taisyklių 14.11 ir 17 punktų nuostatos turėtų būti aiškinamos sistemiškai ir materialių akcijų (akcijų sertifikatų) pardavimas UAB akcininkų registravimo žurnale, kai parduodamų akcijų dalis ir jų vertė viršija CK 1.74 straipsnio 1 dalies 3 punkte nustatytas ribas, turi būti fiksuojamas tik kartu su materialia akcija (akcijų sertifikatu), kurioje padarytas atitinkamas indosamentas, pateikis ir notarinės formos akcijų pirkimo-pardavimo sutartį.

Notaras, rengdamasis tvirtinti UAB akcijų (tiek materialių, tiek nematerialių) pirkimo-pardavimo sutartį, turi atlikti teisinį tyrimą ir patikrinti bei nustatyti:

1. Koks yra bendrovės įstatinio kapitalo dydis, akcijų skaičius, taip pat jų skaičius pagal klases, kokia akcijų nominali vertė ir suteikiamos teisės. Pagal ABĮ 4 straipsnio 2 dalies 6 punktą šie duomenys turi būti nurodyti bendrovės įstatuose;
2. Kad akcijas parduodantis asmuo turi nuosavybės teisę į parduodamas akcijas jų pardavimo momentu. Šį faktą patvirtintų:
 - 2.1. Nematerialių akcijų pardavimo atveju – akcijų pardavėjo pateiktas išrašas iš jo vardu atidarytos asmeninės vertybinių popierių sąskaitos. Pagal Taisykles išrašai iš asmeninių vertybinių popierių sąskaitų turi būti patvirtinti akcijų apskaitos tvarkytojo (t. y. UAB ar sąskaitų tvarkytojo, kuriam UAB perdavė nematerialių akcijų apskaitą) vadovo ar jo įgalioto asmens parašu ir akcijų apskaitos tvarkytojo antspaudu (jeigu akcijų apskaitos tvarkytojas turi antspaudą). Papildomai nuosavybės teisę patvirtinti galėtų išrašas iš operacijų akcijomis registravimo žurnalo (neprivalomas), sutartis;
 - 2.2. Materialių akcijų pardavimo atveju – materialinė akcija ar akcijų sertifikatas, kuriuose savininku nurodomas pardavėjas. Papildomai nuosavybės teisę patvirtinti galėtų indosamentas, išrašas iš akcininkų registravimo žurnalo, sutartis;
 - 2.3. Juridinių asmenų registro duomenys apie viešintųjų bendrovės akcininką / duomenys iš Juridinių asmenų dalyvių informacinės sistemos (JADIS) apie bendrovės akcininkus (ABĮ 12 straipsnio 1 da-
- lies 4 punktas, 41¹ straipsnis).
3. Kokia nuosavybės forma perleidžiami vertybiniai popieriai priklauso pardavėjui, kai pardavėjas yra fizinis asmuo. Jei viena akcija priklauso keliems savininkams, tuomet visi jos savininkai laikomi vienu akcininku, ir akcininkui šiuo atveju atstovauja vienas iš akcijos savininkų pagal visų rašytinį įgaliojimą, patvirtintą notaro (ABĮ 40 straipsnio 5 dalis). Jeigu perleidžiami vertybiniai popieriai priklauso jungtinės nuosavybės teise, nustatyti, ar vienas iš sutuoktinių turi kito sutuoktinio išduotą įgaliojimą sudaryti akcijų pirkimo-pardavimo sutartį. CK 3.92 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta imperatyvi nuostata, jog sandorius, susijusius su vertybinių popierių perleidimu, kurie priklauso sutuoktiniams bendrosios jungtinės nuosavybės teise, gali sudaryti tik abu sutuoktiniai, išskyrus tuos atvejus, kai vienas iš sutuoktinių turi kito sutuoktinio išduotą įgaliojimą tokiam sandoriui sudaryti. Pažymėtina, kad toks įgaliojimas turi būti patvirtintas notaro (CK 2.138 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Nurodytą informaciją notaras gali gauti patikrinęs atitinkamus viešuosius registrus; ji taip pat gali būti pateikiama išrašė iš UAB akcijų apskaitos dokumentų;
4. Ar įvykdyti ABĮ 47 straipsnio reikalavimai dėl pirmumo teisės. Pažymėtina, kad pagal minėto straipsnio 8 dalį UAB akcininkas turi teisę parduoti akcijas nesilaikydamas šiam straipsnyje nustatytos akcijų pardavimo tvarkos, jeigu UAB yra du akcininkai ir vienas iš jų visas ar dalį akcijų parduoda kitam tos UAB akcininkui. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad UAB įstatuose gali būti nustatyta kitokia, nei ABĮ 47 straipsnio 1-8 dalyse nustatyta, akcijų pardavimo tvarka, tačiau tai nereiškia, kad gali būti atsisakoma pirmumo teisės apskritai, t. y. ji negali būti panaikinta įstatuose (Lietuvos Apeliacinio Teismo 2011 m. balandžio 11 d. nutartis Nr. 2-472/2011; LAT 2009 m. gruodžio 22 d. nutartis Nr. 3K-3-587/2009). Patvirtinti, ar buvo įvykdyti ABĮ 47 straipsnyje nustatyti reikalavimai, gali bendrovės vadovo išduota pažyma. Joje, be kita ko, turėtų būti pateikta informacija apie akcininko ketinamą perleisti akcijų skaičių ir pardavimo kainą;
5. Kad nėra disponavimo akcijomis apribojimų:
 - 5.1. Iki bendrovės įsteigimo arba dėl įstatinio kapitalo padidinimo pakeistų įstatų įregistravimo juridinių asmenų registre akcijas pasirašęs asmuo neturi teisės perleisti akcijų kitiems asmenims (ABĮ 46 straipsnio 6 dalis). Dokumentas, patvirtinantis sprendimą padidinti įstatinį kapitalą per 10 dienų nuo sprendimo priėmimo, turi būti pateiktas Juridinių asmenų registro tvarkytojui (ABĮ 49 straipsnio 4 dalis);

5.2. Akcininkas neturi teisės perleisti kitiems asmenims nevisiškai apmokėtų akcijų (ABĮ 40 straipsnio 16 dalis, 46 straipsnio 7 dalis). Informacija apie akcijų (ne)apmokėjimą turi būti atitinkamame išraše iš UAB apskaitos dokumentų;

5.3. Draudžiama perleisti akcijas, jeigu apribota disponavimo jomis teisė (areštas). Tai patvirtinti galėtų atitinkamas išrašas iš UAB apskaitos dokumentų, taip pat reikėtų patikrinti Turto areštų registrą;

5.4. Jeigu akcijos yra įkeistos, būtina įsitikinti, ar įkeitimo sutartyje nėra numatyto draudimo jas perleisti arba jų perleidimui nėra būtinas kreditoriaus sutikimas. Informacija apie įkeitimą turi būti pateikiama atitinkamame išraše iš UAB apskaitos dokumentų, taip pat Hipotekos registre;

5.5 Ar yra valdybos sprendimas, jeigu akcijų pardavėjas yra bendrovė, ir perleidžiamo ilgalaikio turto (akcijų) balansinė vertė didesnė kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo, jeigu įstatuose nenurodyta kitokia vertė (ABĮ 34 straipsnio 4 dalies 3 punktas). Jeigu bendrovė yra akcijų pirkėja, ar yra valdybos sprendimas dėl ilgalaikio turto (akcijų) įsigijimo už kainą, didesnę kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo, jeigu įstatuose nenurodyta kitokia kainą (ABĮ 34 straipsnio 4 dalies 6 punktas). Pažymėtina, kad įstatuose gali būti numatyta, kad minėtais atvejais valdyba, prieš priimdama nurodytus sprendimus, turi gauti visuotinio akcininkų susirinkimo pritarimą (ABĮ 34 straipsnio 5 dalis). Jeigu bendrovėje valdyba nesudaroma, šiuos sprendimus priima bendrovės vadovas (ABĮ 37 straipsnio 10 dalis). Akcijų pardavėjo ir / arba pirkėjo įstatuose (kai pirkėjas ir / arba pardavėjas yra juridiniai asmenys) gali būti nustatyta ir kitų apribojimų, susijusių su bendrovių turimų akcijų pardavimu / įsigijimu (pvz., reikalavimas gauti stebėtojų tarybos pritarimą, kai bendrovė ketina parduoti bendrovei priklausančias kitos bendrovės akcijas). Todėl prieš tvirtinant akcijų pirkimo-pardavimo sandorį, reikia išanalizuoti ir įvertinti akcijas parduodančios bei perkančios ir akcijas išleidusios bendrovės įstatus, taip pat bendrovės metinį balansą. Jeigu bendrovė nėra pateikusi Juridinių asmenų registrai finansinės atskaitomybės dokumentų už paskutinius pasibaigusius jos finansinius metus, turi būti vertinamas balansas iš paskutinio Juridinių asmenų registrai pateikto bendrovės finansinės atskaitomybės dokumentų rinkinio;

5.6. Ar UAB valdyba, prieš priimama sprendimą investuoti lėšas ar kitą turtą į kitą juridinį asmenį pvz., nusipirkti kito juridinio asmens akcijų, pranešė kreditoriams, su kuriais bendrovė yra neat-

siskaičiusi per nustatytą terminą, jeigu bendra įsiskolinimo suma šiems kreditoriams yra didesnė kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo (ABĮ 34 straipsnio 6 dalis). Jeigu bendrovėje valdyba nesudaroma, šį sprendimą priima bendrovės vadovas (ABĮ 37 straipsnio 10 dalis). Patvirtinti, kad bendra bendrovės pradelstų įsiskolinimų kreditoriams suma yra ne didesnė kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo arba, jeigu didesnė, kad bendrovės kreditoriams yra pranešta ABĮ ir bendrovės įstatų nustatyta tvarka galėtų bendrovės valdybos (bendrovės vadovo) / buhalterio pažymos;

5.7. Ar sudarius akcijų pirkimo-pardavimo sutartį akcininkų skaičius UAB neviršys 250 akcininkų (ABĮ 2 straipsnio 4 dalis).

6. Dėl darbuotojų akcijų perleidimo. Pagal ABĮ 43 straipsnio 3 dalį akcijų pasirašymo sutartyje turi būti nustatytas terminas, per kurį darbuotojų akcijų savininkas gali perleisti akcijas tik kito bendrovės darbuotojo nuosavybėn. Šis apribojimas negali būti nustatytas ilgesniam kaip 3 metų laikotarpiui, skaičiuojant nuo akcijų pasirašymo dienos. Todėl tais atvejais, kai darbuotojas siekia parduoti darbuotojo akcijas, reikalinga patikrinti, koks yra nustatytas akcijų perleidimo terminas akcijų pasirašymo sutartyje ir, jeigu terminas nėra suėjęs, ar potencialus darbuotojo akcijų pirkėjas yra bendrovės, išleidusios akcijas, darbuotojas, ar ne. Pagal ABĮ 43 straipsnio 2 dalį darbuotojo akcijos, nepasibaigus jų perleidimo terminui, negali būti perleistos tam darbuotojui, kuris yra bendrovės vadovas, valdybos narys ar stebėtojų tarybos narys. Tuo tikslu reikalinga gauti darbuotojo akcijų pasirašymo sutartį ir, jeigu akcijų perleidimo terminas nėra suėjęs, akcijas išleidusios bendrovės vadovo pažymą apie tai, ar akcijas norintis įsigyti asmuo yra bendrovės darbuotojas. Jeigu akcijas pageidaujantis pirkti asmuo yra darbuotojas ir jeigu darbuotojo akcijų perleidimo terminas nėra suėjęs, papildomai pagal Juridinių asmenų registre esančius duomenis reikėtų patikrinti, ar toks asmuo nėra bendrovės vadovas, valdybos ar stebėtojų tarybos narys. Be šių ypatumų, darbuotojų akcijų pardavimui / apskaitai taip pat taikomi ir kiti aptarti su akcijų pardavimu susiję reikalavimai / taisyklės.

7. Akcijų pirkimo-pardavimo sandorio struktūra ir nuosavybės teisės į akcijas perėjimo momentas. Akcijų pirkimo-pardavimo sutartyje rekomenduojama detaliai aptarti nuosavybės teisės į akcijas perleidimą: materialios akcijos perleidimo atveju – savininko pareigą padaryti indosamentą akcijoje ar akcijų sertifikate; nematerialios akcijos

perleidimo atveju – įtvirtinti parduotojo įsipareigojimą užtikrinti, kad vertybinių popierių sąskaitų tvarkytojas akcijų perleidimą užfiksuotų vertybinių popierių sąskaitose. Galima išskirti šias dažniausiai naudojamas akcijų pirkimo-pardavimo sandorio struktūras:

- a) sudaroma akcijų pirkimo-pardavimo sutartis ir kartu tuo pat metu perleidžiama nuosavybės teisė į akcijas. Šiuo atveju nematerialių akcijų pirkimo-pardavimo sutartyje paprastai numatoma, kad sutartimi kartu yra perduodama nuosavybės teisė į nematerialias akcijas ir pasirašant sutartį padaromi įrašai akcininkų vertybinių popierių sąskaitose bei operacijų akcijomis registravimo žurnale (jeigu toks žurnalas bendrovėje sudarytas). Materialių akcijų perdavimo atveju kartu su sutartimi pasirašomas materialių akcijų ar akcijų sertifikato indosamentas;
- b) sudaroma sąlyginė (CK 1.66 straipsnis) akcijų pirkimo-pardavimo sutartis, kurioje numatomos sąlygos, kurioms įvykus (kurias įvykdžius) šalis pasirašys (i) nematerialių akcijų nuosavybės teisės perdavimo-priėmimo aktą atitinkančią dokumentą ir bus padaryti įrašai vertybinių popierių sąskaitose ir operacijų akcijomis registravimo žurnale (jeigu taikoma), ar (ii) indosamentus dėl materialių akcijų perleidimo, ir sumokės akcijų kainą, t. y. tokiu atveju akcijų pirkimo-pardavimo sutarties sudarymo momentu nuosavybės teisė į akcijas nėra perleidžiama ir visa kaina už akcijas nėra sumokama (gali būti sumokama dalis kainos). Tokia sandorio struktūra pasirenkama tais atvejais, kai šalis susitaria dėl akcijų pirkimo-pardavimo sąlygų, tačiau norint akcijas parduoti ir perleisti nuosavybės teisę prieš tai turi būti įvykdomi teisės aktuose numatyti reikalavimai (pvz., turi būti gautas konkurencijos tarybos leidimas dėl koncentracijos (žr. žemiau esantį 8 punktą), turi būti gautas Lietuvos banko neprieštaravimas draudimo bendrovės akcijų perleidimui (žr. žemiau esantį 9.1 punktą)) ar akcijų pirkimo-pardavimo sutarties šalių tarpusavio sutarti reikalavimai (pvz., šalis susitaria, jog iki nuosavybės į akcijas perleidimo akcijų parduotojas turi atskirti dalį verslo nuo bendrovės, bendrovė turi pasiekti tam tikrą apyvartą ar tam tikrus veiklos rezultatus).

Atkreiptinas dėmesys, kad akcijų priėmimo-perdavimo aktą atitinkančiam dokumentui notarinė forma nėra privaloma.

Akcijų pirkimo-pardavimo sutartyje tikslinga nurodyti aiškius ir detalius pirkėjo patvirtinimus, kad jam žinoma bendrovės, kurios akcijos įsigyjamos, teisinė, finansinė, mokestinė padėtis. Siekiant ap-

saugoti pirkėją siūlytina akcijų perleidimo sutartyje įtvirtinti ir gana platų spektrą aiškių ir detalių parduotojo patvirtinimų bei garantijų (pavyzdžiui, parduotojas gali patvirtinti, kad bendrovė nėra jokių teisminių ginčų šalis, neturi skolų, jos turtas apdraustas, bendrovės teisinė, finansinė, mokestinė padėtis yra geros būklės ir pan.). Siekiant sumažinti galimą riziką, taip pat tikslinga reikalauti iš pačių sandorio šalių patvirtinimų, kad nėra jokių sutartinių įsipareigojimų ar kitokių nuostatų, prieštaraujančių teisės aktų reikalavimams.

Pažymėtina, kad, tvirtinant akcijų pirkimo-pardavimo sutartį, sutartyje reikėtų nurodyti nuosavybės formą, kuria pirkėjas įsigyja turtą, t. y. asmeninės ar bendrosios nuosavybės teise.

8. Koncentracijos kontrolė. Akcijų, turto perleidimo, bendrų įmonių steigimo ir pan. sandoriai, atitinkantys tam tikrus Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos teisės aktuose įtvirtintus kriterijus, gali būti laikomi koncentracijomis, apie kurias, jei tenkinami Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatyme (toliau – Konkurencijos įstatymas) numatyti kriterijai, privaloma pranešti Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybai (toliau – Konkurencijos taryba) bei gauti jos leidimą įgyvendinti tokį sandorį.

Analizuojant, ar ūkio subjekto veiksmai laikytini koncentracija, vadovaujamosi Konkurencijos įstatymo 3 straipsnio 4, 8, 9 ir 10 dalimis, kuriose nurodytos koncentracijos, kontrolės, kontroliuojančio asmens ir lemiamos įtakos sąvokos, taip pat Pranešimo apie koncentraciją pateikimo, nagrinėjimo ir bendrųjų pajamų apskaičiavimo tvarka, patvirtinta Konkurencijos tarybos 2000 m. balandžio 27 d. nutarimu Nr. 45 „Dėl Pranešimo apie koncentraciją pateikimo, nagrinėjimo ir bendrųjų pajamų apskaičiavimo tvarkos patvirtinimo“ (toliau – Koncentracijų nagrinėjimo tvarka).

Atsižvelgiant į tai, kad Konkurencijos įstatymu siekiama Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos konkurencijos santykius reglamentuojančios teisės suderinamumo (Konkurencijos įstatymo 1 straipsnio 3 dalis), be to, Konkurencijos taryba yra deklaravusi, kad atlikdama koncentracijų kontrolę remsis Europos Komisijos ir Europos Teisingumo Teismo praktika ir išaiškinimais dėl koncentracijų kontrolės (Koncentracijų nagrinėjimo tvarkos 3 punktas), vertinant ūkio subjektų sandorius koncentracijų kontrolės požiūriu taip pat yra atsižvelgiama į Tarybos reglamentą (EB) Nr. 139/2004 dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės¹ bei į Europos Komisijos suvestiniame pranešime dėl jurisdikcijos pagal Tarybos

¹ OL 2004 m. specialusis leidimas, skyrius 8, tomas 3, p. 40–61.

reglamentą (EB) Nr. 139/2004 dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės² pateiktus paaiškinimus dėl kontrolės įgijimo vertinimo.

Konkurencijos įstatymo 3 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta tokia „koncentracijos“ sąvoka:

„4. Koncentracija – tai:

- 1) *susijungimas, kai prie ūkio subjekto, kuris tęsia veiklą, prijungiami vienas ar keletas kitų ūkio subjektų, kurie kaip savarankiški ūkio subjektai baigia veiklą, arba kai įsteigiamas naujas ūkio subjektas iš dviejų ar daugiau ūkio subjektų, kurie kaip savarankiški ūkio subjektai baigia veiklą;*
- 2) *kontrolės įgijimas, kai tas pats fizinis asmuo ar tie patys fiziniai asmenys, kurie turi vieno ar daugiau ūkio subjektų kontrolę, arba ūkio subjektas ar keletas ūkio subjektų, veikdami susitarimo pagrindu, kartu steigia naują ūkio subjektą (išskyrus atvejus, kai toks naujas ūkio subjektas neatlieka autonomiško ūkio subjekto funkcijų) arba įgauna kito ūkio subjekto kontrolę įsigydami įmonę ar jos dalį, visą ūkio subjekto turtą ar turto dalį, akcijas ar kitus vertybinius popierius, balsavimo teises, sudarydami sutartis ar kitu būdu.“*

Remiantis Konkurencijos įstatymo 3 straipsnio 8 dalimi, kontrolė suprantama kaip visokios iš įstatymų ar sandorių atsirandančios teisės, kurios suteikia juridiniam ar fiziniam asmeniui galimybę daryti lemiamą įtaką ūkio subjekto veiklai, įskaitant: 1) nuosavybės teisę į visą ar dalį ūkio subjekto turto arba teisę naudoti visą ar dalį ūkio subjekto turto; 2) kitas teises, kurios leidžia daryti lemiamą įtaką ūkio subjekto organų sprendimams ar personalo sudėčiai.

Kaip matyti iš nurodytos „kontrolės“ sąvokos, kontrolė gali būti įgyjama įvairiais būdais – sutarčių, įstatymo ar kitu pagrindu (taip pat vienam ūkio subjektui įsigyjant kito ūkio subjekto akcijas). Taigi atlikus analizę ir nusprendus, kad ketinamas įgyvendinti sandoris atitinka „koncentracijos“ sąvoką, turi būti įvertinta, ar ši koncentracija atitinka kriterijus, kai apie koncentraciją turi būti pranešta Konkurencijos tarybai bei turi būti gautas jos leidimas tokiai koncentracijai vykdyti, kadangi ne visos įgyvendinamos koncentracijos yra praneštinės Konkurencijos tarybai, o tik tokios, kurios atitinka įstatymuose apibrėžtus pajamų kriterijus.

Konkurencijos įstatymo 8 straipsnio 1 dalis numato atvejus, kada apie ketinamą vykdyti koncentraciją privaloma pranešti Konkurencijos tarybai:

„8 straipsnis. Pranešimas apie koncentraciją

1. *Apie numatomą įvykdyti koncentraciją privaloma pranešti Konkurencijos tarybai ir gauti leidimą, jeigu*

koncentracijoje dalyvaujančių ūkio subjektų suminės bendrosios pajamos paskutiniaiais prieš koncentraciją ūkiniais metais yra didesnės negu penkiasdešimt milijonų litų ir jeigu kiekvieno mažiausiai iš dviejų koncentracijoje dalyvaujančių ūkio subjektų bendrosios pajamos paskutiniaiais prieš koncentraciją ūkiniais metais yra didesnės negu penki milijonai litų.“

Nustačius ketinamos vykdyti koncentracijos dalyvių bei susumavus jų bendrąsias pajamas, kaip tai suprantama konkurencijos teisėje, ir viršijus įstatyme įtvirtintus rodiklius, privalo būti teikiamas pranešimas apie koncentraciją Konkurencijos tarybai.

Apibendrinant, pranešti Konkurencijos tarybai bei gauti leidimą koncentracijai yra būtina, jeigu tenkinamos dvi sąlygos, t. y. sandoris laikytinas koncentracija Konkurencijos įstatymo prasme ir viršijamos nustatytos koncentracijoje dalyvaujančių ūkio subjektų bendrųjų pajamų ribos.

Pagal Konkurencijos įstatymo 9 straipsnio 2 dalį pranešimas apie koncentraciją turi būti pateiktas Konkurencijos tarybai iki koncentracijos įgyvendinimo (pvz., iki nuosavybės teisės į akcijas perleidimo). Be to, Konkurencijos įstatymo 10 straipsnio 1 dalis numato, kad koncentracijoje, apie kurią privaloma pranešti, dalyvaujantys ūkio subjektai ar kontroliuojantys asmenys neturi teisės įgyvendinti koncentracijos tol, kol bus priimtas atitinkamas Konkurencijos tarybos nutarimas leisti vykdyti koncentraciją, atsiskaityti leisti vykdyti koncentraciją ir pan.

Pareiga įvertinti, ar akcijų pirkimo-pardavimo sandoriui įvykdyti reikalingas Konkurencijos tarybos leidimas dėl koncentracijos, nustatyta akcijų pirkimo-pardavimo sandorio šalims. Ar tokio leidimo reikia (jeigu šalys nuspręstų kreiptis į Konkurencijos tarybą) ir, jeigu reikia, ar tokį leidimą išduoti, turi teisę nuspręsti ir tai padaryti yra kompetentinga Konkurencijos taryba. Notaras, tvirtindamas akcijų pirkimo-pardavimo sandorį, turi išaiškinti šalims apie jų pareigą įvertinti, ar sandoriui reikalingas Konkurencijos tarybos leidimas dėl koncentracijos, taip pat išsamiai nurodyti galimas pasekmes. Apie tai turėtų būti pažymėta akcijų pirkimo-pardavimo sutartyje.

9. Specifinėse veiklos srityse veikiančių bendrovių akcijų perleidimo klausimai.

9.1. Dėl draudimo įmonės akcijų perleidimo.

Draudimo įstatymo 22 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad fizinis ar juridinis asmuo arba kartu veikiančias asmenys (toliau šiame straipsnyje – įsigyjantis asmuo), nusprendę tiesiogiai ar netiesiogiai įsigyti pakankamą akcijų paketą (kaip apibrėžta Draudimo įstatymo 2 straipsnio 52 punkte) arba padidinti jį lygiai iki 20 procentų, 30 procentų ar

² 2008/C 95/01.

50 procentų arba daugiau draudimo įmonės įstatinio kapitalo, arba padidinti turimų balsų draudimo įmonės visuotiniame akcininkų susirinkime skaičių lygiai iki 20 procentų, 30 procentų ar 50 procentų arba daugiau visų balsų, arba jei tiesiogiai ar netiesiogiai įsigijusi akcijų draudimo įmonė taps įsigijusio akcijų asmens dukterine įmone (toliau šiame straipsnyje – siūlomas įsigijimas), turi gauti priežiūros institucijos (t. y. Lietuvos banko) sprendimą neprieštarauti siūlomam įsigijimui.

Analogiška pareiga Draudimo įstatymo 22 straipsnio 2 dalyje nustatyta ir asmeniui (asmenims), nusprendusiam perleisti tiesiogiai ar netiesiogiai turimus akcijų paketus draudimo įmonėje – fizinis ar juridinis asmuo, nusprendęs perleisti tiesiogiai ar netiesiogiai valdomą pakankamą akcijų paketą arba sumažinti tiesiogiai ar netiesiogiai valdomo pakankamo akcijų paketo dydį taip, kad jis po akcijų perleidimo taps mažesnis už 20 procentų, 30 procentų ar 50 procentų draudimo įmonės įstatinio kapitalo arba sumažins turimų balsų draudimo įmonės visuotiniame akcininkų susirinkime skaičių taip, kad jis po tiesiogiai ar netiesiogiai valdomo pakankamo akcijų paketo perleidimo taps mažesnis už 20 procentų, 30 procentų ar 50 procentų visų balsų, arba jei perleis tiesiogiai ar netiesiogiai valdomas akcijas draudimo įmonė nebebus akcijas perleidusio asmens dukterine įmone, privalo apie tai raštu pranešti priežiūros institucijai ir nurodyti ketinamo perleisti pakankamo akcijų paketo dydį.

Pagal Draudimo įstatymo 22 straipsnio 11 dalį, jeigu priežiūros institucija, nepasibaigus vertinimo laikotarpiui, priima sprendimą neprieštarauti siūlomam įsigijimui, apie tai ji per 2 darbo dienas privalo raštu pranešti įsigyjančiam asmeniui. Jeigu priežiūros institucija per vertinimo laikotarpį nepriima sprendimo prieštarauti siūlomam įsigijimui, laikoma, kad ji siūlomam įsigijimui neprieštarauja.

Pagal Draudimo įstatymo 22 straipsnio 17 dalį sandoriai, pagal kuriuos asmenys draudimo įmonės akcijų tiesiogiai ar netiesiogiai įsigyja neįvykdę 22 straipsnio 1 dalyje nustatytos pareigos arba nepaisydami priežiūros institucijos sprendimo prieštarauti siūlomam įsigijimui, yra niekiniai, ir įsigyjantys asmenys neįgyja balsavimo teisių.

Pagal Draudimo įstatymo 57 straipsnio 2 dalį tiesiogiai ar netiesiogiai valdomų perdraudimo įmonės akcijų įsigijimui ir perleidimui *mutatis mutandis* taikomos šio įstatymo 22 straipsnio nuostatos.

9.2. Dėl banko akcijų perleidimo. Lietuvos Respublikos bankų įstatyme, kaip ir Lietuvos Respub-

likos draudimo įstatyme, nustatyta, jog asmuo įsigydamas atitinkamą banko akcijų ar balso teisių dalį privalo gauti priežiūros institucijos, t. y. Lietuvos banko, neprieštaravimą tokiam įsigijimui. Tvarka ir reikalavimui, pagal kuriuos turėtų būti gautas Lietuvos banko neprieštaravimas banko akcijų / balsų perleidimui yra panašūs į tvarką ir reikalavimus, kurie nustatyti siekiant gauti neprieštaravimą draudimo (perdraudimo) bendrovės akcijų ar jų suteikiamų balsų perleidimui.

9.3. Kiti specifiniai atvejai, nustatantys ribojimus / specialią tvarką tam tikrų bendrovių akcijų perleidimui. Kiti Lietuvos Respublikos įstatymai taip pat gali nustatyti specialius reikalavimus / tvarką tam tikrų ar tam tikrose srityse veikiančių bendrovių akcijų perleidimui, pvz., Lietuvos Respublikos strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių įmonių ir įrenginių bei kitų nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių įstatymas nustato specialią tvarką ir reikalavimą bendrovių / įmonių, atitinkančių šiame įstatyme numatytus kriterijus, akcijų perleidimui.

Specifinėse veiklos srityse veikiančių bendrovių akcijų perleidimo atvejais pareiga pateikti informaciją / prašymus apie planuojamą atitinkamą bendrovės akcijų / akcijų suteikiamų balsų įsigijimą / perleidimą atitinkamai kontrolės institucijai yra nustatyta potencialiam akcijų įgijėjui / parduvejui, o sprendimą dėl prieštaravimo / neprieštaravimo tokiam sandoriui priima atitinkama kontrolės institucija. Todėl tokiu atveju, kai sudarant akcijų pirkimo-pardavimo sutartį kartu yra perleidžiama nuosavybės teisė į akcijas (žr. šios konsultacijos 7 a) punktą), siūlytina notarams gauti šalių patvirtinimą, jog akcijų pirkimo-pardavimo sandorio šalys gavo visus sandoriui reikalingus leidimus / patvirtinimus. Leidimai turėtų būti pateikti notarui. Jeigu sandoriui leidimų nereikia, tokiu atveju šalys turėtų pateikti notarui patvirtinimą, kad leidimų / patvirtinimų sandoriui nereikia. Pažymėtina, kad tokiu atveju, kai sudarydamas akcijų pirkimo-pardavimo sutartį šalys susitaria atidėti nuosavybės teisės į akcijas perdavimo momentą (žr. šios konsultacijos 7 b) punktą), notarui, tvirtinant akcijų pirkimo-pardavimo sutartį, nėra reikalingi sandorio leidimai / patvirtinimai (pvz., Lietuvos banko neprieštaravimas banko akcijų pardavimui), nes sutarties tvirtinimo pas notarą metu šalys dar neturi pareigos šiuos leidimus / patvirtinimus gauti. Leidimais / patvirtinimais šalys turės pasirūpinti pačios iki nuosavybės teisės į akcijas perdavimo. Kadangi akcijų priėmimo-perdavimo aktui (ar jį atitinkančiam dokumentui), įrašų

vertybinių popierių sąskaitose padarymui ar indosamentui notarinė forma nėra privaloma, todėl nesant pareigos tvirtinti akcijų priėmimo-perdavimo aktą (ar jį atitinkantį dokumentą) pas notarą, šalims nereikia atskirai nešti ir teikti notarui po akcijų pirkimo-pardavimo sandorio patvirtinimo gautų leidimų / patvirtinimų.

II. Dėl bendrovės akcijų pasirašymo sutarties notarinės formos

Pagal ABĮ 44 straipsnio 2 dalį, kuri įsigalios nuo 2015 m. sausio 1 d., akcijų pasirašymo sutartis yra paprastos rašytinės formos, išskyrus atvejus, kai CK nustato privalomą notarinę formą, t. y. visa ar dalis pasirašytų akcijų emisijos kainos apmokama nepiniginiais įnašais – nekilnojamuoju turtu. Pagal CK 1.74 straipsnio 1 dalies 1 punktą daiktinių teisių į nekilnojamąjį daiktą perleidimo sandoriai turi būti sudaromi notarine forma. Pažymėtina, kad akcijų pasirašymo sutartis nėra akcijų pirkimo-pardavimo sutartis.

Dėl akcijų pasirašymo sutarties įstatinio kapitalo didinimo atveju. Akcijų pasirašymo sutartis sudaroma bendrovei (UAB ar AB, žr. ABĮ 1 straipsnio 1 dalį) didinant įstatinį kapitalą. Akcijų pasirašymo sutartimi viena šalis įsipareigoja pateikti tam tikrą skaičių naujų akcijų, o kita šalis – apmokėti visą pasirašytų akcijų emisijos kainą. Akcijų pasirašymo sutarties šalys yra bendrovė ir fizinis ar juridinis asmuo, išskyrus bendrovės steigimo atvejį (plačiau žr. Dėl akcijų pasirašymo sutarties bendrovės steigimo atveju) (ABĮ 44 straipsnio 1 dalis). Pažymėtina, kad AB akcijų, išleidžiamų didinant įstatinį kapitalą ir platinamų pasitelkiant reguliuojamos rinkos operatoriaus technines priemones, pasirašymo, kainos nustatymo ir apmokėjimo tvarką nustato Lietuvos bankas.

Reikalavimai akcijų pasirašymo sutarties turinui numatyti ABĮ 44 straipsnio 3 dalyje. Vienas iš reikalavimų – nurodyti akcijų apmokėjimo tvarką ir terminus. Akcijų apmokėjimą reglamentuoja ABĮ 45 ir 45¹ straipsniai.

Akcijų apmokėjimas yra jų emisijos kainos apmokėjimas. Akcijos emisijos kaina turi būti ne mažesnė už jos nominalią vertę (ABĮ 45 straipsnio 1, 2 dalys). Akcijos nominali vertė ir emisijos kaina nurodoma akcijų pasirašymo sutartyje (ABĮ 44 straipsnio 3 dalies 6 punktas).

Akcijos gali būti apmokamos pinigais ir (ar) akcijas apmokančiam asmeniui nuosavybės teise priklausančiais nepiniginiais įnašais (ABĮ 45 straipsnio 1 dalis). Atkreiptinas dėmesys, kad ABĮ 52 straipsnio

5 dalyje nurodytu atveju (visuotiniam akcininkų susirinkimui priėmus sprendimą sumažinti įstatinį kapitalą vien tam, kad būtų panaikinti bendrovės balanse įrašyti nuostoliai, tame pačiame visuotiniame akcininkų susirinkime gali būti priimtas sprendimas padidinti bendrovės įstatinį kapitalą papildomais įnašais, išleidžiant naujas akcijas) išleistos naujos akcijos turi būti apmokamos pinigais.

Pagal ABĮ 45 straipsnio 3 dalį nepiniginiais įnašais gali būti turtas, įskaitant ir turtines teises. Nepiniginiais įnašais negali būti išimtas iš civilinės apyvartos turtas, taip pat darbai ir paslaugos. Taigi, akcijos gali būti apmokamos ir nepiniginiais įnašais – nekilnojamuoju turtu.

ABĮ 45 straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad kiekvieno akcijas pasirašiusio asmens pradinis įnašas pinigais turi būti ne mažesnis kaip $\frac{1}{4}$ visų jo pasirašytų akcijų nominalios vertės ir visų jo pasirašytų akcijų nominalios vertės perviršio suma³. Likusi dalis už pasirašytas akcijas gali būti apmokama tiek pinigais, tiek nepiniginiais įnašais. Atkreiptinas dėmesys, kad akcijų pasirašymo sutartyje numatant pradinių įnašų mokėjimo terminą, reikėtų atsižvelgti į ABĮ 49 straipsnio 7 dalį, pagal kurią pakeistus bendrovės įstatus dėl įstatinio kapitalo padidinimo pateikti juridinių asmenų registrai reikia per 6 mėnesius nuo visuotinio akcininkų susirinkimo, priėmusio sprendimą padidinti įstatinį kapitalą, dienos, ir ABĮ 50 straipsnio 4 dalį, pagal kurią dėl įstatinio kapitalo padidinimo papildomais įnašais pakeisti bendrovės įstatai registruojami juridinių asmenų registre po to, kai yra pasirašytos akcijos ir įmokėti pradiniai įnašai. Taigi pradiniai įnašai už akcijas turi būti sumokėti iki dėl įstatinio kapitalo padidinimo pakeistų įstatų įregistravimo juridinių asmenų registre. Tuo atveju, jeigu didinant įstatinį kapitalą visa pasirašytų akcijų emisijos kaina apmokama nepiniginiais įnašais, pavyzdžiui, nekilnojamuoju turtu, visas nepiniginis įnašas turi būti perduotas bendrovei per pradinių įnašų mokėjimo terminą (ABĮ 45 straipsnio 9 dalis). Bendrovės išleistos akcijos turi būti visiškai apmokėtos per akcijų pasirašymo sutartyje nustatytą terminą, kuris negali būti ilgesnis kaip 12 mėnesių nuo akcijų pasirašymo sutarties sudarymo dienos (ABĮ 45 straipsnio 8 dalis).

ABĮ 45 straipsnio 5 dalyje numatyta, kad jei didinant bendrovės įstatinį kapitalą akcijos visiškai ar iš dalies apmokamos nepiniginiais įnašais, įnašas turi būti įvertintas nepriklausomo turto vertintojo teisės

³ Pavyzdžiui, akcijos nominali vertė – 100 Lt, emisijos kaina – 120 Lt. Pradinis įnašas turi būti ne mažesnis kaip 45 Lt, t. y. $\frac{1}{4}$ akcijos nominalios vertės 25 Lt ($100/4=25$) + 20 Lt (emisijos kaina 120 Lt – nominali vertė 100 Lt = 20 Lt).

aktų, reglamentuojančių turto vertinimą, nustatyta tvarka. Turto vertinimo ataskaitai taikomi reikalavimai, nustatyti ABĮ 8 straipsnio 8 dalyje. Akcijų, kurios apmokamos nepiniginiais įnašais, nominaliųjų verčių suma negali būti didesnė už turto vertinimo ataskaitoje nurodytą nepiniginio įnašo vertę (ABĮ 45 straipsnio 7 dalis). Turto vertinimo ataskaita turi būti pateikta bendrovei iki akcijų pasirašymo.

Atkreiptinas dėmesys, kad ABĮ 45¹ straipsnyje nurodyti atvejai, kada ABĮ 45 straipsnio 5 dalyje nustatytų nepiniginio įnašo įvertinimo reikalavimų gali būti nesilaikoma. Vadovaujantis ABĮ 45¹ straipsnio 1 dalies 2 punktu nepiniginio įnašo įvertinimo reikalavimų gali būti nesilaikoma, kai akcijos visiškai ar iš dalies apmokamos nepiniginiais įnašais, kurio vertę jau yra nustatęs nepriklausomas turto vertintojas, ir jeigu nepiniginio įnašo vertinimas atliktas teisės aktų, reglamentuojančių turto vertinimą, nustatyta tvarka, o nepiniginio įnašo vertė nustatyta ne anksčiau kaip prieš 6 mėnesius iki apmokėjimo nepiniginiais įnašais dienos. Sprendimą dėl akcijų apmokėjimo nepiniginiais įnašais, nesilaikant ABĮ 45 straipsnio 5 dalyje nustatytų nepiniginio įnašo įvertinimo reikalavimų, priima bendrovės valdyba (jei valdyba nesudaroма – bendrovės vadovas) (ABĮ 45¹ straipsnio 2 dalis). Tokiu atveju nepiniginis įnašas bendrovei turi būti perduotas per pradinį įnašų mokėjimo terminą (ABĮ 45¹ straipsnio 6 dalis).

Taip pat pažymėtina, kad bendrovės valdybos (jei valdyba nesudaroma – bendrovės vadovo) iniciatyva nepiniginis įnašas turi būti įvertintas nepriklausomo turto vertintojo teisės aktų, reglamentuojančių turto vertinimą, nustatyta tvarka ir pagal ABĮ 8 straipsnio 8 dalyje nustatytus reikalavimus turi būti parengta turto vertinimo ataskaita, jeigu atsirado naujų svarbių aplinkybių, kurios iki akcijų apmokėjimo nepiniginiais įnašais dienos ir apmokėjimo nepiniginiais įnašais dieną labai pakeistų nepiniginio įnašo vertę, nustatytą ABĮ 45¹ straipsnio 1 dalies 2 punkte nurodytu būdu.

Turto vertinimo ataskaita turi būti pateikta juridinių asmenų registro tvarkytojui kartu su kitais dėl įstatinio kapitalo padidinimo pakeistiems bendrovės įstatams įregistruoti įstatymų nustatytais dokumentais (ABĮ 45 straipsnio 5 dalis, ABĮ 45¹ straipsnio 1 dalies 2 punktas, 3 ir 4 dalys).

Akcijos laikomos apmokėtomis, kai jas pasirašęs asmuo įmoka paskutinį piniginį įnašą ar perduoda visą akcijų pasirašymo sutartyje nurodytą nepiniginį įnašą (paskutinę nepiniginio įnašo dalį) bendrovės nuosavybėn (ABĮ 45 straipsnio 10 dalis).

Taigi tuo atveju, kai akcijos visiškai ar iš dalies apmokamos nepiniginiais įnašais – nekiliojamuoju

turtu, akcijų pasirašymo sutartyje turi būti nurodyti duomenys apie nekiliojamąjį daiktą (CK 6.396 straipsnis). Atkreiptinas dėmesys, kad nekiliojamasis turtas, atsižvelgiant į akcijų pasirašymo sutartyje nustatomą akcijų apmokėjimo tvarką ir terminus, gali būti perduodamas bendrovei sudarant akcijų pasirašymo sutartį (tokiu atveju akcijų pasirašymo sutartis yra ir priėmimo-perdavimo aktas), perduodant jį bendrovei per pradinių įnašų mokėjimo terminą arba perduodamas jau po dėl įstatinio kapitalo padidinimo pakeistų įstatų įregistravimo juridinių asmenų registre (terminas negali būti ilgesnis nei 12 mėnesių nuo akcijų pasirašymo sutarties sudarymo dienos). Šiais atvejais nekiliojamąjį daiktą perdavimas bendrovei ir jo priėmimas įforminamas priėmimo-perdavimo aktu arba kitokiu akcijų pasirašymo sutartyje nurodytu dokumentu (CK 6.398 straipsnis). Taigi nuosavybės teisė į nekiliojamąjį daiktą bendrovei pereis tik nuo daikto perdavimo ir šio fakto įforminimo (CK 6.393 straipsnio 4 dalis). Atkreiptinas dėmesys, kad priėmimo-perdavimo aktui notarinė forma nėra privaloma.

Notarui, kuris tvirtins akcijų pasirašymo sutartį, turi būti pateikti tokie dokumentai:

1. Bendrovės įstatatai;
2. Visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas dėl įstatinio kapitalo padidinimo. Jame, be kita ko, turi būti nurodytas kiekvienas asmuo, kuris apmoka akcijas nepiniginiais įnašais (fizinio asmens vardas, pavardė, asmens kodas ir gyvenamoji vieta; juridinio asmens pavadinimas, teisinė forma, kodas ir buveinė), akcijų, kurios apmokamos nepiniginiais įnašais, nominali vertė ir emisijos kaina (ABĮ 45 straipsnio 6 dalis);
3. Patvirtintas AB akcijų prospektas, jei prospektas turi būti tvirtinamas vertybinių popierių rinką reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka;
4. Nekiliojamąjį turto, perleidžiamo už akcijas, vertinimo ataskaita (jei taikoma, žr. ABĮ 45¹ straipsnį).

Notaras, rengdamasis tvirtinti bendrovės akcijų pasirašymo sutartį, turi atlikti teisinį tyrimą ir patikrinti bei nustatyti:

1. Ar nekiliojamasis turtas, kuriuo apmokamos akcijos, priklauso akcijas apmokančiam asmeniui nuosavybės teise ir ar nėra disponavimo šiuo turtu apribojimų;
2. Bendrovė negali pasirašyti savų akcijų (ABĮ 44 straipsnio 6 dalis);
3. Dukterinė bendrovė negali pasirašyti patronuojančios bendrovės akcijų (ABĮ 44 straipsnio 7 dalis);
4. Akcijų, kurios apmokamos nepiniginiais įnašais, nominaliųjų verčių suma negali būti didesnė už turto vertinimo ataskaitoje nurodytą nepiniginio įnašo

vertę (ABĮ 45 straipsnio 7 dalis).

Pažymėtina, kad nors akcijų pasirašymo sutartys tvirtinamos per įstatinio kapitalo didinimo procedūrą, tačiau šie veiksmai gali būti atliekami pas skirtingus notarų. Patikrinti, ar pagal akcijų pasirašymo sutartis perleidžiamos akcijos yra apmokėtos joje nustatyta tvarka ir terminais, t. y. patikrinti, ar yra įmokėti pradiniai įnašai, turi notaras, kuris atliks teisinį tyrimą dėl įstatinio kapitalo padidinimo teisėtumo ir tvirtins dėl įstatinio kapitalo padidinimo pakeistus steigimo dokumentus.

III. Dėl akcijų pasirašymo sutarties bendrovės steigimo atveju

Bendrovės (UAB ar AB, žr. ABĮ 1 straipsnio 1 dalį) steigėjai atskiros akcijų pasirašymo sutarties nesudaro (akcijų pasirašymo sutarties sąlygos nustatomos steigimo sutartyje ar steigimo akte). Laikoma, kad bendrovės steigimo sutartis ar steigimo aktas yra kartu ir akcijų pasirašymo sutartis (ABĮ 8 straipsnio 1 dalis). Atsižvelgiant į tai, pagal CK 1.74 straipsnio 1 dalies 1 punktą daiktinių teisių į nekilnojamąjį daiktą perleidimo sandoriai turi būti sudaromi notarine forma, tais atvejais, kai visa ar dalis steigiamos bendrovės akcijų emisijos kainos apmokama nepiniginiais įnašais – nekilnojamuoju turtu, analogiškai kaip ir akcijų pasirašymo sutarties atveju didinant įstatinį kapitalą, steigimo sutartis ar steigimo aktas turi būti sudaromi notarine forma. Reikalavimai steigimo sutarties ir steigimo akto turiniui nustatyti ABĮ 7 straipsnyje. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad steigiamos bendrovės akcijų apmokėjimui taikomos ABĮ 45 straipsnio 1, 2, 3, 7, 10, 11 ir 12 dalys (ABĮ 8 straipsnio 3 dalis).

Akcijos nominali vertė ir emisijos kaina nurodoma bendrovės steigimo sutartyje (steigimo akte) (ABĮ 7 straipsnio 2 dalies 5 punktas). Emisijos kaina turi būti ne mažesnė už jos nominalią vertę (ABĮ 45 straipsnio 2 dalis). Kiekvieno steigėjo pradinis įnašas turi būti mokamas pinigais ir turi būti ne mažesnis kaip $\frac{1}{4}$ dalis visų jo pasirašytų akcijų nominalios vertės ir pasirašytų akcijų nominalios vertės perviršio sumos⁴ (ABĮ 8 straipsnio 5 dalis). Be to, įmokėtų pradinių įnašų suma turi būti ne mažesnė už ABĮ 2 straipsnyje nustatytą bendrovės minimalų įstatinį kapitalą (AB – ne mažiau kaip 40 000 Eur; UAB – 2500 Eur) (ABĮ 8 straipsnio 6 dalis). Likusi dalis už steigėjo pasirašytas akcijas po bendrovės įsteigimo gali būti

apmokama tiek pinigais, tiek nepiniginiais įnašais (ABĮ 8 straipsnio 7 dalis).

Tuo atveju, kai dalis steigiamos bendrovės akcijų emisijos kainos apmokama nepiniginiais įnašais – nekilnojamuoju turtu, steigimo sutartyje (steigimo akte) turi būti nurodyti duomenys apie nekilnojamąjį daiktą (CK 6.396 straipsnis). Be to, nekilnojamasis turtas turi būti įvertintas nepriklausomo turto vertintojo teisės aktu, reglamentuojančių turto vertinimą, nustatyta tvarka. Reikalavimai turto vertinimo ataskaitai numatyti ABĮ 8 straipsnio 8 dalyje.

Pažymėtina, kad atsižvelgiant į tai, kad pagal ABĮ 8 straipsnio 7 dalį steigėjo pasirašytos akcijos nekilnojamuoju turtu gali būti apmokamos tik po bendrovės įsteigimo, nekilnojamojo daikto perdavimas bendrovei ir jo priėmimas priėmimo-perdavimo aktu arba kitokiu steigimo sutartyje (steigimo akte) nurodytu dokumentu (CK 6.398 straipsnis) gali būti įformintas tik po bendrovės įregistravimo Juridinių asmenų registre. Taigi nuosavybės teisė į nekilnojamąjį daiktą bendrovei pereis tik nuo daikto perdavimo ir šio fakto įforminimo (CK 6.393 straipsnio 4 dalis). Atkreiptinas dėmesys, kad priėmimo-perdavimo aktui notarinė forma nėra privaloma. ■

⁴ Pavyzdžiui, akcijos nominali vertė – 100 Lt, emisijos kaina – 120 Lt. Pradinis įnašas turi būti ne mažesnis kaip 45 Lt, t. y. $\frac{1}{4}$ akcijos nominalios vertės 25 Lt ($\frac{100}{4}=25$) + 20 Lt (emisijos kaina 120 Lt – nominali vertė 100 Lt = 20 Lt).

NOTARAI – VISUOMENĖS PASITIKĖJIMO AUKŠČIAUSIOSE POZICIJOSE

Lietuvos notarų rūmų užsakymu 2014-ųjų rudenį bendrovė RAIT atliko sociologinę apklausą, kuria buvo siekiama išsiaiškinti gyventojų požiūrį į notarus ir notarinių veiksmų plėtros perspektyvas.

Apklausa parodė, kad Lietuvos gyventojai pritaria nuo 2015 metų sausio 1 dienos įsigaliojusioms neteisėto praturtėjimo prevencijos priemonėms, numatančioms privalomą notarišką sandorių tvirtinimą kai kuriais skolinimo, vekselių išrašymo ir akcijų perleidimo atvejais. Be to, Lietuvos gyventojai laikosi tradicinio požiūrio į santuoką ir partnerystę ir kategoriškai nepitaria vienos lyties asmenų partnerystės ar santuokos įteisinimui.

Dauguma respondentų – 42 procentai – pritaria naujiems įstatymų reikalavimams, numatantiems, kad Lietuvoje neteisėto praturtėjimo prevencijos su-
metimais privalomai notariškai tvirtinami vekseliai,

kurių vertė didesnė kaip 3 tūkstančiai eurų, paskolos grynaisiais, kurių suma viršija 3 tūkstančius eurų, bei uždarytų akcinių bendrovių akcijų pirkimo–pardavimo sutartys, kai parduodama 25 procentai ar daugiau uždarosios akcinės bendrovės akcijų arba akcijų pardavimo kaina yra didesnė kaip 14,5 tūkstančio eurų. Tai numatančias įstatymų pataisas inicijavo Lietuvos prezidentė Dalia Grybauskaitė ir priėmė Seimas.

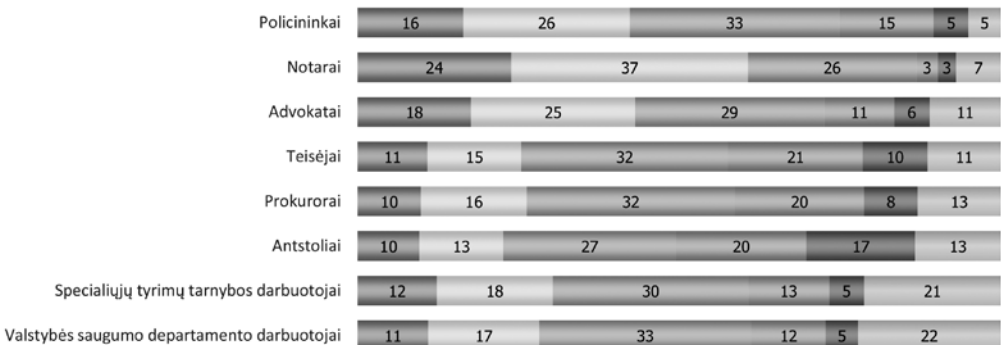
Naujas teisės normas patenkinamai įvertino 14 proc. respondentų, greičiau neigiamai – 6 proc., neigiamai – 10 proc. apklaustųjų. Nežinojo arba negalėjo atsakyti 28 proc. dalyvavusiųjų apklausoje Lietuvos gyventojų.

„Visuomenė pasitiki notarų gebėjimais įgyvendinti naujus įstatymų reikalavimus, ir notarijai jau yra tam pasiruošę. Notarams gali tekti susidurti su klientais, kurių tikslas iki šiol buvo neteisėtas praturtėjimas,

TEISINIŲ PROFESIJŲ DARBUOTOJŲ VERTINIMAS

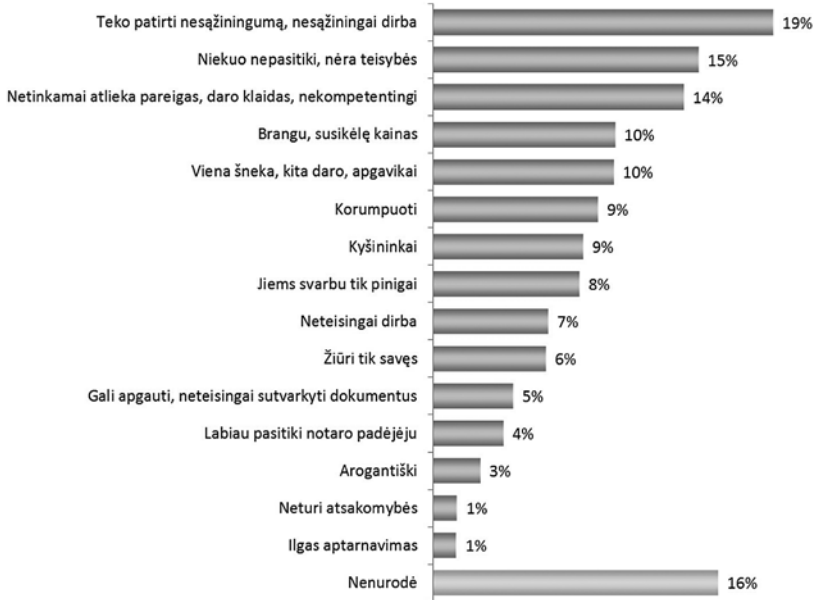
KAIP VERTINATE (PASITIKITE AR NEPASITIKITE) ŠIŲ TEISINIŲ PROFESIJŲ DARBUOTOJUS?

■ Pasitikiu ■ Labiau pasitikiu ■ Nei pasitikiu, nei nepasitikiu ■ Labiau nepasitikiu ■ Nepasitikiu ■ Nežino / Neatsakė

NEPASITIKĖJIMO NOTARAIŠ PRIEŽASTYS

KODĖL JŪS NEPASITIKITE NOTARAIŠ?

tačiau į mus kreipsis ir piliečiai, atstovaujantys sąžiningam ir skaidriam verslui. Todėl notarų laukia atsakingas darbas, užtikrinant teisingumo prevenciją ir pateisinant Valstybės ir jos piliečių teisėtus lūkesčius“, – sako Lietuvos notarų rūmų prezidentas, Klaidos notaras Marius Stračkaitis.

Remiantis tyrimu, paklausti, kaip vertina siūlymus, kad Lietuvoje galima būtų galima užregistruoti tos pačios lyties asmenų (sugyventinių) partnerystę, neigiamai arba greičiau neigiamai atsakė 79 proc. apklaustųjų. Patenkinamai tokius siūlymus įvertino 5 proc., teigiamai arba greičiau teigiamai įvertino 10 proc., 6 proc. į klausimą negalėjo atsakyti. Palyginti su analogiška apklausa 2013 metų lapkritį, kurią atliko kita sociologinė bendrovė – „Vilmorus“, neigiamai vertinančiųjų skaičius nepasikeitė, o teigiamai arba greičiau teigiamai prieš metus atsakė 7 % respondentų, patenkinamai – 4 %.

Respondentai taip pat neigiamai vertina siūlymus, kad Lietuvoje galima būtų sudaryti tos pačios lyties asmenų santuoką: 82 proc. žiūri į tai neigiamai arba greičiau neigiamai, 8 proc. – teigiamai arba greičiau teigiamai, 4 proc. – patenkinamai, 6 proc. negalėjo atsakyti į klausimą.

Palyginti su 2013 metais, vertinančiųjų neigiamai sumažėjo 2 proc. punktais, teigiamai – pagausėjo trimis proc. punktais.

Apklausoje metu taip pat buvo teiraujama apie respondentų požiūrį į galimus naujus notarinius veiksmus, susijusius su tradicinės – abiejų lyčių asmenų – santuokos ir partnerystės registravimu.

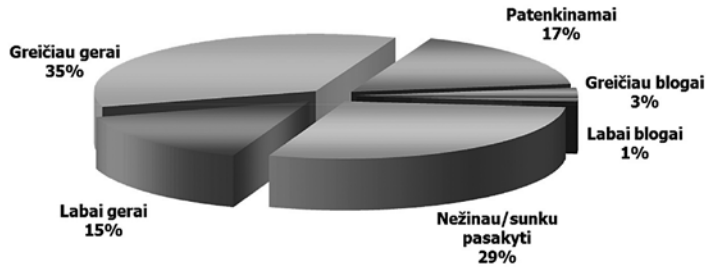
RAIT apklausos duomenimis, respondentai žymiai pozityviau negu 2013 metais žiūri į siūlymus registruoti skirtingų lyčių asmenų (sugyventinių) partnerystę: 54 proc. vertina teigiamai arba greičiau teigiamai (2013 m. – 37 %), 9 proc. – patenkinamai (2013 m. – 14 %), 27 proc. – neigiamai arba greičiau neigiamai (2013 m. – 36 %), 10 proc. neatsakė. 2012 metais pritariančiųjų skirtingų lyčių sugyventinių partnerystės registravimui buvo 28 %.

Gerokai padaugėjo žmonių, pritariančių siūlymui, kad notari Lietuvoje turėtų teisę užregistruoti santuoką. Už tai pasisakė 47 proc. respondentų, prieš – 35 proc. Palyginti, 2013 metais, paklausus apie siūlymą, kad notari Lietuvoje turėtų teisę užregistruoti santuoką, teigiamai ir neigiamai atsakė po 36 %.

Paklausti, kaip vertina siūlymus, kad notari Lietuvoje turėtų teisę nutraukti santuoką, kai nėra ginčo ir

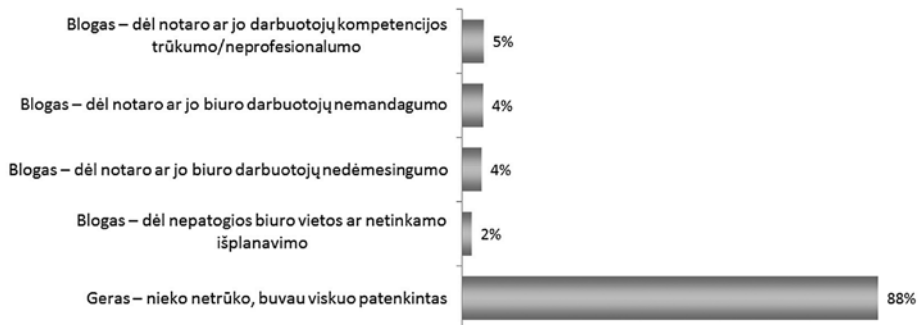
NOTARŲ PASLAUGŲ KOKYBĖS VERTINIMAS

■ KAIP VERTINATE NOTARŲ PASLAUGŲ KOKYBĘ?

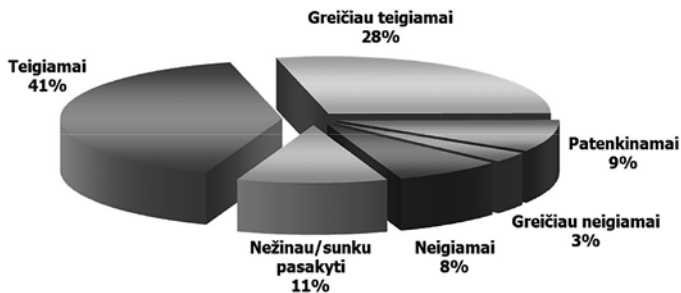
ĮSPŪDIS PO SUSITIKIMO SU NOTARU

■ KOKS ĮSPŪDIS JUMS LIKO PO SUSITIKIMO SU NOTARU?

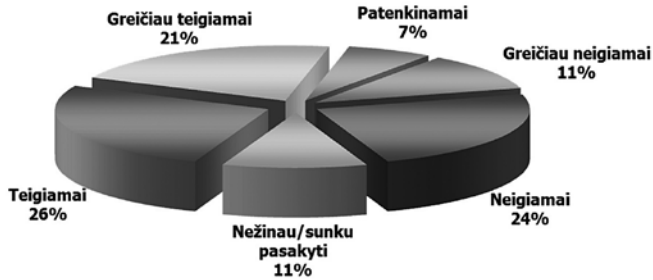
NOTARO GALIMYBĖS NUTRAUKTI SANTUOKĄ VERTINIMAS

■ KAIP VERTINATE SIŪLYMUS, KAD NOTARAS GALĖTŲ NUTRAUKTI SANTUOKĄ, KAI TARP BESIKIRIANČIŲJŲ NĖRA GINČŲ IR NĖRA NEPILNAMEČIŲ VAIKŲ?

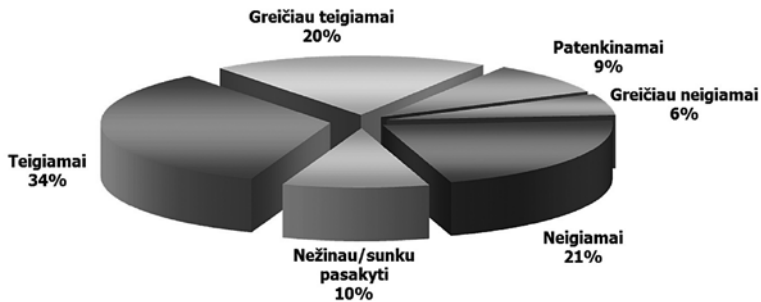
NOTARO GALIMYBĖS SUDARYTI SANTUOKĄ VERTINIMAS

KAIP VERTINATE SIŪLYMUS, KAD NOTARAS GALĖTŲ SUDARYTI SANTUOKĄ?

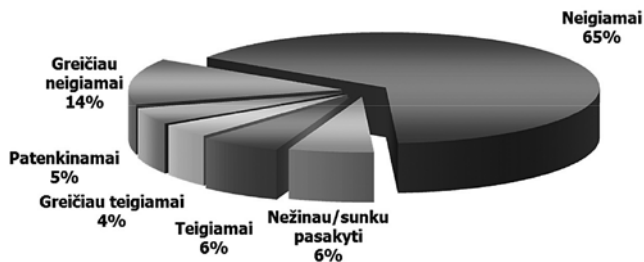
GALIMYBĖS SKIRTINGŲ LYČIŲ ASMENIMS SUDARYTI PARTNERYSTĘ VERTINIMAS

KAIP VERTINATE SIŪLYMUS, KAD LIETUVOJE BŪTŲ GALIMA UŽREGISTRUOTI SKIRTINGŲ LYČIŲ ASMENŲ (SUGYVENTINIŲ) PARTNERYSTĘ?

GALIMYBĖS TOS PAČIOS LYTIES ASMENIMS SUDARYTI PARTNERYSTĘ VERTINIMAS

KAIP VERTINATE SIŪLYMUS, KAD LIETUVOJE BŪTŲ GALIMA UŽREGISTRUOTI TOS PAČIOS LYTIES ASMENŲ (SUGYVENTINIŲ) PARTNERYSTĘ?

nėra nepilnamečių vaikų, teigiamai arba greičiau teigiamai atsakė 69 proc. respondentų (2013 m. – 64 % respondentų).

Estijoje ir Latvijoje jau keleri metai notarai turi teisę nutraukti santuoką, kai nėra ginčo ir nepilnamečių vaikų, o Estijoje notarai gali įforminti santuoką. 2014 metais Estijoje buvo priimtas Civilinės partnerystės įstatymas, nustatantis nuo lyties nepriklausančias taisykles dėl nuolat kartu gyvenančių partnerių santykių arba civilinės partnerystės įregistravimo. Todėl tos pačios lyties poros gali įregistruoti savo santykius pas notarą ir gauti šių santykių teisinę apsaugą.

Kaip ir kasmet, Lietuvos notarų rūmų užsakymu sociologinė bendrovė klausė respondentų, kuria teisine profesija jie labiausiai pasitiki. RAIT tyrimo duomenimis, daugiausiai apklaustųjų pasitiki nota-

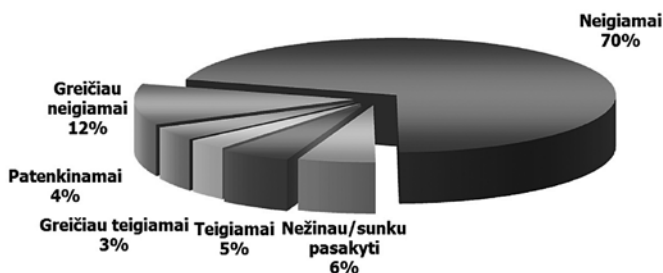
rais – 61 procentas. 2013 m. per analogišką „Vilmorus“ apklausą pasitikėjimą notarais rodė 75 proc. respondentų.

Antrąją pasitikėjimo vietą užima advokatai (43 % pasitiki ar labiau pasitiki), trečią – policininkai (42 % pasitiki ar labiau pasitiki). Nepalankiausiai gyventojai žiūri į antstolius – beveik du iš penkių gyventojų (37 %) šios teisinės profesijos darbuotojais nepasitiki ar labiau nepasitiki.

Respondentų paprašius pasakyti, kiek kartų per pastaruosius 2 metus jie tvarkė reikalus notaro biure, paaiškėjo, kad per nurodytą laikotarpį 24 % respondentų notaro paslaugomis naudojosi vieną kartą, 8 % – 2–3 kartus, 2 % – 4 ar daugiau kartų. Du trečdaliai apklaustųjų (66 %) per pastaruosius 2 metus notarų paslaugomis nesinaudojo.

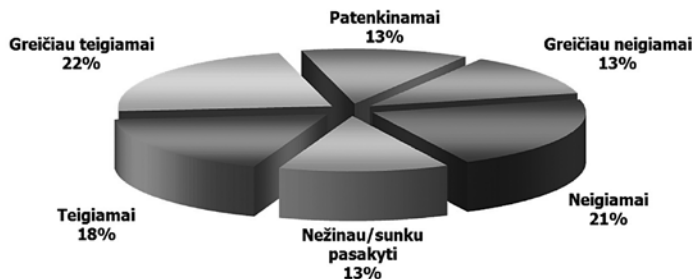
GALIMYBĖS TOS PAČIOS LYTIES ASMENIMS UŽREGISTRUOTI SANTUOKĄ VERTINIMAS

■ KAIP VERTINATE SIŪLYMUS, KAD LIETUVOJE BŪTŲ GALIMA UŽREGISTRUOTI TOS PAČIOS LYTIES ASMENŲ SANTUOKĄ?

GALIMYBĖS NEKILNOJAMOJO TURTO SANDORIUOSE ATSISKAITYTI GRYNAISIAIS PINIGAIS RIBOJIMO VERTINIMAS

■ KAIP VERTINATE SIŪLYMUS, KAD LIETUVOJE SKAIDRUMO SUMETIMAIS BŪTŲ RIBOJAMA GALIMYBĖ ATSISKAITYTI GRYNAISIAIS PINIGAIS, PERKANT AR PARDUODANT NEKILNOJAMĄJĮ TURTĄ?

RAIT duomenimis, 15 % respondentų notarų paslaugų kokybę įvertino labai gerai, 35 % – greičiau gerai, tik 1% respondentų notarų paslaugų kokybę vertina labai blogai.

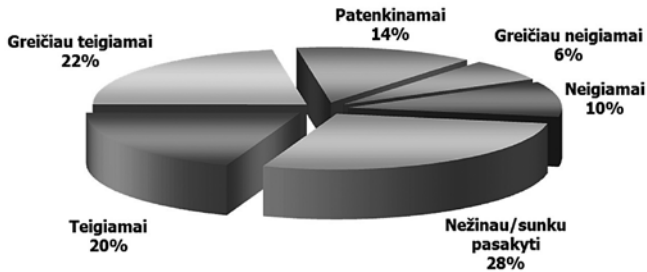
Daugiau kaip pusė – 51 % – pas notarą besilankiusių gyventojų buvo priimti tokiu laiku, kada jie pageidavo, 13% teko palaukti viena diena ilgiau nei norėjo, 14 % turėjo luktelti ilgiau (7 % kelias dienas ir 7 % savaitę ar dar ilgiau).

Respondentų, kurie per pastaruosius dvejus metus lankėsi pas notarą, paprašius įvardinti, koks jiems liko įspūdis po susitikimo su notaru, 88 % nurodė, kad buvo viskuo patenkinti, jiems nieko netrūko, tuo tarpu 12 % jų apsilankymas pas notarą paliko blogą įspūdį.

Bendrovė RAIT 2014 m. lapkričio 7–23 dienomis tiesioginio interviu būdu apklausė 1010 Lietuvos gyventojų, kurių amžius – nuo 15 iki 74 metų. ■

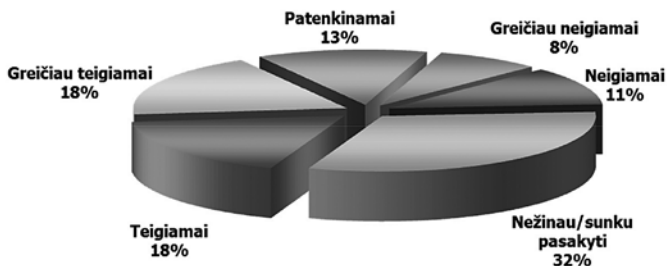
NETEISĖTO PRATURTĖJIMO PREVENCIJAI SKIRTŲ NAUJŲ ĮSTATYMŲ REIKALAVIMŲ VERTINIMAS

KAIP VERTINATE NAUJUS ĮSTATYMŲ REIKALAVIMUS, NUMATANČIUS, KAD LIETUVOJE NETEISĖTO PRATURTĖJIMO PREVENCIJOS SUMETIMAIS PRIVALOMAI NOTARIŠKAI TVIRTINAMI VEKSELIAI, KURIŲ VERTĖ DIDESNĖ KAIP 3 TŪKSTANČIAI EURŲ, PASKOLOS, KURIŲ SUMA VIRŠIJA 3 TŪKSTANČIUS EURŲ IR ŠIS SANDORIS YRA VYKDOMAS GRYNAISIAIS PINIGAIS, BEI UŽDARŲJŲ AKCINIŲ BENDROVIŲ AKCIJŲ PIRKIMO-PARDAVIMO SUTARTYS, KAI PARDUODAMA 25 PROCENTAI AR DAUGIAU UŽDAROSIOS AKCINĖS BENDROVĖS AKCIJŲ ARBA AKCIJŲ PARDAVIMO KAINA YRA DIDESNĖ KAIP 14,5 TŪKSTANČIO EURŲ?

SAUGIKLIŲ PERLEIDŽIANT ŽEMĖS ŪKIO PASKIRTIES ŽEMĘ VERTINIMAS

KAIP JŪS VERTINATE 2014 METAIS ĮSIGALIOJUSIUS VADINAMUOSIUS SAUGIKLIUS PERLEIDŽIANT ŽEMĖS ŪKIO PASKIRTIES ŽEMĘ (REIKALAVIMUS, KAD ASMUO, PAGEIDAUJANTIS ĮSIGYTI ŽEMĖS ŪKIO PASKIRTIES ŽEMĖS, PRIVALO UŽPILDYTI SPECIALIĄ DEKLARACIJĄ, SUDARIUS SANDORĮ TURIMOS ŽEMĖS ŪKIO PASKIRTIES ŽEMĖS PLOTAS NEGALI VIRŠYTI 500 HEKTARŲ PLOTO, ŽEMĖS ŪKIO PASKIRTIES ŽEMĖS GALI ĮSIGYTI TIK PROFESINIŲ ĮGŪDŽIŲ IR KOMPETENCIJOS TURINTYS FIZINIAI ASMENYS, O SANDORIS LEIDŽIAMAS TIK GAVUS NACIONALINĖS ŽEMĖS TARNYBOS LEIDIMĄ)?

Lietuvos notarų rūmų prezidentas Marius Stračkaitis apdovanoja aktorę Reginal Varnaitę Juozo Vilkutaičio-Keturakio atminimo medaliu. Olgos Posaškovos nuotr.

Aktorė Regina Varnaitė Bekampienės vaidmenyje Kauno nacionalinio dramos teatro spektaklyje J. Vilkutaičio-Keturakio „Amerika pirtyje“. Olgos Posaškovos nuotr.

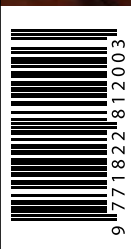
J. Vilkutaičio-Keturakio atminimo medalis (dešinėje) ir atminimo ženklas, kurių autorius – Gediminas Piekuras.

Notariato veteranai Vytautas Gaivenis ir Janina Girnienė

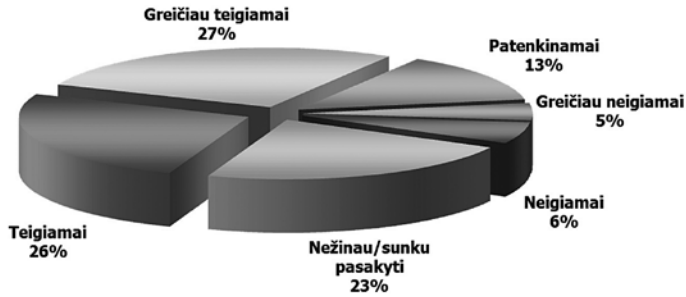

LIETUVOS NOTARŲ RŪMAI

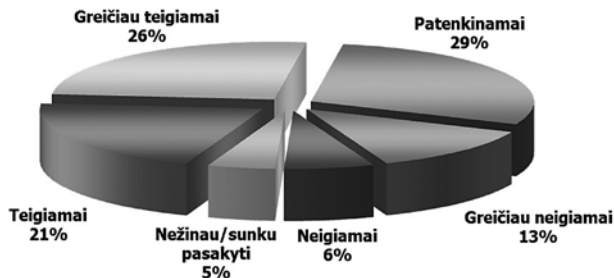
Galimybės notarui išduoti vykdomąjį įrašą pagal notariškai patvirtintą sandorį vertinimas

KAIP VERTINATE SIŪLYMUS, KAD NOTARAS GALĖTŲ IŠDUOTI VYKDOMĄJĮ ĮRAŠĄ PAGAL NOTARIŠKAI PATVIRTINTĄ SANDORĮ, T.Y. VIENAI IŠ NOTARIŠKAI PATVIRTINTO SANDORIO ŠALIŲ NEĮVYKDYTIUS PRIEVOLES, KITAI SANDORIO ŠALIAI NEREIKĖTŲ KREIPTIS Į TEISMĄ, O PRIEVOLES IŠIEŠKOJIMUI PAKAKTŲ NOTARO IŠDUOTO VYKDOMOJO DOKUMENTO?

ŪKIO PASKIRTIES ŽEMĖS PIRKIMAS AR PARDAVIMAS 2014 M.

KAIP JŪS VERTINATE PAPILDOMAS PROCEDŪRAS PERKANT ŽEMĖS ŪKIO PASKIRTIES ŽEMĘ: KREIPIMĄSI Į NACIONALINĘ ŽEMĖS TARNYBĄ, PIRKĖJO DEKLARACIJOS PILDYMĄ, LAIKĄ, KURĮ UŽTRUKO TOS PROCEDŪROS?

PAGERBTI NUSIPELNUSIEJI NOTARIATUI

Lietuvos notarų rūmai Juozo Vilkutaičio-Keturakio atminimo medaliu pagerbė asmenis, kurie nusipelnė stiprindami notaro profesiją ir skleisdami žinių apie notariatą.

2014 m. gruodžio 6-sios vakarą Kauno nacionaliniame dramos teatre Lietuvos notarai pagerbė teatro ir kino legendą aktorę Reginą Varnaitę.

Minint Lietuvos nepriklausomo notariato 95-ąsias metines, Kauno nacionalinio dramos teatro trupė suvaidino J. Vilkutaičio-Keturakio parašytą komediją „Amerika pirtyje“. Spektaklis parodytas 701-ąjį kartą. Režisieriaus Valdo Lencevičiaus pastatytas spektaklis be pertraukos Kaune buvo rodomas nuo 1974 metų. Komedija neįsivaizduojama be Bekampienės vaidmenį visus 40 metų atliekančios aktorės Reginos Varnaitės, kuri 2014 m. atšventė 87-ąjį gimtadienį.

1895 m. Keturakio slapyvardžiu išleista komedija „Amerika pirtyje“, kuri buvo vaidinama slaptuose lietuviškuose vakaruose Rusijos imperijai priklausiusioje Lietuvos teritorijoje ir lietuvių teatro draugijų vakaruose, vienijo lietuvius, susibūrusius Mažojoje Lietuvoje, Rusijos imperijos, Europos, JAV miestuose, ugdė pilietinę ir kultūrinę lietuvių bendruomenę.

„Šiomet minime Lietuvos nepriklausomo notariato 95-ąsias metines. Vienas ryškiausių tarpukario notariato atstovų – Prienu notaras Juozas Vilkutaitis, kuris savo jaunystėje, dar carinės Rusijos ir lietuviškos spaudos draudimo metais Keturakio slapyvardžiu parašė komediją „Amerika pirtyje“. Pastaruosius keturis dešimtmečius ši komedija teatro scenoje neatsiejama ir nuo teatro ir kino legendos, aktorės Reginos Varnaitės asmenybės ir talento. Šiandien įteikiame

pirmuoju numeriu pažymėtą Juozo Vilkutaičio-Keturakio atminimo medalį“, – po spektaklio įteikdamas apdovanojimą sakė Lietuvos notarų rūmų prezidentas Marius Stračkaitis.

Lietuvos notarų rūmų prezidiumo sprendimu J. Vilkutaičio-Keturakio atminimo medaliais apdovanoti buvusi Lietuvos notariato prezidentė, buvusių Vilniaus notarė Janina Girmienė ir ilgametis Notarų rūmų teisininkas, notariato istorikas Vytautas Gaivenis.

1992 metais reformuojant valstybinį notariatą į nepriklausomą, Janina Girmienė aktyvai dalyvavo Notariato įstatymo rengimo, konsultacijų su Vokietijos Koblenco notarų rūmais procesuose, vėliau tapo Lietuvos notarų rūmų prezidente.

Vytautas Gaivenis, dirbdamas teisininku Notarų rūmuose, sukaupe didžiulį notariato istorijos archyvą, parengė LNR 15-kos metų jubiliejui skirtą knygą „Nuo raštininko iki notaro“, žymių žmonių testamentų rinkinį „Testatoriai ir testamentai“. V. Gaivenis yra biografinių straipsnių apie žinomus tarpukario Lietuvos notarus autorius. 2014-ųjų gruodį V. Gaivenis paminėjo garbingą 80-mečio jubiliejų.

2014 metais, minint nepriklausomo notariato Lietuvoje 95-ąsias metines, Lietuvos notarų rūmai įamžino tarpukario Prienu notaro ir literato, pirmosios lietuviškos komedijos autoriaus Juozo Vilkutaičio-Keturakio atminimą.

Prienuose ant Kultūros centro sienos atidengta J. Vilkutaičio-Keturakio atminimo lenta, kurios autorius – skulptorius Gediminas Piekuras. Notarų rūmų užsakymu G. Piekuras sukūrė J. Vilkutaičio-Keturakio atminimo medalį ir ženklą, kuriais apdovanojami notariatui nusipelnę asmenys. ■